

IMPULS

ISSN 1230-5901

Dodatek do Impusu nr 1-2 (337-338), WARSZAWA, luty 2025 r.

WARSZAWSKA OKRĘGOWA IZBA PIEŁĘGNIAREK I POŁOŻNYCH
Biuletyn samorządu zawodowego pielęgniarek i położnych

Szanowni Państwo,

W tym wydaniu autorka, nasza koleżanka Barbara Kaliwoda porusza temat, który niestety wciąż jest obecny w naszym społeczeństwie, choć nie mówi się o nim zbyt głośno. Mówię o przemoc, która przybiera różne formy: fizyczną, psychiczną, słowną, a także emocjonalną. Choć w XXI wieku powinniśmy żyć w świecie opartym na szacunku i zrozumieniu, przemoc wciąż dotyka zbyt wielu osób, zarówno dorosłych, jak i dzieci.

Przemoc to nie tylko ból i cierpienie fizyczne. To także łamanie godności i zaufania. Ofiary przemocy często przeżywają lęk, wstyd, poczucie bezsilności. Stają się więźniami własnych domów, szkół, miejsc pracy. Często nie mają odwagi lub nie wiedzą, jak poprosić o pomoc, bo boją się odrzucenia lub niezrozumienia. Przemoc to także zjawisko, które ma długofalowy wpływ na życie całych społeczności. Dzieci, które doświadczają przemocy, niosą ze sobą traumę przez całe życie, co może przekładać się na ich późniejsze zachowanie, wybory i stosunek do innych ludzi.

Przemoc nie zawsze jest fizyczna. Często przybiera formę werbalną – krzyki, obelgi, groźby. Jest to równie destrukcyjne i może zostawić nie mniej bolesne ślady niż ciosy. Również przemoc psychiczna, która polega na manipulowaniu emocjami, kontrolowaniu, osłabianiu poczucia własnej wartości, jest nie mniej niebezpieczna. To jej ofiary przez wiele lat żyją w poczuciu, że nie zasługują na lepsze życie, że nie mają siły walczyć o swoje prawa.

Jednak, jak pokazują przykłady wielu osób, które stanęły w obliczu przemocy, istnieje możliwość wyjścia z tego kręgu. Pomoc i wsparcie są kluczowe. Rodzina, przyjaciele, organizacje pomocowe – to osoby i instytucje, które mogą stanowić oparcie dla ofiar. Niezwykle ważne jest, abyśmy wszyscy, jako społeczeństwo, zrozumieli, że przemoc nie ma usprawiedliwienia. Nie możemy patrzeć obojętnie, kiedy widzimy, że ktoś w naszym otoczeniu cierpi. Nie możemy milczeć, gdy słyszymy o przypadkach przemocy.

Każdy z nas ma moc, by zrobić krok w stronę zmiany. Każdy z nas może pomóc zapobiegać przemocy, edukować innych i stawiać granice, by chronić siebie i innych. Edukacja, otwartość na rozmowę i promowanie wartości szacunku i zrozumienia są fundamentami, na których musimy budować nasze społeczeństwo.

Przemoc to temat, który wymaga od nas zaangażowania. Jeśli nie będziemy o tym mówić, jeśli nie będziemy podejmować działań, to tylko pogłębimy problem. Musimy działać – razem. Każdy gest ma znaczenie. Każdy głos ma moc.

Dziękujemy Basiu

Anna Dudzińska
Przewodnicząca

Okręgowej Rady Pielęgniarek i Położnych w Warszawie

Jaka wiosna, takie bociany

WARSZAWSKA OKRĘGOWA IZBA PIELĘGNIAREK I POŁOŻNYCH
Biuletyn samorządu zawodowego pielęgniarek i położnych

Kolegium redakcyjne:

Anna Dudzińska
Barbara Kaliwoda
Jacek Wojciechowski

Kontakt z redakcją:

Warszawska Okręgowa
Izba Pielęgniarek i Położnych
Redakcja Biuletynu
**ul. Żelazna 59, VII piętro,
00-848 Warszawa**
e-mail: woipip@woipip.pl
<http://www.woipip.pl>
tel. 22 826-84-77

Godziny pracy biura:

poniedziałek	8:00 – 16:00
wtorek	8:00 – 16:00
środa	8:00 – 16:00
czwartek	8:00 – 17:00
piątek	8:00 – 15:00

Spis treści

Wstęp	4
Skala krzywdzenia dzieci – dane statystyczne (WHO, Polska) .	5
Problem krzywdzenia dzieci niepełnosprawnych	12
Przemoc rówieśnicza, dręczenie (bullying) – definiowanie zjawiska	15
Cyberprzemoc – agresja elektroniczna – zagrożenia z Internetu	20
Przemoc wobec dzieci w sporcie (wyniki badań)	46
Skala przemocy wobec dzieci i nastolatków w Polsce (raporty z badań)	53
Zapobieganie przemocy – formy wsparcia dla dzieci – FDDS..	60
Słownik	71
Literatura	73

Warunki publikacji nadesłanego materiału:

1. Nadesłany tekst musi być podpisany: imię, nazwisko, zawód/stanowisko, ew. miejsce pracy (do wiadomości redakcji należy podać adres i nr telefonu).
2. Artykuły przyjmowane są w wersji elektronicznej zapisane w formacie Word (edytowalne).
3. Tekst: Times New Roman, rozmiar 12, interlinia 1,5 bez wersalików podkreśleń itp. Tekst wymagający wyróżnienia należy pogrubić (**wyboldować**).
4. Miejsce wstawienia rycin i ilustracji zaznaczone: >>>ryc. 1<<<
5. Obrazki i ryciny w oddzielnym pliku w wersji edytowalnej podpisane numerem obrazka.
6. Przypisy i bibliografia na końcu tekstu.
7. Jeśli tekst jest przedrukiem należy podać pełne źródło (adres internetowej) i zgodę na przedruk.
8. Materiały do biuletynu należy przesłać na adres: merytoryczny@woipip.med.pl
9. Redakcja:
  - a) nie publikuje tekstów anonimowych,
  - b) zastrzega prawo redagowania tekstów,
  - c) nie zwraca nadesłanych materiałów,
  - d) nie odpowiada za treść nadesłanych ogłoszeń.

Temat: Zjawisko przemocy rówieśniczej – zagrożenia i przeciwdziałanie

Szanowni Państwo, Szanowne Koleżanki i Koledzy, z wielką radością rozpoczynam z Państwem szóste spotkanie. Zgodnie z wcześniejszą zapowiedzią, ale również z sygnałami ze środowiska przygotowałam szeroki materiał o przemocy rówieśniczej i innych zagrożeniach dla dzieci i młodzieży. Temat bardzo ważny bo dotyczy naszych dzieci, wnuków, kuzynów czy znajomych „Wszystkie dzieci nasze są” (Majka Jeżowska). Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży zarówno w szkole jak i poza nią, jest kluczowym zagadnieniem, które wymaga uwagi ze strony rodziców, nauczycieli, władz oraz całej społeczności. **Szanowni Państwo** w materiale przedstawię skalę problemu, akcje i kampanie przeciwdziałania przemocy, statystyki dotyczące przemocy oraz propozycję ich rozwiązań, które mogą pomóc w minimalizacji ryzyka zagrożeń.

Największą rzeczą jaką możemy dać naszym dzieciom, jest nasza obecność i uwaga.

– Fred Rogers

Z pozdrowieniami i zaproszeniem do lektury.

Barbara Kaliwoda
Pielęgniarka, socjolożka

Dzieciństwo ma się jedno i jest to wyjątkowy czas, wtedy buduje się pierwsze relacje z innymi ludźmi i rozwija swoje zainteresowania. Wychowanie dziecka to złożony i wielowymiarowy proces, który ma na celu nie tylko zapewnienie dziecku bezpieczeństwa i zaspokojenie jego podstawowych potrzeb, ale również kształtowanie postaw, umiejętności oraz wartości, które pozwolą mu dorosnąć do samodzielnego, szczęśliwego i odpowiedzialnego człowieka. Dziecko najlepiej rozwija się w środowisku pełnym wsparcia, zrozumienia i akceptacji, bez zbędnej presji i stresu. Budowanie silnych, pozytywnych więzi opartych na wzajemnym szacunku, zaufaniu i otwartości to fundament, który pozwala dziecku rozwijać się w zdrowy sposób, czuć się bezpieczne i akceptowane. Dobre dzieciństwo daje dziecku moc. Każde dziecko zasługuje na szczęśliwe i bez troskie dzieciństwo, pełne miłości, szacunku i wsparcia.

Zdrowe wychowanie to proces, który wymaga czasu, cierpliwości i zaangażowania, ale jest dobrą inwestycją w przyszłość dziecka. Każde dziecko jest wyjątkowe, zasługuje na zrozumienie i wsparcie na drodze do dorosłości. **Kluczem do sukcesu jest wychowanie bez przemocy.** Doświadczenie przemocy jest szkodliwe dla zdrowia i dobrostanu człowieka w każdym wieku, jednak szczególnie negatywne oraz długofalowe skutki może mieć w przypadku dzieci. Przemoc wobec dzieci to nie tylko problem indywidualny, ale przede wszystkim społeczny. Odpowiedzialność za jego zwalczanie spoczywa na nas wszystkich: społeczeństwie, instytucjach państwowych i organizacjach międzynarodowych. **Przemoc fizyczna, werbalna, czy jakakolwiek inna jej forma nie powinny być częścią rzeczywistości dziecka.**

Od lat badacze na całym świecie analizują zjawisko krzywdzenia dzieci, jego uwarunkowania i konsekwencje dla rozwoju młodego człowieka. Skala zjawiska krzywdzenia dzieci jest wciąż znacząca, choć trudno ją precyzyjnie określić. Wiedzę na jej temat można czerpać z oficjalnych statystyk oraz badań społecznych. Szacunki Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), wyliczone na podstawie ankiety przeprowadzonej w 96 państwach wskazują, że co drugie

”

Kiedy śmieje się dziecko,
śmieje się cały świat.

– Janusz Korczak

”

Radość dzieci jest zaraźliwa
i potrafi uzdrowić nawet
najgłębsze rany.

– Deepak Chopra

”

Kto uderza dziecko jest jego
oprawcą.

– Janusz Korczak

dziecko na świecie doświadczyło jakiejś formy przemocy fizycznej, psychicznej lub wykorzystania seksualnego w roku poprzedzającym badanie (WHO, 2016 r.). W Polsce różnego rodzaju statystyki dotyczące krzywdzenia dzieci są zbierane przez policję i sądy, ale także np. zespoły interdyscyplinarne ds. przemocy w rodzinie czy jednostki ochrony zdrowia. Statystyki policyjne i sądowe przedstawiają jedynie wycinek rzeczywistości, ponieważ zawierają zazwyczaj informacje o popełnionych przestępstwach, a więc nie uwzględniają tych form krzywdzenia, które nie są spenalizowane. Ponadto obejmują jedynie te przypadki, które zostały zgłaszane organom ścigania. Jest to szczególnie istotny czynnik w przypadku krzywdzenia dzieci przez rodziców lub opiekunów, ponieważ dzieci mają ograniczoną możliwość zgłaszania takich sytuacji. **Z urzędowych statystyk wynika, że skala problemu krzywdzenia dzieci w Polsce jest znaczna.** W 2017 roku w ramach skierowanej na przeciwdziałanie przemocy w rodzinie procedurą Niebieskiej Karty oraz pomocą grup roboczych zostało objętych 68 934 dzieci. Ofiarami przestępstwa znęcania się (art. 207 kk) było natomiast 3476 małoletnich (2018 r.).

Badania społeczne definiują krzywdzenie znacznie szerzej, obejmując zachowania, które nie zostały ujęte w kodeksach. Ukazują także większą skalę krzywdzenia, identyfikując nie tylko doświadczenia niezgłaszania organom ścigania, lecz także te, o których dziecko jeszcze nikomu nie powiedziało.

Przypomnę definiowanie słowa dziecko/dzieci – terminu używanego zgodnie z art. 1 Konwencji o Prawach Dziecka (1991), który stanowi: „... w rozumieniu niniejszej konwencji „dziecko” oznacza każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba, że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność.” **Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (FDSD) oraz Krajowa Koalicja na Rzecz Ochrony Dzieci** prowadzą kampanię **Dzieciństwo bez Przemocy**, której celem jest przeciwdziałanie przemocy wobec dzieci w Polsce. Uroczysta inauguracja kampanii odbyła się 8.10.2024 r. w Sejmie R.P. **Jedna trzecia Polek i Polaków dopuszcza stosowanie kar fizycznych wobec dzieci, a aż 80% z nas akceptuje krzyczenie, jako metodę dyscyplinarną.** Przemoc wobec dzieci w Polsce to poważny problem. Wyniki najnowszego badania „**Barometr postaw wobec krzywdzenia dzieci**” przeprowadzonego przez Ipsos Polska i Fundację Dajemy Dzieciom Siłę, **pokazują, że przyzwolenie na przemoc wobec dzieci ciągle w Polsce jest wysokie.** Są jednak, też optymistyczne

Dziecko najwięcej miłości potrzebuje wtedy, gdy najmniej na nią zasługuje.

– Andrzej Majewski

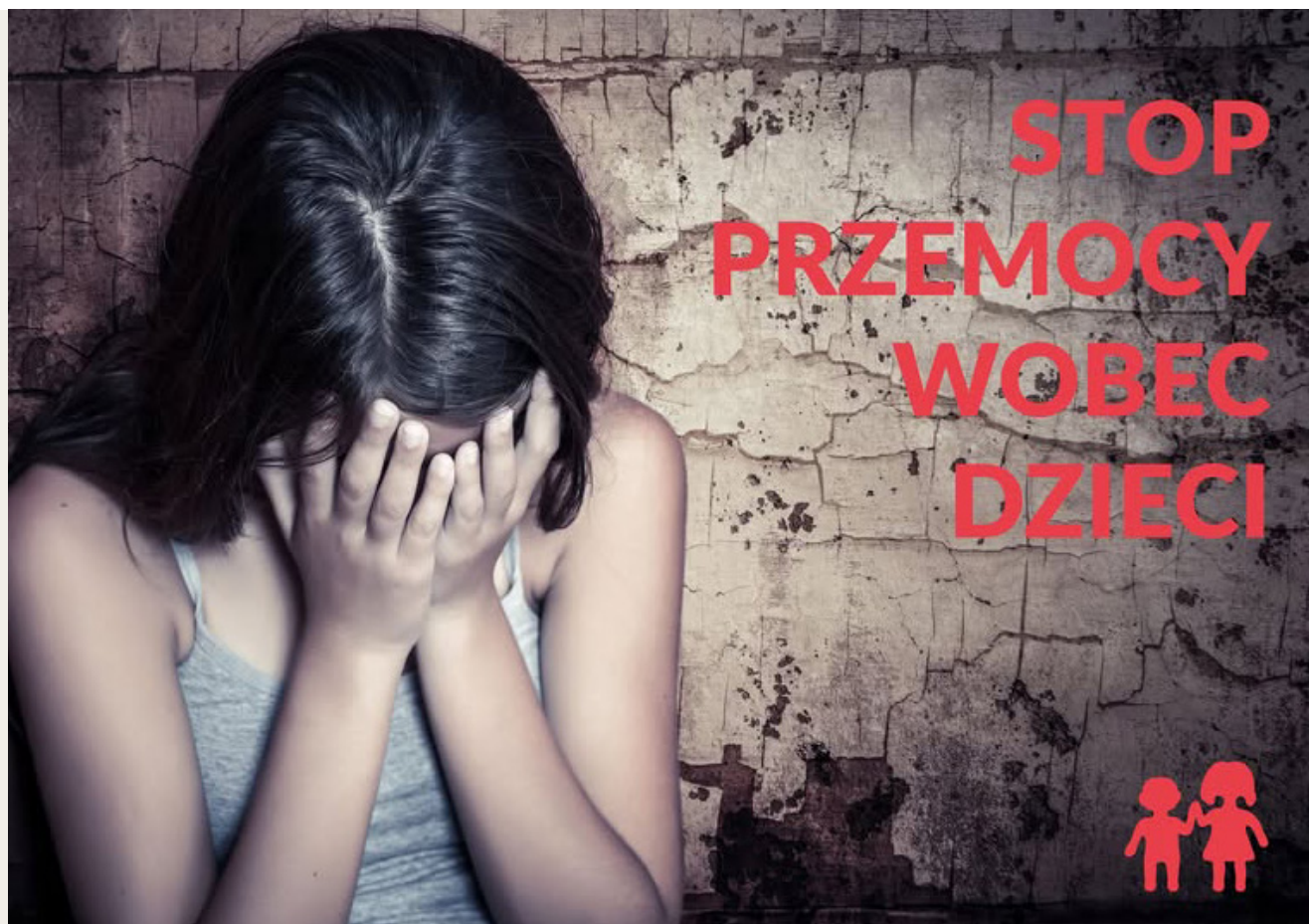
Najlepszym spadkiem, jaki możemy pozostawić naszym dzieciom, są szczęśliwe wspomnienia.

– Og Madina

wyniki – **wysoka świadomość społeczna szkodliwości takich działań**, kampania **Dzieciństwo bez Przemocy** jest wyrazem sprzeciwu wobec krzywdzenia dzieci. Ma na celu uwrażliwianie na problem i promowanie systemowych rozwiązań sprzyjających dobremu dzieciństwu.

Ogólnopolska kampania **Dzieciństwo bez Przemocy** ma na celu przeciwdziałanie przemocy wobec dzieci w Polsce. Składają się na nią ogólnopolskie i lokalne działania edukacyjne oraz medialne, które trwać będą od 8.10.2024 r. do 19.11.2024 r. W ramach akcji prowadzona jest ogólnopolska kampania medialna, w całym kraju organizowane są wydarzenia edukacyjne adresowane do dzieci, rodziców i profesjonalistów pracujących z dziećmi. **Głównym partnerem kampanii jest Rzeczniczka Praw Dziecka (RPD) – Monika Horna-Cieślak**. Inicjatywę wspierają setki organizacji, instytucji i firm, a także ambasadorki i ambasadorzy, którzy będą promować jej cele w mediach społecznościowych. Uroczysta inauguracja kampanii odbyła się 8 października 2024 r. w Sejmie RP. **Od ponad trzech dekad prowadzimy szeroką edukację społeczeństwa, w tym rodziców, by chronić dzieci przed przemocą. Zmiana postaw jest jednak zawsze długim procesem. Ciągle jeszcze żywe jest przekonanie o skuteczność kar fizycznych w wychowaniu dzieci. Wciąż zbyt rzadko reagujemy na przemoc. Dzieciństwo bez przemocy jest naszym celem – Arkadią, do której prowadzi długa droga nieustających starań.** Dlatego planujemy kampanię **Dzieciństwo bez Przemocy**, jako cykliczną akcję, w ramach której każdego roku jesienią chcemy wzmacniać centralnie przekaz kampanii, że **„dobre dzieciństwo daje dziecku MOC na całe życie, a traumatyczne doświadczenie przemocy – tę MOC odbierają”** – powiedziała dr Monika Sajkowska – **Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (FDDS)**, liderka kampanii Dzieciństwo bez przemocy. Kampania **Dzieciństwo bez Przemocy** ma ogromne znaczenie, gdyż promuje uważne rodzicielstwo i zachęca do reagowania na przemoc wobec najmłodszych. Zależy nam także na zwiększeniu świadomości problemu wśród osób odpowiedzialnych za rozwiązania legislacyjne oraz zachęcanie ich do budowania strategii działań systemowych – podkreśla Renata Szredzińska, prezeska zarządu **Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę (FDDS)**.

Mobilizacja całego społeczeństwa poprzez działania lokalne i ogólnopolskie, zaangażowanie lokalnych społeczności i organizacji jest kluczowe, ponieważ to właśnie na tym poziomie możemy najszybciej reagować na przypadki przemocy i realnie wspierać dzieci i ich rodziny. **Każdy może zrobić swój krok na drodze ku dzieciństwu bez przemocy.** Kampania zakończyła się **19 listopada 2024 r.** w **Międzynarodowym Dniu Przeciwdziałania Przemocy Wobec Dzieci.** O godz. 17.00 tego dnia, fasady budynków w całej Polsce rozświetliły się na czerwono – symbolizując sprzeciw wobec krzywdzenia dzieci. Działania

przeprowadzone w ramach kampanii m.in. to zajęcia terapeutyczno-edukacyjne przyczyniające się do minimalizowania agresji, zapobiegania przemocy rówieśniczej, a także prowadzenia prawidłowej komunikacji. UNICEF i Ministerstwo Sprawiedliwości uruchamiają kampanię społeczną o przeciwdziałaniu przemocy wobec dzieci (19.10.2023 r.). Kampania w języku ukraińskim i polskim jest skierowana do dzieci doświadczających przemocy, a także świadków przemocy, rodziców i nauczycieli. **Celem kampanii jest uwrażliwienie społeczeństwa na ten problem, zachęcenie do reagowania na przemoc oraz dostarczenie wiedzy o aktualnych formach przemocy oraz budowanie prawidłowych postaw i reakcji względem przemocy.** Eksperti w dziedzinie prawa i ochrony dzieci, przedstawiciele Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, policji oraz władz lokalnych dyskutowali o wzmacnianiu systemu ochrony dzieci przed przemocą, zgłaszaniu przemocy wobec dzieci i sposobach pomocy pokrzywdzonym.

Przemoc to przemoc – bez względu na wszystko. Może ona przybierać różne formy: fizyczną, emocjonalną, na tle seksualnym, cyberprzemoc, czy bullying. Niezależnie jednak od formy, doświadczenie przemocy może mieć wiele poważnych negatywnych konsekwencji: od urazów i traumy na całe życie, aż po śmierć, mówi dr Rashed Mustafa Sarwar, Krajowy Koordynator Biura UNICEF.

Według ekspertów, pomimo trwającej w Polsce społecznej debaty na temat przeciwdziałania przemocy wobec dzieci, wiele osób nie wie, jak uzyskać pomoc w przypadku krzywdzenia najmłodszych. W tej grupie jest też 39% ankietowanych matek, które uciekły z Ukrainy do Polski po lutym 2022 r. i wzięły udział w niedawnym badaniu UNICEF „Bariery i zapotrzebowanie na podstawowe usługi wśród uchodźców”, zrealizowanym w grudniu 2022 r. i lutym 2023 r. na reprezentatywnej grupie osób. Aby zmienić tę sytuację, UNICEF wraz z Ministerstwem Sprawiedliwości uruchomił wspólną kampanię, której celem jest uświadomienie, czym jest przemoc i jak rozpoznać jej różne rodzaje. Kampania ma też zachęcić pokrzywdzonych i świadków przemocy do zgłaszania takich przypadków, a także ułatwić dostęp do różnego rodzaju form pomocy. Natomiast kampania „**Twój głos jest kluczem w walce z przemocą**” pokazuje przemoc jako potwora, który powstrzymuje dziecko przed mówieniem o problemie, tworząc nieraz barierę nie do pokonania. Dzieci doświadczające przemocy i jej świadkowie otrzymują także symboliczny klucz, który ma pomóc im zabrać głos bez poczucia zagrożenia.

Dzięki temu potwór znika, a każdy, kto znajdzie siłę, by opowiedzieć o przemocy, staje się kluczową postacią w walce z nią. Każdy kto uważa, że może doświadczać przemocy, może zwrócić się o pomoc poprzez kontakt z numerami **116 111 (telefon zaufania dla dzieci i młodzieży)**, **222 309 900 (linia Pomocy Pokrzywdzonych)** oraz z **dziecięcym telefonem zaufania Rzecznika Praw Dziecka: 800 12 12 13**. Te linie pomocy zapewniają **poufne, bezpłatne porady oraz anonimowe wsparcie w języku polskim i języku ukraińskim**. W całej Polsce jest ponad 300 ośrodków finansowanych ze środków Funduszu Sprawiedliwości, które oferują bezpłatną pomoc prawną, psychologiczną, a w razie potrzeby również materialną.

Ważne! UNICEF promuje prawa i dobro każdego dziecka. UNICEF pracuje w 190 krajach, skupiając się na dotarciu do najbardziej wrażliwych i wykluczonych dzieci.

Zaleceniem Komisji Europejskiej jest zwalczanie przemocy wobec dzieci. Komisja Europejska wzywa w zaleceniach do lepszej ochrony dzieci przed przemocą (23.04.2024 r.). 80 mln mieszkańców Unii to dzieci. Statystyki dotyczące znęcania się nad dziećmi, przemocy i zaniedbań w całej Europie są alarmujące. Z tego powo-

”

Trzeba dzieciom dać serce, piękno i uśmiech, aby nauczyły się kochać ludzi i wszystko, co je otacza.

– Maria Kownacka

du Komisja wydała zalecenie, aby pomóc krajom UE w opracowaniu i wzmocnieniu systemów ochrony dzieci. **Wzywa w nim władze wszystkich szczebli i wszystkie segmenty społeczeństwa obywatelskiego do spójnej i systemowej współpracy przy ochronie dzieci przed przemocą.** Zalecenie to jest wyrazem zobowiązania podjętego w ramach strategii UE na rzecz praw dziecka. **Zalecenie stawia dzieci w centrum uwagi i wspiera państwa UE w dostosowywaniu systemów ochrony dzieci, by chroniły każde dziecko przed wszelkimi formami przemocy.**

Ważne!

Posłużą temu m.in.:

- **Ustanowienie** ogólnych ram zintegrowanych systemów ochrony dzieci, zachęcających państwa UE do opracowania krajowych planów zwalczania przemocy wobec dzieci, oraz skuteczne wdrażanie unijnych i krajowych przepisów dotyczących ochrony dzieci.

- **Reagowanie** na potrzeby dzieci w zakresie bezpieczeństwa w Internecie i poza nim, na przykład przez poprawę umiejętności cyfrowych dzieci.

- **Ustanowienie** kompleksowych i skoordynowanych działań wspierających w przypadkach przemocy wobec dzieci.

- **Ochrona integralności i zdrowia psychicznego dzieci, zapobieganie (cyber) przemocy i zwalczanie jej przez zachęcanie państw do opracowywania krajowych strategii w zakresie zdrowia psychicznego. Prawa dziecka to podstawowe prawa człowieka.** Zarówno karta praw podstawowych UE, jak i Konwencja ONZ o prawach dziecka, której stronami są wszystkie państwa członkowskie UE, służą zabezpieczeniu praw dziecka. Ostatnie **zalecenie pomoże Unii stworzyć kulturę zerowej tolerancji dla przemocy wobec dzieci. Działanie UE:** zwalczanie przemocy wobec dzieci i zapewnienie dzieciom ochrony, pomagającej dzieciom dorastać bez przemocy. **UE chroni i wspiera prawa dziecka.** Wszystkie strategie polityczne UE mające wpływ na dzieci **muszą być** kształtowane zgodnie z zasadą dobra dziecka. **UE i jej państwa członkowskie muszą szanować, chronić i promować prawa dziecka.** „Widzisz, że ktoś krzyczy na dziecko? Reaguj!”.

80% dzieci doświadcza przemocy. O przemocy za mało wiemy i za mało mówimy. Często nie potrafimy jej rozpoznać i właściwie reagować, a bierność, zwłaszcza w przypadku dzieci, może mieć tragiczne konsekwencje.

Dlatego Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (FDDS) ruszyła z kampanią „**Dzieciństwo bez przemocy**”- tragiczne przykłady: babcia znęcała się nad 3 miesięczną wnuczką. Bite niemowlę zmarło w listopadzie 2023 r. w szpitalu; w marcu tego roku w Głogowie aresztowano rodziców 11-tygodniowego chłopca i jego dwuletniego brata, którzy znęcali się nad dziećmi. W maju ubiegłego roku zmarł 8-letni Kamilek, katowany przez ojczyma za przyzwoleniem matki. Przykłady przemocy wobec dzieci można niestety mnożyć.

Z raportu **Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę (FDDS)** wynika, że aż **79% dzieci, przynajmniej raz w życiu doznało przemocy.** Dane z raportu o przemocy: 66% – ze strony rówieśni-

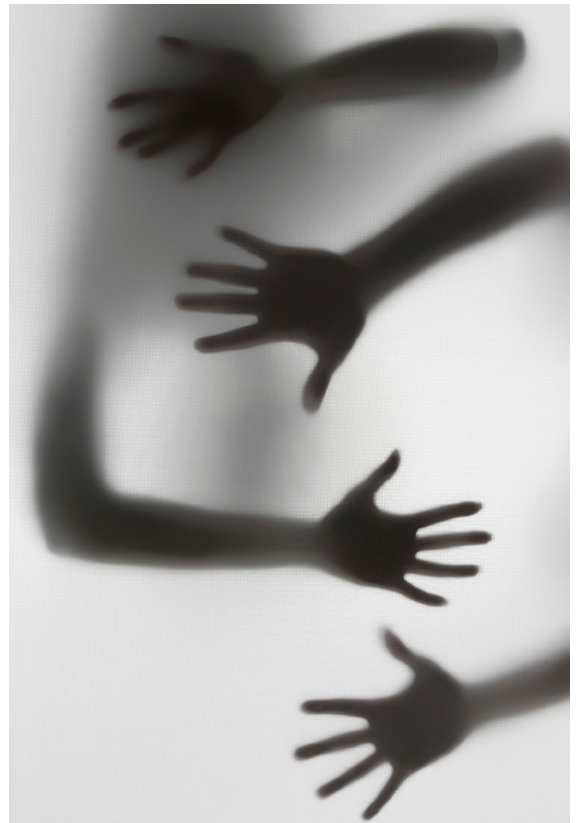

ków; 31% – ze strony bliskich dorosłych; 23% – z zaniedbania emocjonalnego; 14% było świadkiem przemocy w domu; 8% padło ofiarą wykorzystania seksualnego. **Jako społeczeństwu wciąż brakuje nam wiedzy o przemocy wobec dzieci. Często nie potrafimy rozpoznać jej symptomów, ani zakwalifikować danego zachowania jako przemocowe, a jeszcze częściej nie wiemy, jak właściwie reagować.**

Szanowni Państwo statystyki są przełajające, aż 79% dzieci w Polsce doświadczyło chociaż raz jakiejś formy przemocy, z czego 32% z rąk bliskich dorosłych. **Przemoc odbiera dzieciom poczucie bezpieczeństwa, które jest fundamentem ich zdrowego rozwoju.** Dziecko, które żyje w ciągłym strachu, traci zdolność do zaufania innym, co wpływa na jego relacje z rówieśnikami i dorosłymi. Taka sytuacja ma negatywny wpływ na jego zdrowie psychiczne, prowadząc do trudności w budowaniu relacji i poczucia izolacji. **Dlatego tak ważne jest, abyśmy nauczyli się rozpoznawać przemoc i reagować na nią w odpowiedni sposób, dając dzieciom dzieciństwo mocy. „Klaps to bicie”.**

Jedna trzecia Polek i Polaków dopuszcza stosowanie kar fizycznych wobec dzieci, a aż 80% z nas akceptuje krzyczenie jako metodę dyscyplinarną – wyniki najnowszego badania „Barometr postaw wobec krzywdzenia dzieci” przeprowadzonego przez Ipsos. Każda reakcja taka jak, rozmowa, zwrócenie uwagi czy zgłoszenie sprawy odpowiednim służbom, może uratować dziecko przed długotrwałymi konsekwencjami przemocy. Od 14 lat

w Polsce obowiązuje zakaz fizycznego karcenia dzieci, czyli stosowania kar cielesnych. Wciąż jednak popularna jest opinia, że „klaps to nie bicie”, którą wyraził swego czasu były już Rzecznik Praw Dziecka Mikołaj Pawlak. **Ponad 40% osób, które są świadkami stosowania kar fizycznych wobec dzieci, nie reaguje na takie sytuacje, 39% rodziców i opiekunów pytanym przez Fundację przyznaje, że stosuje kary cielesne, 36 proc. Mówi wprost, że daje klapsy.**

Jak mówi Wiktoria Kinik, rzeczniczka prasowa Fundacji – **zauważenie przemocy wobec dziecka to pierwszy i kluczowy krok w jej przerwaniu. Często samo dostrzeżenie niepokojących sygnałów i zwrócenie na nie uwagi może być początkiem zmiany.** Nie zawsze musimy mieć pełną wiedzę, ale **ważne jest, aby reagować** na wszelkie podejrzenia. **Dzieci często nie są w stanie same poprosić o pomoc, dlatego to na nas dorosłych spoczywa obowiązek wsparcia.** Często wystarczy po prostu zapytać, zainteresować się tym, co dzieje się w życiu dziecka. **Ważne, by każdy z nas potrafił rozpoznać sygnały i podjąć działania, które pomagają ochronić najmłodszych.** Taki jest cel zarówno kampanii, jak i wprowadzanych po tragicznej śmierci Kamilka standardów ochrony małoletnich, dzięki którym powstały procedury, mające na celu błyskawiczne reagowanie na jakiegokolwiek podejrzenie przemocy wobec dziecka. Wszystkie placówki, które pracują z dziećmi, **mają obowiązek** reagować w przypadku podejrzenia, że dziecko może doświadczać przemocy. **Reagowanie na przemoc to nasz społeczny – ludzki obowiązek. Szybka reakcja może ocalić dziecko. Musimy dać dzieciom dzieciństwo bez przemocy.** Z danych policji wynika, że w 2023 r. procedurę Niebieskiej Karty wdrożono ponad 62 tys. razy, z czego ponad 17 tys. przypadków dotyczyło małoletnich. Są to zaniżone dane. **Z badań wynika, że te dzieci, które są ofiarami przemocy w dzieciństwie, są bardziej podatne na zaburzenia psychiczne i ryzyko zachowań autodestrukcyjnych w przyszłości.**

Nie ma złych dzieci.
Są tylko dzieci niekochane.

– Marcel A. Marcel

Szanowne Koleżanki i Koledzy na szczególną uwagę zasługuje problem krzywdzenia dzieci niepełnosprawnych. Przecież wszystkie dzieci są nasze i mają równe prawa, ale rzeczywistość jest zupełnie inna.

Dzieci niepełnosprawne napotykają poważne utrudnienia w korzystaniu z przysługujących im praw podstawowych. Są często wykluczane ze społeczeństwa, a niektóre z nich mieszkają w insty-

tucjach opiekuńczych lub innych placówkach, z dala od rodzin. **Dzieci niepełnosprawne** są pozbawione dostępu do podstawowych usług, takich jak opieka zdrowotna i edukacja i spotykają się z napiętnowaniem oraz dyskryminacją, a także przemocą seksualną, fizyczną i psychiczną. Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA) wśród 28 państw członkowskich **przeprowadziła badania** (2015 r.) dotyczące przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych, skupiając się na zakresie, formach, przyczynach i okolicznościach takiej przemocy. **Rozmiary przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych są trudne do stwierdzenia ponieważ dzieci te są niemal niewidoczne w oficjalnych statystykach.** Dane dotyczące stopnia przemocy stosowanej wobec dzieci niepełnosprawnych są również skąpe, respondenci uczestniczący w badaniach wskazywali na wysoką liczbę przypadków niegodziwego traktowania.

Dzieci potrzebują ciepła, wielkiej miłości, żeby być ludźmi.

– Autor nieznany

UNICEF szacuje, że dzieci niepełnosprawne są od trzech do czterech razy bardziej narażone na przemoc fizyczną i seksualną oraz zaniedbanie niż dzieci bez niepełnosprawności.

Dzieci niepełnosprawne wydają się bardziej bezbronni, o wiele bardziej bezbronni niż inne dzieci

– Przedstawiciel organizacji pozarządowej zajmującej się prawami dzieci, Holandia

Dzieci niepełnosprawne mogą paść ofiarą przemocy w różnym otoczeniu, między innymi w szkole, w domu lub w instytucjach. W przeciwieństwie do dorosłych na przemoc narażone są wszystkie dzieci, w związku z: etapem rozwoju, na którym się znajdują, ograniczoną zdolnością do czynności prawnych i uzależnieniem od rodziców lub innych opiekunów. Problem pogłębia się, gdy dziecko cierpi na niepełnosprawność.

Dzieci niepełnosprawne częściej doświadczają przemocy, w tym form przemocy specyficznych dla niepełnosprawności: przemoc spowodowana uprzedzeniami wobec niepełnosprawności, krępowanie, wykorzystywanie seksualne podczas codziennych zabiegów higienicznych, przemoc w trakcie leczenia, nadmierne podawanie leków. Z badań wynika, że dzieci niepełnosprawne są szczególnie narażone na nękanie psychiczne oraz przemoc seksualną i fizyczną, które mogą zniszczyć im życie. „Dzieci niepełnosprawne należą do grupy dzieci najbardziej napiętnowanych i zmarginalizowanych i można powiedzieć, że w ich przypadku ryzyko przemocy jest o wiele większe, a to dlatego, że są one ignorowane przez społeczeństwo, a nastawienie ludzi wobec nich jest tradycyjnie negatywne” (Przedstawiciel władzy publicznej, Bułgaria). **Izolowanie i napiętnowanie dzieci przez społeczeństwo, a także ich specyficzna sytuacja oraz większa zależność od opieki w domu, w ośrodkach opieki i innych instytucjach** – z różnych względów **zwiększa ryzyko przemocy wobec dzieci niepełnosprawnych**. Niejednokrotnie **upośledzenie sprawia, że dzieci wydają się „łatwym celem”**, ponieważ **może im brakować umiejętności obrony**, mogą napotkać utrudnienia przy zgłaszaniu przemocy lub ich skargi mogą nie być traktowane poważnie. Na to może nakładać się ryzyko związane z płcią, pochodzeniem etnicznym, statusem migranta lub sytuacją społeczno-materialną. **Dzieci niepełnosprawne są często pozbawione możliwości korzystania z usług ochrony dzieci lub inicjatyw służących dzieciom – ofiarom bez niepełnosprawności**. Często systemy ochrony dzieci, mechanizmy zgłaszania przemocy i usługi wspierania ofiar **nie uwzględniają** potrzeb dzieci niepełnosprawnych, piętując kolejne przeszkody przed dziećmi poszukującymi wsparcia, starającymi się zgłosić przypadki przemocy lub dochodzącymi o naprawienie szkody. **Z badań FRA wynika, że większość państw członkowskich UE uznaje niepełnosprawność i wiek pokrzywdzonego za okoliczność obciążającą sprawców przestępstw z użyciem przemocy**. Na szczeblu UE dzieci niepełnosprawne chroni przed przemocą kilka dyrektyw. Opinia FRA m.in. **państwa członkowskie UE powinny zapewnić dzieciom niepełnosprawnym** będącym ofiarami przemocy i ich rodzinom pełną dostępność usług wsparcia dla ofiar oraz sądowych i pozasądowych mechanizmów naprawienia szkody; państwa członkowskie UE powinny dopilnować, **by szkoły stworzyły bezpieczne i wspierające środowisko, nietolerujące żadnych form przemocy, i by posiadały skuteczne mechanizmy reagowania na najwcześniejsze objawy wrogości**. **Respondenci wskazują, że dzieci niepełnosprawne są bardziej narażone na niewłaściwe traktowanie w szkole, zarówno ze strony rówieśników, jak i nauczycieli**.

”

Człowieka, który patrzy w oczy dziecka, uderza przede wszystkim ich niewinność: owa przejmująca niezdolność do kłamstwa, do zakładania maski, czy chęci bycia kimś innym, niż jest.

– Anthony de Mello

Prawo do obrony przed wszystkimi formami przemocy jest przewidziane zarówno prawem międzynarodowym, europejskim, jak i krajowym. Jednak mimo środków ochrony stosowanych w Unii Europejskiej niepełnosprawne dziewczęta i niepełnosprawni chłopcy są bardziej narażeni na przemoc, wykorzystywanie seksualne lub nękanie w domu lub w instytucjach (szkole) niż ich rówieśnicy; często przemoc, które doświadczają, jest bezpośrednio związana z ich niepełnosprawnością.

Szanowni Państwo, kolejnym poważnym problemem wśród młodzieży szkolnej jest **przemoc rówieśnicza**. Przemoc rówieśnicza jest najbardziej rozpowszechnioną kategorią wiktymizacji, jakiej doznają dzieci i młodzież. Ma wiele różnych form. Może być motywowana uprzedzeniami związanymi z płcią, seksualnością, pochodzeniem, niepełnosprawnością czy wyglądem. Zjawisko to jest różnie definiowane oraz nazywane. Stosowane są takie określenia jak dręczenie, nękanie, znęcanie się, agresja rówieśnicza, wiktymizacja rówieśnicza, mobbing, bullying. Gdy narzędziem przemocy są nowoczesne technologie komunikacyjne używane są takie terminy jak cyberprzemoc, cyberbullying czy mobbing elektroniczny albo nękanie internetowe.

Przemoc rówieśnicza (bullying) uznawana jest przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) za jedną z największych zagrożeń dla zdrowia psychicznego zarówno dzieci jak i młodzieży. Pionierem badań nad przemocą rówieśniczą jest szwedzki psycholog i pedagog **Dan Olwens**, który w latach 70 tych XX wieku poświęcił się badaniom konfliktów rówieśniczych prowadzących do zaistnienia różnych form dręczenia, mobbingu, czy też znęcania się (bullyingu). **Zgodnie z teorią Dana Olwensa, bullying możemy rozpoznać na podstawie trzech kryteriów:**

1. Działania agresywne podejmowane przez sprawcę posiadają charakter intencjonalny.
2. Działania podejmowane są przez sprawcę (lub grupę sprawców) w sposób nagły i charakteryzują się powtarzalnością trwającą przez dłuższy okres czasu.
3. Osoba podejmująca działania wrogie zawsze wykorzystuje nierównowagę sił na swoją korzyść; w bullyingu zawsze mamy do czynienia z dwiema stronami: bully – sprawcą oraz victim – ofiarą. Definicja Olwensa zakłada powtarzanie się aktów przemocy fizycznej lub psychicznej, a także sytuacji, w której **ofiara nie ma możliwości obrony**.

Nierównowaga sił jest w tym przypadku również bardzo ważna – sprawca ma z reguły silniejszą pozycję. Zakłada się też intencjonalność zachowania sprawcy.

Przemoc rówieśnicza może mieć (wg kwestionariusza Olwensa) dziesięć form:

1. Przezywanie,
2. Wykluczanie z grupy,
3. Bicie i kopniaki,
4. Rozpowszechnianie oszczerstw (pomówienie, obmowa, zniesławienie),
5. Niszczenie lub zabór własności, w tym środków pieniężnych,
6. Zmuszanie do wykonywania określonych czynności,
7. Złośliwe komentarze (zwykle na temat wyglądu),
8. Komentarze i gesty seksualne,
9. Rozsyłanie krzywdzących materiałów (głównie przez Internet i telefony komórkowe), a także
10. Inne, niespecyficzne formy przemocy.

Doświadczenie przemocy rówieśniczej zamiast budować odporność, zwiększa podatność na podobne doświadczenie w przyszłości, w innych środowiskach społecznych (szkole, czy pracy).

Przemoc ze strony rówieśników może pozostawiać trwałe ślady w psychice nastolatka. Dlatego młodzi ludzie mający doświadczenia z przemocą rówieśniczą nie mogą pozostawać bez pomocy i wsparcia ze strony dorosłych. **Przemoc rówieśnicza**, znana również jako nękanie (ang. **bullying**), to zjawisko, które stanowi poważny problem w szkołach. Dzieci i młodzież doświadczają różnych form agresji ze strony swoich rówieśników lub też uczniów z wyższych klas. To może prowadzić do trwałych szkód emocjonalnych i psychicznych. **Przemoc rówieśnicza** to zjawisko, w którym jedno dziecko lub grupa dzieci wykorzystuje swoje wpływy (np. ze względu na siłę fizyczną, status, wiek, pozycję społeczną wśród innych uczniów), aby szkodzić innemu dziecku. Nie ma wątpliwości, że **bullying wpływa negatywnie na zdrowie, zarówno psychiczne, jak i fizyczne**. Przemocy rówieśniczej doświadczają najczęściej dzieci i młodzież. Może do niej dochodzić na terenie szkoły, w drodze do szkoły lub ze szkoły, za pośrednictwem Internetu lub telefonu komórkowego. Specyfika przemocy rówieśniczej polega na tym, że bardzo często ma ona świadków, którzy wcielają się w różne role, w tym w asystentów napastnika, wspierających napastnika, obserwujących zdarzenie gapiów, potencjalnych obrońców ofiary, którzy jej współczują, ale sami nie podejmują działania, obrońców, którzy wstawiają się za ofiarą i niezaangażowanych obserwatorów. **Relacje świadków mogą wpływać na zachowanie sprawcy i sytuację osób doświadczających przemocy.**

Konsekwencje przemocy są tak poważne, że specjaliści podkreślają, że **bullying** stał się problemem zdrowia publicznego. Badania prowadzone na Uniwersytecie Almeria przyniosły zatrważające wnioski, **pokazały**, że **bullying i samobójstwo**, do którego dochodzi w jego wyniku, jest **trzecią najczęstszą przyczyną śmierci wśród młodych ludzi w wieku od 15–29 lat**. Formy tej przemocy są różnorodne, obejmują zarówno agresję słowną, jak i fizyczną, a także coraz bardziej powszechną – cyberprzemoc. Może to być: **werbalne wyzywanie i obrażanie** (przezwiseka,

wyśmiewanie się, upokarzanie z powodu, wyglądu, osiągnięć, pasji, zachowań rodziny itp.); **wykluczanie i izolowanie** (ignorowanie, namawianie innych do zerwania relacji z dzieckiem, wykluczanie z akcji klasowych, zabaw, gier sportowych, celowe wprowadzanie w błąd); **fizyczne ataki i bicie** (popychanie, szarpanie, przewracanie, rzucanie, ochlapywanie, unieruchamianie, przytrzymywanie, bicie); **przywłaszczanie rzeczy i niszczenie** (niszczenie pracy domowej, zabieranie części garderoby, śniadania, chowanie przedmiotów przed dzieckiem); **cyberprzemoc i ataki w świetle wirtualnym** (publikowanie wizerunku dziecka w mediach społecznościowych, ośmieszanie, hejt w komentarzach, rozsiewanie nieprawdziwych informacji); **przemoc o charakterze seksualnym** (sexting, zmuszanie innych do obnażania się itp.).

Szanowni Państwo przypominając, że powszechnie akceptowana definicja sformułowana pod koniec lat 90 ubiegłego wieku przez Dana Olwensa, jednego z pionierów badań nad **przemocą rówieśniczą**, określa dręczenie (bullying) jako powtarzające się, długotrwałe wrogie zachowania podejmowane z zamiarem wyrządzenia przykrości lub krzywdy osobie, która ze względu na przewagę sprawcy może wynikać nie tylko z większej siły i sprawności fizycznej, ale także z pozycji w grupie rówieśniczej, cech osobowości czy statusu materialnego. Zgodnie z tym ujęciem problemu, o dręczeniu można mówić wtedy, gdy osoba doświadczająca tej formy przemocy oraz sprawcy pochodzą z tej samej grupy społecznej np. z klasy szkolnej.

Przemoc rówieśnicza, może więc dotyczyć nie tylko sprawców ale również dzieci i nastolatków jej doświadczających, ale także całej społeczności klasowej (bądź innej grupy młodzieżowej), której zachowanie może mieć wpływ na przebieg zdarzeń (np. bierne przyglądanie się aktom przemocy). Jak podkreślają autorzy z „Ogólnopolskiej diagnozy problemu przemocy wobec dzieci”, definicja zaproponowana przez D. Olwensa nie obejmuje takich form agresji, jak pojedyncze, ale bardzo dotkliwe w skutkach akty przemocy fizycznej i psychicznej oraz seksualnej. Ponadto, koncentruje się na środowisku szkolnym, podczas gdy młodzież doświadcza przemocy rówieśniczej poza szkołą, również w relacjach z rodzeństwem. **Przemoc może przybierać różne formy: fizyczną oraz**

psychiczną (werbalną i niewerbalną). **Przemoc fizyczna** to bicie, kopanie, plucie, odbieranie rzeczy czy wyłudzenie pieniędzy, rzucanie przedmiotami itp. **Przemoc werbalna** (słowna) to wyzywanie, przezywanie, wyśmiewanie, ośmieszanie, grożenie oraz oczernianie w tym rozpowszechnianie plotek. **Przemoc niewerbalna** może polegać na grożeniu gestami, np. pięścią. **Przemoc** może mieć także charakter bezpośredni lub pośredni, wtedy, gdy sprawca/grupa sprawców włącza lub namawia innych do ataków lub nękania rówie-

śników, albo rozmyślnego wykluczania wybranych kolegów lub koleżanek z grupy, starając się, by pozostawali na uboczu życia klasy. **Badania międzynarodowe we współpracy z Biurem Europejskim Światowej Organizacji Zdrowia (HBSC) wskazują, że najczęstsze formy dręczenia w szkole to przezywanie, odtrącanie i wyłączenie z grupy, lekceważenie oraz rozpowszechnianie fałszywych informacji.** Charakterystyczna dla przemocy tradycyjnej jest powtarzalność, intencjonalność, nierównowaga sił oraz to, że sprawca i nastolatek doświadczający przemocy funkcjonują w tej samej grupie rówieśniczej.

Ze względu na różnice w definiowaniu przemocy rówieśniczej, w tym przemocy z wykorzystaniem nowoczesnej technologii, brakuje powszechnie stosowanych narzędzi do pomiaru rozpowszechnienia tych problemów. W konsekwencji trudno jest precyzyjnie określić, ilu nastolatków doświadcza przemocy, a ilu młodych ludzi jest sprawcami przemocy. **Prześladowanie i przemoc rówieśnicza** (artykuł Joanny Łuckiej – publikacja 5.01.2024 r.) **to zachowania, które mają na celu zaszkodzić innej osobie.** Mogą one przybierać różne formy w tym, **przemoc fizyczną:** bicie popychanie, szarpanie, plucie itp. **Przemoc werbalna:** wyśmiewanie, obrażanie, poniżanie itp. **Przemoc psychiczną:** ignorowanie, wykluczanie, rozsiewanie plotek itp. **Cyberprzemoc:** prześladowanie za pomocą Internetu, telefonu komórkowego, mediów społecznościowych itp.

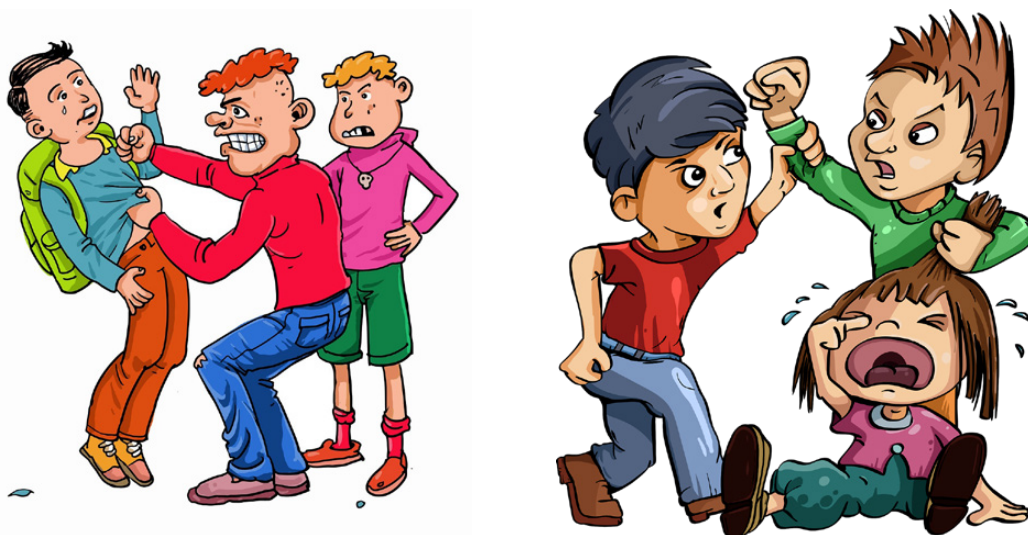

Pogadajmy o...

**BIJĄ MNIE
W SZKOLE**

Prześladowanie i przemoc rówieśnicza to poważne problemy, które dotyczą dzieci i młodzieży w szkołach na całym świecie. Jest to zachowanie, które ma na celu zaszkodzić innej osobie zarówno fizycznie jak i emocjonalnie. Prześladowanie może przybierać różne formy, takie jak przemoc fizyczną, werbalną, psychiczną a także cyberprzemoc. **Jak rozpoznać prześladowanie i przemoc rówieśniczą? Istnieje kilka oznak, które mogą wskazywać na to, że dziecko jest prześladowane lub doświadcza przemocy rówieśniczej. Oto niektóre z nich:** nagłe zmiany w zachowaniu, takie jak wycofanie się, brak chęci do chodzenia do szkoły, zmiany w apetycie itp. Zmiany w wynikach szkolnych, takie jak spadek ocen, niechęć do odrabiania pracy domowej itp. Widoczne obrażenia fizyczne, takie jak siniaki, zadrapania itd. Zmiany w zachowaniu wobec rówieśników, takie jak unikanie kontaktu z innymi, izolacja itp. Zmiany w zachowaniu wobec rodziców, takie jak agresja, kłamstwo itp. **W jaki sposób reagować na prześladowanie i przemoc rówieśniczą?** Jeśli podejrzewasz, że dziecko jest prześladowane lub doświadcza przemocy rówieśniczej, ważne jest aby szybko zareagować. Oto kilka kroków, które możesz podjąć: **Porozmawiaj z dzieckiem.** Zapytaj je o to, co się dzieje i daj mu do zrozumienia, że jesteś po jego stronie. **Zgłoś problem do szkoły.** Skontaktuj się z nauczycielami, wychowawcą lub dyrekcją szkoły i poinformuj ich o sytuacji. **Zgłoś problem do odpowiednich organów.** Jeśli problem jest poważny, zgłoś go do odpowiednich organów, takich jak policja lub instytucje zajmujące się ochroną dzieci. **Wspieraj dziecko.** Zapewnij mu wsparcie emocjonalne i pomóż mu odzyskać poczucie bezpieczeństwa. **Prześladowanie i przemoc rówieśnicza to poważne problemy, które wymagają szybkiej reakcji. Ważne jest, aby rozpoznać oznaki prześladowania i przemocy rówieśniczej oraz podjąć odpowiednie kroki, aby pomóc ofiarom. Pamiętaj, że każde dziecko ma prawo do bezpieczeństwa i szacunku, a prześladowanie i przemoc rówieśnicza nie powinny być tolerowane w żadnej formie. Przemoc w szkole, agresja rówieśnicza, bullying, nękanie – to określenia stosowane często i zamiennie wobec zjawiska, które możemy określić mianem prześladowania rówieśniczego.**

Nadając taką etykietę sytuacji, którą obserwujemy, warto wziąć pod uwagę, że zjawisko to łączy się najczęściej z: **intencjonalnością** działania; **powtarzalnością** (to prawdopodobnie nie jest pierwsza sytuacja nękania z udziałem tej osoby/grupy osób; **nierównowagą sił** (nie tylko fizycznych, ale często materialnych lub intelektualnych), może dotyczyć także pozycji w grupie; **pasywnym lub aktywnym udziałem świadków** (najczęściej klasy). **To dla nas – interweniujących, istotne informacje, ponieważ pokazują nam, jak duży krąg zakreśla akt przemocy w szkole. Naszej opieki i oddziaływań wymagają nie tylko oprawca i ofiara, lecz także pozostała część świadków.** Sytuacja prawdopodobnie trwa od jakiegoś czasu lub przy mało skutecznej interwencji będzie się powtarzać. Podłożem trudności może być nierównowaga sił – warto zwrócić uwagę, z czego ona wynika i jak można jej zapobiec lub jak doprowadzić do kompensacji w niektórych obszarach życia naszych uczniów (zarów-

no w przypadku sprawcy, jak i osoby poszkodowanej przemocą). Ważne jest nie tylko zapobieganie przemocy rówieśniczej, ale również zapewnienie ofiarom odpowiedniego wsparcia psychologicznego, dzięki któremu możliwe stanie się odbudowanie pewności siebie, a przede wszystkim poczucie bezpieczeństwa dziecka. **Przemoc nie opuszcza dziecka.**

To jak reagujemy ma niebagatelne znaczenie dla skuteczności zaprzestania działań przemocowych. Przemoc w szkole to doświadczenie, które może zostawić ślady na całe życie. Dzieci, które jej doświadczają, często zmagają się z trudnościami emocjonalnymi, społecznymi i edukacyjnymi. Skutki przemocy są głębokie i mogą ujawniać się na wiele sposobów, wpływając na rozwój dziecka oraz jego relacje z otoczeniem. **Dorośli powinni zrobić wszystko, co w ich mocy, by zapobiegać przemocy. Dziecko musi mieć pewność, że może liczyć na wsparcie i że nikt nie zbagatelizuje jego doświadczeń.**

Ze względu na czasy, w których żyjemy, przemoc wymyka się z murów szkoły – ma miejsce także w Internecie (tzw. cyberprzemoc). Lecz nie oznacza to, że jest to obszar, który nie wymaga naszych oddziaływań. Wraz z rozwojem mediów elektronicznych oraz wzrostem ich popularności obserwujemy wśród dzieci i młodzieży rosnącą liczbę przypadków uznawanych za przejawy tzw. cyberprzemocy, czyli przemocy z użyciem Internetu i telefonów komórkowych.

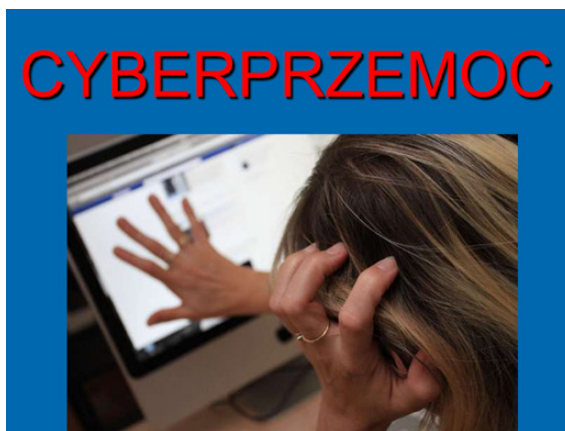

4 listopada Międzynarodowy dzień przeciwdziałania Przemocy i Nękanii w Szkole, w tym nękanii przy użyciu technik cyfrowych

moje
kalen
darze.pl

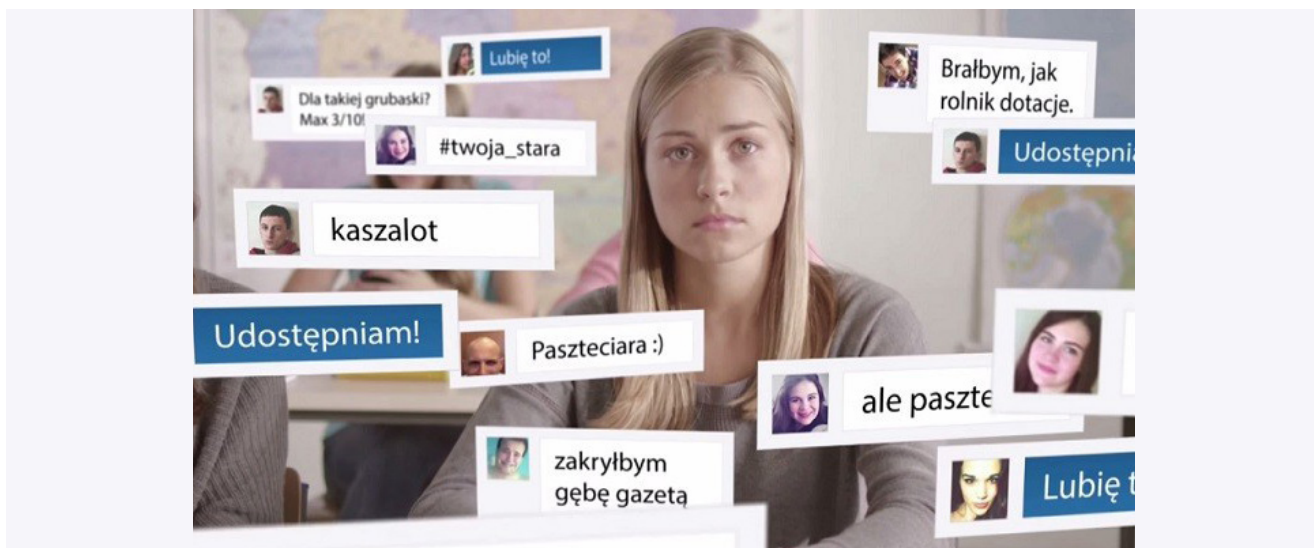

Czym jest cyberprzemoc? Cyberprzemoc (ang. cyberbullying) to przemoc z użyciem technologii informacyjnych i komunikacyjnych. Dzieci często podejmują działania uznawane za cyberprzemoc, nie mając świadomości ich konsekwencji. W Internecie dostępnych jest wiele nieodpowiednich treści, w tym przemoc, pornografia czy mowa nienawiści; młodzi ludzie często narażeni są na te materiały, co może prowadzić do negatywnych skutków zdrowotnych i psychologicznych. **Przyczyny cyberprzemocy:**

1. Internet jest odbierany jako „bezpieczna przestrzeń”, przez co nasilają się w nim wrogie zachowania; w sieci nie jesteśmy obecni fizycznie, dlatego łatwiej jest wyrazić negatywne emocje.
2. Młodym ludziom wydaje się, że w sieci są całkowicie anonimowi. Dzięki temu myślą, iż są bezkarni i nie ponoszą konsekwencji swojego zachowania.
3. Sprawca z premedytacją chce wyrządzić szkodę drugiej osobie, jednocześnie próbując coś ugrać dla siebie (np. uznanie w grupie rówieśniczej).
4. Ograniczona umiejętność rozwoju empatii.
5. Często trudność z zauważeniem, jak krzywdząca dla innych może być negatywna aktywność w świecie wirtualnym. Brak refleksji nad własnym zachowaniem, chęć zaimponowania.
6. Niskie poczucie własnej wartości i desperacka próba budowania swojego wizerunku kosztem innych.
7. Postępująca brutalizacja życia społecznego przenosząca się na relacje i poziom używanego języka.

Podstawowe formy cyberprzemocy: **nękanie**, straszenie, szantażowanie z użyciem sieci; **publikowanie** w Internecie lub rozsyłanie np. przy użyciu telefonu komórkowego ośmieszających, wulgarnych, kompromitujących informacji, publikowanie poniżających filmów lub zdjęć; **podszycanie się** w sieci pod cudzą tożsamość; **włamywanie się** na konta serwisów społecznościowych; **wykluczanie** z internetowych społeczności. **Do działań określonych mianem cyberprzemocy wykorzystywane są** m.in. poczta elektroniczna, czaty, komunikatory, strony internetowe, blogi, serwisy społecznościowe, grupy dyskusyjne, telefony komórkowe, serwisy SMS i MMS. Uczniowie często sięgają po telefony w celu nagrania lub sfotografowania aktów przemocy odbywających się w szkole – zarówno przemocy fizycznej

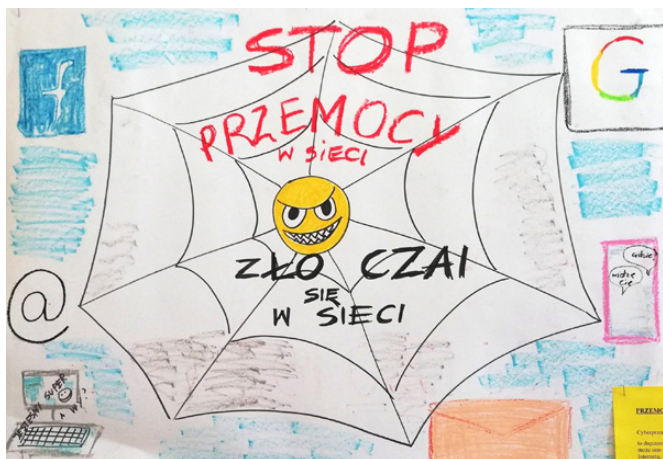
(bicie, popychanie, zabieranie przedmiotów i dotykanie, oblewanie, rzucanie przedmiotami w osobę bez jej zgody itp.), jak i psychicznej (wyzwiska, napastliwe żartowanie, nazywanie określeniami, które budzą niezgodę osoby etc.). Takie filmy są następnie wrzucane na grupy klasowe lub inne kanały, a wówczas skala osób zaangażowanych w przemoc znacząco rośnie. **Specyficzne dla cyberprzemocy są:**

- wysoki poziom anonimowości sprawcy;
- szybkość rozpowszechniania materiałów kierowanych przeciwko o ofierze;
- powszechna ich dostępność w sieci;
- wielokrotność ich używania i brak możliwości całkowitego ich usunięcia (bywa, że będą nam towarzyszyły już przez całe życie);
- szeroki repertuar form krzywdzenia.

Cyberprzemoc nie zostawia widocznych śladów, zjawisko to jest mniej kontrolowane przez rodziców lub nauczycieli. W dobie Internetu i łatwego dostępu do technologii, należy edukować o możliwych konsekwencjach umieszczania raniących kogoś wpisów, filmików czy zdjęć. **Skutki cyberprzemocy:** poczucie bezradności, spadek samooceny/poczucia własnej wartości, obniżony nastrój, problemy z koncentracją, lęk, zaburzenia snu czy apetytu. **Konsekwencje mogą być groźne:** zamknięcie w sobie, depresja, a skrajnych przypadkach próby samobójcze. **Cyberprzemoc** – rodzaj przemocy przez Internet. Prześladowca straszy, poniża, obraża ofiarę poprzez komentarze w mediach społecznościowych, czy robienie jej zdjęć lub kręcenie filmików bez jej zgody. Następnie materiały umieszcza na ogólnodostępnych witrynach odwiedzanych przez wiele osób. Cyberprzemoc na świecie wzrosła o 41%. Badania przeprowadzone w 2019 r. pokazują, że **cyberprzemocy werbalnej** – doświadczyło 52% internautów w wieku 12–17 lat; wyzywania 47%; poniżania 20%; ośmieszania/upokarzania 21%; straszenia/szantażowania 16%; filmy i zdjęcia (robione wbrew woli osoby przedstawianej) 57% internautów w wieku 12–17 lat było ofiarami tego rodzaju cyberprzemocy. **Cyberprzemoc boli tym bardziej, że jest długofalowa i nieprzerwana.** Materiały wykorzystywane podczas ataku są dostępne w krótkim czasie dla wielu osób i jako kopie pozostają w sieci na zawsze, nawet po ustaleniu i ukaraniu sprawcy. Podszycanie się pod inne osoby, publikowanie treści w ich imieniu, organizowanie zbiórek na fałszywy cel (oszustwa i wyłudzenia) to niektóre zachowania sprawców. Przedstawiam kolejne wyniki badań (Anita Sokulska 2022 r.) problematycznego używania Internetu: 54% osób w wieku 12–17 lat miało kontakt z niebezpiecznymi treściami; 31% oglądało rzeczywiste sceny okrucieństwa; 26% treści dotyczące sposobów samookaleczenia się; 25% pornografię; 23% oglądało materiały zachęcające do obrażania/dyskryminowania.

Szanowni Państwo, dlatego należy zawsze przeciwdziałać przemocy w sieci, a osoby prześladowane trzeba wspierać i chronić. Uczestnicy akcji edukacyjnych dowiedzą się m.in.: jak dbać o wizerunek w sieci, co zawierają regulaminy mediów społecznościowych, w jaki sposób bezpiecznie poruszać się w sieci i jakie są konsekwencje cyberprzemocy.

Stop cyberprzemocy! Nie pozwalaj! Nie Hejtuj!

Rozwój mediów elektronicznych i wzrost ich popularności sprawiły, że liczby przypadków uznawanych za przejawy tzw. cyberprzemocy, czyli przemocy z użyciem Internetu wciąż rosną. Cyberprzemoc to jedna z najbardziej bolesnych doświadczeń zwłaszcza dla osób w młodym wieku i nie tylko. Informacje w Internecie rozprzestrzeniają się błyskawicznie, grono widzów lub świadków upokorzeń rośnie. **Jak unikać cyberprzemocy?** Trzeba być ostrożnym w sieci. Nie przysyłać zdjęć nieznajomym. Nie podawać adresu zamieszkania, nie podawać numeru telefonu (dane wrażliwe). Nie umawiać się z nieznajomą osobą na żywo. Reagować gdy coś niepokoi. **Ważna jest świadomość zjawiska cyberprzemocy u nauczycieli, rodziców i uczniów.**

W przypadku poważnych spraw, należy zgłosić taki przypadek policji. **W Polsce uporczywe nękanie innej osoby jest przestępstwem, zagrożonym karą 3 lat więzienia.** Osoby dopuszczające się cyberprzemocy nazywani są „stalkerami”. Aż 62,5% uczniów, których dotyczy przemoc w bezpośrednim kontakcie jest również ofiarą cyberprzemocy. **Osoba pokrzywdzona przemocą staje się obiektem ataku, nie tylko podczas godzin spędzonych w szkole, lecz przez 24 godziny na dobę, przez 7 dni w tygodniu.**

Powiedz Stop Cyberprzemocy! Przemoc jest wszechobecna. Warto o tym zjawisku wiedzieć jak najwięcej, a przede wszystkim wiedzieć jak mu zapobiegać.

Szanowne Koleżanki i Koledzy ponownie wracam do opisywania przemocy rówieśniczej – nękania i dręczenia dzieci i młodzieży w szkole. W szkole mamy do czynienia z agresywnymi zachowaniami nakierowanymi na osoby słabsze fizycznie i emocjonalnie. **Dręczenie** (ang. **bullying**) to „negatywne fizyczne lub werbalne działania, które charakteryzują się wrogą intencją, powodują negatywne emocje u ofiar, są powtarzalne w czasie oraz charakteryzują się różnicą sił pomiędzy sprawcą i ofiarą”. Ta forma agresji rówieśniczej przyjmuje postać przemocy i charakteryzują ją **trzy podstawowe wymiary: intencjonalność, powtarzalność i nierównowaga sił.** Badacze zjawiska bullingingu wyróżniają następujące formy wrogich działań: **bullying fizyczny** – polegający na stosowaniu przemocy wobec innej osoby: popychanie, szturchanie, bicie, kopanie, plucie, szarpanie, wymuszanie pieniędzy, podstawianie nogi, niszczenie własności, zabieranie przedmiotów. Agresja i przemoc w tej formie stosowana może być bezpośrednio – gdy uczniowie są sam na sam ze sprawcami, lub pośrednio, przez nakłanianie do tych czynności innych osób. **Bullying seksualny** – polegający na podglądaniu, dotykaniu bez zgody. **Bullying werbalny** – przejawia się obraźliwym odnoszeniem się do drugiej osoby: dokuczanie, przezywanie, wyśmiewanie, wyszydzanie, obrażanie, ośmieszanie, grożenie, pokazywanie nieprzyzwoitych gestów. Ten rodzaj przemocy występuje również w formie pośredniej poprzez namawianie rówieśników do zrobienia komuś krzywdy (wyśmiewanie). **Bullying relacyjny** – bazująca na cyklicznym odsuwaniu osoby lub ostatecznym wykluczeniu z grupy, często bez podania powodu, co powoduje dezorientację, lęk oraz ból u poszkodowanej/poszkodowanego. Działania takie powodują obniżenie czyjeś statusu w grupie, izolowanie, ignorowanie, pomijanie, nieodzywanie się. Występuje w formie bezpośredniej i pośredniej. **Cyberbullying** (przemoc cyfrowa, elektroniczna, cyberprzemoc, stalking) prowadzony za pośrednictwem Internetu i telefonów komórkowych. **Przejawia się następującymi czynami:** obraźliwe SMS-y, e-maile, wpisy na

portalach społecznościowych, umieszczanie w Internecie zdjęć i filmików ośmieszających ofiarę, agresywne ataki na czatach lub w ramach grup dyskusyjnych, przesyłanie nieprzyjemnych wiadomości do ofiary, kradzież tożsamości, upublicznianie tajemnic, prywatnych materiałów ofiary, śledzenie, nękanie za pomocą zdjęć lub filmów, upublicznianie poniżających informacji i materiałów na temat ofiary. Oblicza przemocy rówieśniczej (bullyingu): werbalna, fizyczna, seksualna, relacyjna i cyberbullying. Znajomość terminów dotyczących **bullyingu** u osób będących zaangażowanymi w pracę z młodzieżą i dziećmi jest bardzo istotna. Nasza świadomość oraz wiedza to czynnik chroniący, który pomoże nam odpowiednio wcześniej rozpoznać sytuację, a także podjąć adekwatne, skuteczne działania. **Wyniki badań ukazują istotne dane – nauczyciele i pedagodzy identyfikują zaledwie długotrwale prześladowanych uczniów jako osoby wymagające wsparcia i pomocy.**

Statystycznie 10% uczniów ma skłonności do prześladowania rówieśników (wg statystyk WHO około jedno z trojga dzieci doświadczyło form przemocy ze strony rówieśników). Zatem musimy liczyć się z tym, że w każdej klasie przemoc może się pojawić – zależnie od specyfiki grupy, może ona być różnego typu: fizyczna, werbalna, relacyjna, cyberprzemoc lub połączenie poszczególnych działań z różnych obszarów. Doświadczenie przemocy to nie tylko szkolna udręka, która z czasem stanie się przykrym wspomnieniem. **Przemoc ma swoje konsekwencje w obecnym funkcjonowaniu ucznia w postaci:** negatywnego stosunku do całego kontekstu szkolnego; niskiej frekwencji; problemów z nauką; samotności; braku rówieśniczej grupy wsparcia (a jak pokazują badania nad dobrostanem to jego najważniejszy wymiar); wycofania społecznego i izolacji; depresji i zaburzeń lękowych; nieadaptacyjnej regulacji emocji, a także tendencji samobójczych. Jak już wspominałam, **badania prowadzone na Uniwersytecie Almeria przyniosły zatrważające wnioski, pokazały, że bullying i samobójstwo, do którego dochodzi w jego wyniku, jest trzecią najczęstszą przyczyną śmierci wśród młodych ludzi w wieku od 15–29 lat** (opowiada o bullyingu Karolina Tucholska-Siermińska). Inne badania wskazują, że wśród dzieci i młodzieży stosujących przemoc istnieje zwiększone ryzyko popełniania w przyszłości przestępstw oraz wszelkiego rodzaju uzależnień. Istotne jest wprowadzenie doraźnych działań zwiększających bezpieczeństwo.

Raport **Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę (FDDS)** z 2022 r. sygnalizuje także **długofalowe konsekwencje przemocy**, które mogą mieć miejsce w życiu dorosłym, w kontekście negatywnych konsekwencji społecznych, zdrowotnych i ekonomicznych. **To, jak reagujemy ma niebagatelne znaczenie dla skuteczności zaprzestania działań przemocowych.** Reakcje interwencyjne możemy podzielić na gorące i zimne – czyli te w pierwszym odruchu oraz te przemyślane, zaplanowane i konsekwentne. W działaniach gorących warto skupić się na ochronie ofiary oraz sprawcy. Tak – sprawcy także. Osoba dopuszczająca się prześladowania również jest osobą, która na jakimś etapie życia doświadczyła przykrego, raniącego traktowania, z czego może wynikać jej zachowanie

i generowanie kolejnych przemocowych sytuacji. To jest także czas dla nas – interweniujących, aby przemyśleć sposób zawiadomienia opiekunów (zarówno sprawcy, jak i osoby pokrzywdzonej) lub policji, jeśli tego wymaga sytuacja.

Panowanie nad własnymi emocjami w sytuacji wystąpienia przemocy, to klucz do racjonalnej, skutecznej pomocy dzieciom – aby było to możliwe, jako dorośli powinniśmy zachować równowagę oraz na miarę możliwości spokój. **Istnieje wiele podejść pomagających przywrócić ład po wystąpieniu przemocy rówieśniczej w szkole. Często wymagają one pełnej organizacji, konsekwencji oraz nieustępliwości od grona pedagogicznego, aby mogły okazać się naprawdę skuteczne.** Profilaktyka bullingu przynosi długoterminowe korzyści. Warto rozważyć podejścia wciąż wymagające, jednak skupienia nie tyle na konsekwencji i dyscyplinie, co bezpośrednim kontakcie i ukazywaniu konsekwencji swoich działań sprawcy poprzez współpracę z wychowawcą, opiekunami oraz zespołem psychologiczno-pedagogicznym. Podejście to zakłada, że wymyślona odgórnie kara nie skłania do produktywnej, użytecznej refleksji – zaś pozwolenie, by odczuć wszystkie konsekwencje swoich działań (gniew rówieśników, konieczność naprawy uszkodzeń), to przyczynek do realnego zrozumienia, do czego doprowadziło zachowanie, którego uczeń się dopuścił. **To, jak szkodę zrekompensować ustala cały system dotknięty przemocą – a zatem klasa (lub szersza społeczność szkolna) oraz osoba poszkodowana wraz z wychowawcą** (rekomendują tu także wsparcie członka zespołu psychologiczno-pedagogicznego). **Ważne! Istotne jest nie tylko wyrównanie strat materialnych** w postaci, np. odkupienia zniszczonego przedmiotu, **lecz zajęcie się także elementem relacyjnym i emocjonalnym np. przywróceniem dobrych relacji i harmonii w zespole klasowym, tak aby członkowie klasy mogli z powrotem czuć się bezpiecznie.**

Działanie takie wymaga od wychowawców oraz zespołu psychologiczno-pedagogicznego zaangażowania w postaci pomocy w prowadzeniu rozmów z całą klasą, lecz także indywidualnego kontaktu z osobą dotkniętą przemocą oraz sprawcą. Podczas rozmów indywidualnych ze sprawcą unikamy wywoływania wstydu i upokorzenia – bazujemy na porozumieniu: uchwyceniu sedna trudności, intencji lub w miarę możliwości impulsu, który prowadził sprawcę do podjęcia przemocowych zachowań.

Ważne! Podczas współpracy z dzieckiem, które dopuściło się przemocy, należy wziąć pod uwagę szerszy kontekst życia i funkcjonowania tego ucznia. Nasza uwaga nie powinna koncentrować się jedynie na czynie agresywnym – wówczas dalibyśmy uczniowi naszą uwagę tylko w kontekście jego negatywnych zachowań, co może doprowadzić do przypadkowego wzmocnienia wzorca (dorośli zwracają na mnie uwagę, kiedy zrobię coś złego; jestem dostrzegany dopiero gdy przekraczam granice). **Dlatego rozmowy oraz współpraca z uczniem powinna oscylować także wokół jego poczucia własnej wartości, mocnych stron, funkcjonowania rodzinnego i społecznego, kompetencji edukacyjnej itp. W działanie oraz rozmowy powinni zostać zaangażowani także opiekunowie prawni dziecka.** Nasza uwaga powinna skierować się na sposób komunikacji jaki panuje w domu, na reakcje między poszczególnymi członkami rodziny oraz przede wszystkim, czy wzorec przemocy nie jest zaczerpnięty z domu, to jest: czy dziecko samo nie doznaje agresji (fizycznej, werbalnej, relacyjnej) lub zaniedbania

ze strony rodziców. **Ostatecznie należy także przeprowadzić edukację na temat panujących zasad w szkole oraz konsekwencji ich łamania** (nie tylko tych statutowych, lecz także emocjonalnych i relacyjnych).

W toku działań i rozmów ze sprawcą nie zmuszamy do przeproszenia osoby poszkodowanej jego działaniami. Działania prowadzimy tak, aby ta chęć i potrzeba pojawiła się u sprawcy na drodze naszych wspólnych rozmów i oddziaływań. Pomocne mogą być pytania, które możemy przemyślać

w trakcie rozmowy: Jak myślisz, jak to wszystko się zaczęło? Co myślisz, kiedy to (np. sytuacja pobicia) miała miejsce? Co o tym myślałeś, kiedy sprawa wyszła na jaw? Co o tym myślisz teraz? Jak myślisz, co mogła czuć osoba poszkodowana? Co zrobić żeby się tak nie czuła? Co możesz teraz zrobić, żeby odbudować swój wizerunek przed klasą i nauczycielami? Jak możesz zapobiec takim sytuacjom w przyszłości? Nasze naciskanie na przeproszenie ofiary przemocy tu i teraz może mieć zupełnie odwrotne skutki, niż zakładamy. **Taka sytuacja może doprowadzić do reakcji zwanej reaktancją, czyli oporu psychicznego, wiążącego się ze wzrostem napięcia z powodu ograniczenia możliwości wyboru np. zachowania.** Presja i przymuszanie powodują, że osoba próbuje szukać swobody i możliwości doboru własnego działania poza opcjami, które są jej nakazane – wówczas osoba może podjąć działanie przeciwne do proponowanego (B. Wojciszke, 2009 r.). **Zmuszanie do przeprosin może wiązać się z kolejnym atakiem** (np. w innej, bardziej wysublimowanej formie) **po zakończeniu spotkania.** Warto dodać, że nasze naleganie na przeprosiny nie jest formą dydaktyczną, nie wiąże się z realnym zrozumieniem swojego zachowania, a wyuczeniem – a to znacząca i wyczuwalna różnica w relacjach społecznych. **W oddziaływaniach dotyczących bullyingu należy zwrócić uwagę na osobę poszkodowaną, której celowo nie nazywamy ofiarą. Specyficzny zestaw cech – osoby biernej, nieradzącej sobie, nie sprawczej.**

Nasza praca wokół osoby doświadczającej przemocy powinna dotyczyć szerszego kontekstu – jak osoba funkcjonuje w systemie klasowym, jak określa jakość swoich kontaktów społecznych, jakie kompetencje komunikacyjne posiada, jakie ma zasoby i talenty, na jakim poziomie jest jej pewność siebie.

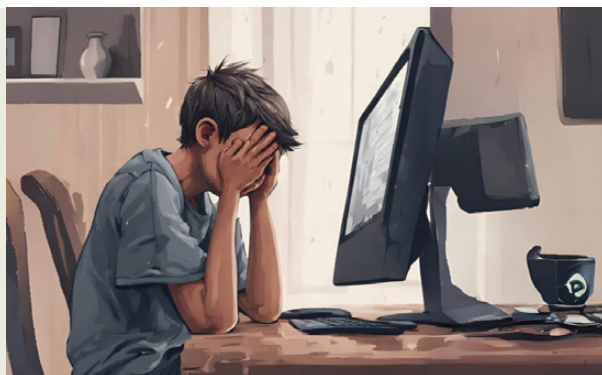
Nierzadko osoby będące poszkodowane przemocą to dzieci o niskiej samoocenie, mające kompleksy lub patrzące na siebie poprzez pryzmat swoich deficytów. Zdarza się też, że to osoby, które prowokują sytuacje trudne, jednak później nie potrafią adekwatnie bronić się w trakcie konfrontacji, co plasuje ich w grupie niżej. Niezależnie od różnych koncepcji i teoretycznych etiologii, zadaniem osoby interweniującej jest wsparcie – poprzez uspokojenie emocji, zapewnienie bezpieczeństwa

i zaangażowaniu osób dorosłych w trudną sytuację dziecka. **Kolejnym krokiem jest umocnienie u dziecka pewności siebie, wzmocnienie jego zasobów, czy ćwiczenie kompetencji społecznych, które realnie mogą pomóc dziecku w radzeniu sobie w (ewentualnych) kolejnych trudnych sytuacjach, blokując możliwość pojawienia się bullyingu.** Aby sytuacja kryzysowa związana z przemocą mogła zostać opanowana skutecznie **należy podjąć działania systemowe:**

- po stronie szkoły angażując wychowawcę oraz zespół psychologiczno-pedagogiczny,
- po stronie uczniów angażując opiekunów oraz dzieci obu stron, zarówno sprawcy jak i osoby pokrzywdzonej.

Interwencja wokół przemocy przypomina maraton, nie zaś bieg na 100 m. To działania, które będą trwały kilka tygodni – uwzględniając spotkania indywidualne sprawcy i poszkodowanego z psychologiem szkolnym oraz rodzicami obu stron. Spotkania również w zespole klasowym gdzie sytuacja zostanie dogłębnie omówiona, a sprawca przemocy włoży wysiłek w rekompensatę swoich działań, aby system mógł zacząć działać w sposób komfortowy dla jego uczestników. **Psychoedukacja klasy**, gdzie naświetlony zostanie temat bullyingu i sposobów przeciwdziałania. Dobrze byłoby, gdyby te działania przypominały w mniejszym stopniu wykład psychologów i pedagogów, a bardziej warsztaty, gdzie swoimi pomysłami, przemyśleniami, a być może także obawami, dzieli się młodzież. **Dopiero żywe zaangażowanie osób, których potencjalna przemoc dotyczy, jest w stanie wprowadzić realne zmiany w systemie uczniowskim. Rozmowy wychowawców, otwarta postawa, emocjonalna dostępność zbudowana na zaufaniu oraz żywe zainteresowanie klasą i jej trudnościami to jeden z ważniejszych czynników chroniących przed przemocą.** Tworzenie kampanii społecznościowych w placówce – w postaci plakatów, zorganizowanych warsztatów, lekcji wychowawczych, jasne określenie zasad panujących w szkole oraz wyjaśnienia dlaczego ich przestrzeganie może pozytywnie wpływać na nasze codzienne samopoczucie i życie społeczności – to działania, któ-

Edukacja to szczepionka na przemoc.

- Edward James Olmos

re mogą skutecznie pomóc w zapobiegnięciu trudnym wydarzeniom w postaci agresywnych zachowań uczniów.

Prewencja szkodliwych zjawisk, to codzienne dbanie o dobrostan uczniów, nauczycieli i rodziców, wszystkich tych osób, które zaangażowane są w życie szkoły (Joanna Łucka – psycholog). Chcemy głośno

i otwarcie mówić o zjawisku przemocy rówieśniczej po to, by uświadomić społeczeństwu skalę problemu, z jakim mierzą się nasze dzieci. Zależy nam, by przeciwdziałać przemocy. Na szczęście coraz więcej osób zaczyna dostrzegać skalę i skutki tego zjawiska. Jako społeczeństwo stajemy się bardziej świadomi, staramy się być lepszymi rodzicami, uczymy się, jak wspólnie działać na rzecz dzieciństwa bez przemocy.

Pozwólmy młodym ludziom ponosić konsekwencje swoich działań, nie zaś wzmacniać energię z powodu frustracji na nieadekwatne kary. Dlatego podejście oparte na sprawiedliwości naprawczej to koncepcja ciesząca się dużą popularnością oraz skutecznością w europejskich szkołach, której warto dać szansę także w naszych placówkach.

Szanowne Koleżanki i Koledzy przedstawię przemoc rówieśniczą w innym aspekcie dla lepszego przyswojenia zjawiska. **Bullying** to słowo, które od niedawna funkcjonuje w środowisku pedagogicznym jako określenie **przemocy rówieśniczej, napastowania, prześladowania, znęcania się nad drugą osobą w sposób psychiczny i fizyczny.** Niestety często **bullying** bywa mało uchwytne dla dorosłych, skrywane przez dzieci i młodzież, zarówno tych, którzy występują w roli ofiary, jak i sprawcy. **Długotrwała przemoc niesie jednak ze sobą druzgocące skutki właściwie dla obydwu stron.** Dorośli często są zdziwieni tym, do czego zdolne są dzieci. **Gdy sprawa przemocy rówieśniczej wyjdzie na światło dzienne, wszyscy dziwią się skąd w uczniach tyle agresji, niechęci, potrzeby**

PRZEMOC W SZKOLE

The collage consists of 15 cards with the following titles and main topics:

- Przemoc fizyczna** (Physical violence)
- Przemoc psychiczna** (Psychological violence)
- Cyberprzemoc** (Cyberbullying)
- Przemoc słowna** (Verbal violence)
- Zerwijmy łańcuch przemocy!** (Break the chain of violence!)
- Parady dla ofiar przemocy** (Parades for victims of violence)
- STOP PRZEMOCY!** (STOP VIOLENCE!)
- Prawa ucznia** (Student rights)
- Budujemy lepszą szkołę.** (Building a better school.)
- Przemoc a prawo** (Violence and law)
- Jak budować zdrowe relacje z rówieśnikami?** (How to build healthy relationships with peers?)
- Gdzie szukać pomocy?** (Where to seek help?)
- Pomoc profesjonalna** (Professional help)
- TYPY PRZEMOCY W SZKOLE** (Types of violence in school)
- Razem Przeciw Przemocy!** (Together Against Violence!)
- Siłni pomagają, nie krzywdzą!** (The strong help, they don't harm!)

15 kart w formacie PDF - gotowe do druku!

dominacji nad innymi. Niestety otoczenie dostrzega problem rówieśniczy dopiero wtedy, kiedy jego konsekwencje nie da się ukryć.

Zarówno prześladowcy, jak i prześladowani tkwią od dawna w spirali strachu i agresji, z której trudno się wycofać, a jeszcze trudniej poprosić o pomoc. Dzieci, które doświadczyły przemocy ze strony dorosłych radzą sobie z uczuciem bezradności w różny sposób. Czasem szukają innego dziecka, które będzie jeszcze bardziej bezradne, słabe i dominując je, poczują przez jakiś czas ulgę, odzyskują kontrolę. **Przemoc radzi przemoc. W przemocy rówieśniczej obie strony są ofiarami.**

W każdej klasie można znaleźć osobę, na której inni rozładowują swoje napięcie. Czasem jest to dziecko, które reprezentuje wszystko to, czego reszta grupy nie chce dostrzec w sobie bezbronność, lęk, wycofanie. **Kozłem ofiarnym może się stać każdy, kto przyjmie na siebie niezadowolenie, rozczarowanie grupy** (klasowy „kujon”, bujających w obłokach, impulsywny chłopak). Podobne ryzyko wejścia w rolę kozła ofiarnego dotyczy dzieci, których wygląd, sprawność fizyczna i intelektualna, pochodzenie, rasa, różni się od reszty grupy. **Kozioł ofiarny to niestety gotowy materiał na ofiarę bullingu. Jest duże prawdopodobieństwo, że inni uczniowie zidentyfikują się z agresorem i nie wstawią się za kolegą. Przemoc rówieśnicza ma różne oblicza.** Może przybrać formę bezpośrednich, fizycznych ataków: kopania, szarpania, bicia, a może odbywać się zupełnie bez namacalnych śladów. **Elementami procesu przemocy rówieśniczej z pewnością jest:**

- **zastraszanie** rówieśnika poprzez groźby ujawnienia intymnych na jego temat (prawdziwych lub fałszywych);
- **wyłudzanie** pieniędzy, przedmiotów;
- **zmuszanie** do wykonywania poleceń, odrabiania prac domowych;
- **nieuzasadniona krytyka**, wyśmiewanie, obrażanie rówieśnika, wystawianie na publiczne upokorzenie;
- **tworzenie** obelżywych fotomontaży, memów, przesyłanie ich, upublicznianie, straszenie wysłaniem;
- **ograniczanie** kontaktu z innymi;
- **zamykanie**, przytrzymywanie;
- **zabieranie** przedmiotów, niszczenie ich;
- **tworzenie grup** w komunikatorach internetowych, których celem jest **wykluczenie, wyśmiewanie** rówieśnika.

W narracjach dzieci, które ujawniły przemoc rówieśniczą pojawiają się wspólne elementy. Na początku zwykle zaczynało się od wyśmiewania, upokarzania, które powodowało poczucie bezradności, braku bezpieczeństwa i obniżenie samooceny dziecka, które było w roli ofiary. Potem agresorzy posuwali się dalej, szantażowali, zmuszali rówieśnika do wykonywania ich poleceń, przynoszenia przedmiotów lub pieniędzy, wypełniania upokarzających „wyzwań”. Groźby

”

Za każdym dzieckiem, które wierzy w siebie, stoi rodzic, który uwierzył w nie pierwszy.

– Matthew Jacobson

się nasilają. Sytuacja robi się coraz mniej bezpieczna, a dziecko dotknięte przemocą miało poczucie, że nie może się wycofać, poprosić o pomoc dorosłych, bo agresorzy są silniejsi.

Wielu z nich próbowało radzić sobie unikaniem kontaktu z agresywnymi kolegami (wagarowali, symulowali choroby byleby utrzymać się z daleka od przemocy). Pojawiały się objawy depresyjne, lękowe, dzieci traciły zdolność do efektywnego uczenia się, funkcjonowały w szkole coraz gorzej, często dopiero na tym etapie dorośli zauważyli, że coś się dzieje złego. **Niestety zdarza się, że dorosły może przyczynić się do przemocy rówieśniczej, np. podkreślając publicznie słabe strony osoby, która jej doświadcza.** Czasem nawet pozornie niewinne, nawet żartobliwe wypowiedzi w stylu „Franek, czemu ty nigdy nie masz nic do powiedzenia” mogą sprowokować rówieśników do wykorzystania swojej przewagi.

Ważne! jest, by unikać publicznej krytyki i oceny uczniów, dostrzegać przy innych ich zasoby, nie deficyty, budować swoją narrację o nich tak, by poczuli się widziani i docenieni przez nauczyciela. **Gdy nauczyciel widzi jakiegokolwiek przesłanki przemocy w grupie powinien szybko zareagować.** Najlepiej zacząć od rozmowy z dziećmi, które mogą mieć własne obserwacje na ten temat i zaufanie do dorosłych. **Właściwa rozmowa należy się wszystkim: prześladowanym, prześladowającym, i reszcie całej klasy. By opanować proces przemocy, uczniowie powinni czuć, że dorośli naprawdę realnie widzą, co się dzieje i chcą w klasie przywrócić bezpieczeństwo.** Warto zaangażować specjalistów, poprosić o pomoc psychologa, pedagoga w szkole. Omówić z rodzicami sytuację dzieci tak, by mogli wesprzeć wygaszanie przemocy. Ważne jest, by pamiętać, że agresywnie zachowujące się dziecko prawdopodobnie samo doświadcza podobnych zachowań ze strony dorosłych. Dlatego tak istotne jest, by objąć pomocą nie tylko ofiary, ale też sprawców (Natalii Perek – psycholożki, psychoterapeutki dzieci i młodzieży).

Szanowni Państwo, ponownie przypominam definiowanie i problemy z cyberprzecią.

”

Dopóki nasze społeczeństwo nie uzna czym jest cyberprzemoc, cierpienie tysięcy cichych ofiar będą trwałe.

– Anna Maria Chavez

Specyfika świata wirtualnego jednak **sprzyja „nieświadomemu” krzywdzeniu innych**, ponieważ w większości przypadków użytkownik nie widzi relacji emocjonalnej świadczącej o tym, jak został odebrany poczyniony przez niego żart czy komentarz. W przypadku dręczenia z wykorzystaniem Internetu czy telefonii komórkowej pojawiają się natomiast inne kwestie. Tak jak w przemocy „tradycyjnej”, sprawca lub sprawcy mogą wielokrotnie nękać kolegę czy koleżankę, wysyłając np. obraźliwe SMS-y. Powtarzalność dręczenia przez Internet wynika jednak głównie ze specyfiki nowych technologii komunikacyjnych. To, co znalazło się w Internecie, pozostanie tam prawdopodobnie przez długi czas, można to łatwo znaleźć i skopiować, a ponadto materiały umieszczone w sieci są dostępne dla tzw. **niewidzialnej publiczności – trudnej do zidentyfikowania**, niekiedy bardzo licznej grupy użytkowników Internetu. Drugą kwestią to **świadomy zamiar wyrządzenia komuś krzywdy**. Bywa tak, że osoba wobec której skierowana została agresja, nie czuje się skrzywdzona. Bądź na odwrót, sprawca nie miał

złych intencji, choć jego aktywność w sieci sprawiła komuś przykrość. Kolejna różnica pomiędzy przemocą „tradycyjną” a nękaniami w sieci dotyczy przewagi sprawców nad osobą, która doświadcza tej formy agresji. Przewaga może wynikać z cech komunikacji poprzez Internet. **Przewaga agresorów jest również efektem niemożności całkowitego usunięcia zamieszczonych w sieci materiałów.**

Zapraszam Państwa do refleksji nad cytatem:

Łatwo być złośliwym, gdy jesteś Nieznanym autorem. Jest wielu ludzi, którzy nie mieliby odwagi, aby osobiście powiedzieć, co robią online. Ale nie możesz słuchać kogoś, kogo nawet nie znasz. Opinie znajomych i rodziny mają znaczenie, ale nie możesz słuchać kogoś, kto jest dla Ciebie nikim.

– Brendan Dooling

Sprawcy przemocy ukryci za swoim „**nikim**” mają poczucie anonimowości, ale większość osób doświadczających nękania internetowego wie lub domyśla się, kto jest sprawcą. **Sprawcy** są zwykle bardziej zaawansowani w posługiwaniu się nowoczesnymi technologiami od osób doświadczających cyberprzemocy.

Badania wskazują również, że młodzież doświadczająca przemocy w realnym świecie, np. w klasie szkolnej, równolegle jest atakowana przez tych samych sprawców w sieci. Z drugiej strony, agresja elektroniczna ma miejsce wewnątrz grupy, których członkowie znają się wyłącznie online. Warto też wspomnieć o tzw. „**HEJCIE**”, czyli mowie nienawiści, z którą może spotkać się każdy, kto publikuje coś w Internecie lub po prostu jest znany. **Cyberprzemoc**, o której sporo mówi się obecnie w mediach, jest mniej rozpowszechniona niż przemoc „tradycyjna”. Natomiast tego rodzaju przemocy częściej doświadczają dziewczęta. Np. w badaniach HBSC, 16% chłopców oraz 22% dziewczęta, w wieku 15 lat przyznało się, że co najmniej raz w życiu doświadczyło cyberprzemocy.

Szanowni Państwo, więcej uwagi poświęcę **cyberbullyingowi**. **Agresja elektroniczna**, czyli w dużym uproszczeniu taka, do której realizacji stosuje się współczesne technologie komunikacyjne, głównie Internet i telefony komórkowe. Jest powszechnie uważana za poważny problem zarówno z obszaru zdrowia publicznego, jak i edukacji. Negatywnych zjawisk jest sporo – od oszustw elektronicznych poprzez publikacje szkodliwych treści (przemocowych lub pornograficznych), po wykorzystywanie technologii komunikacyjnych jako narzędzi do realizacji działań agresywnych. Problemy te nabierają szczególnego znaczenia społecznego gdy ofiarami lub sprawcami niedopuszczalnego stosowania nowoczesnych technologii komunikacyjnych są dzieci i młodzież. Zgodnie z powszechnie akceptowaną w naukach społecznych definicją (Berger 2007, Olwens 1993) **bullying, to takie wrogie zachowanie, gdzie uczeń bądź uczniowie intencjonalnie przez dłuższy czas (powtarzalność) atakują innego ucznia, który ze względu na przewagę sprawców (fizyczną lub psychologiczną) nie potrafi się bronić (nierówność sił)**. **Cyberbullying** powinien posiadać wszystkie te właściwości, z tą różnicą, że narzędziami jego realizacji są nowoczesne technologie komunikacyjne (Williams, Guerra 2007 r.). Odpowiednik pojęcia **cyberbullying** w języku polskim brzmi – **mobbing elektroniczny** (prześladowanie internetowe, agresja elektroniczna).

Cechy cyberbullyingu:

- powtarzalność (cztery istotne kwestie: trwałość, możliwość wyszukiwania, kopiowania, występowanie tzw. niewidzialnej publiczności);
- intencja skrzywdzenia lub poczucie skrzywdzenia (ataki za pomocą wulgarного języka);
- przewaga sprawców nad ofiarą (anonimowość);
- agresja wewnątrz znanej grupy społecznej (taka grupą jest społeczność wyłącznie internetowa, grupy wirtualne).

Niektóre akty agresji elektronicznej wiążą się z prostym i łatwym stosowaniem technologii komunikacyjnych, które nie wymaga od sprawców ani zaawansowanej wiedzy dotyczącej obsługi oprogramowania komputerowego, ani nakładu czasu.

Przykładem takich działań mogą być przykładowo wyzwiska lub groźby wysyłane pocztą elektroniczną lub przez komunikator internetowy czy SMS. Czasami jednak akty agresji elektronicznej

wiążą się z ponad przeciętną kompetencją sprawców w obszarze wykorzystania technologii komputerowych, a często ze sporym nakładem pracy i czasu. Przykładem mogą być włamania do kont poczty internetowej, wymagające czasem korzystania z hakerskiego oprogramowania, czy tworzenie i aktualizowanie witryn internetowych dotyczących ofiar albo przetwarzania zdjęć lub filmów dotyczących ofiary (np. wmontowanie jej wizerunku do materiałów o charakterze pornograficznym). W przypadku **agresji elektronicznej**, jako, że jest ona realizowana głównie za pomocą komunikacji zapośredniczonej przez komputer, znacznie rozszerza grono potencjalnych ofiar, które łatwo jest zaatakować. **Ofiarą agresji elektronicznej, mogą być rówieśnicy sprawców, znani z realnego świata lub świata wirtualnego.** **Komunikacja internetowa** daje jednak dużo większe możliwości działań agresywnych wobec osób, co do których agresywne relacje w rzeczywistości realnej mogłyby się z łatwością źle skończyć (np. nauczycieli). **W agresji elektronicznej, w którą bezpośrednio zaangażowane są dzieci i młodzież, możemy mieć do czynienia z sytuacjami, że ofiary jak i sprawcy należą do tej drugiej grupy.** Bywa jednak tak, że **po stronie – sprawcy bądź ofiary** znajdziemy **osoby dorosłe** (próba uwodzenia małoletniej, niewłaściwe treści – pornograficzne). Niewątpliwie sytuacja taka ze względu na specyfikę relacji dziecka i osoby dorosłej jest całkiem odmienna w porównaniu z agresją elektroniczną o charakterze rówieśniczym. Inna jest także sytuacja agresji elektronicznej, kiedy sprawcami są dzieci i młodzież, a ofiarami osoby dorosłe (np. nauczyciele).

Problem z agresją elektroniczną wobec nauczycieli bywa często wzmocniony poprzez fakt dysproporcji pomiędzy uczniami, a nauczycielami w zakresie kompetencji informatycznych i wykorzystania współczesnych technologii komunikacyjnych. Może to **powodować postawy lękowe** wobec takich technologii u nauczycieli. **Dodatkowo komunikacja zapośredniczona przez komputer i szerzej cyberprzestrzeń, sprzyjają łatwemu atakowaniu osób nieznajomych** (wyzywanie przypadkowych osób na czacie, bądź krytykowanie w złośliwy czy wulgarny sposób). Ofiarą agresji elektronicznej może być także celebryta np. aktor, sportowiec, muzyk. **Agresja elektroniczna** może być kierowana nie przeciwko konkretnym osobom lecz przeciwko całym kategoriom osób: sprawca publikuje krytykujące materiały tekstowe lub audiowizualne krytykujące osoby o określonej rasie, orientacji seksualnej itp.

Szanowni Państwo, ten krótki przegląd literatury wskazuje na znaczną jakościową różnorodność możliwości, jeśli idzie o tożsamość ofiary i sprawcy w kontekście agresji elektronicznej, w którą bezpośrednio zaangażowane są dzieci i młodzież. Istnieje zatem potrzeba uwzględnienia tego obszaru w narzędziach służących do pomiaru rozpoznawania agresji elektronicznej. Liczba inicjatyw badawczych i praktycznych rozwiązań o charakterze profilaktycznym czy edukacyjnym

związanych z różnymi rodzajami agresji elektronicznej, w którą zaangażowane są dzieci i młodzież, będzie z pewnością rosła. W opracowaniu Jacka Pyżalskiego zostały przedstawione jego propozycje – polskie odpowiedniki używanych pojęć: **na określenie agresji elektronicznej lub cyberprzemocy** dla bezpośrednio kierowanej przeciwko ofierze agresji internetowej proponuje określenie **nękanie internetowe**; dla rówieśniczej agresji elektronicznej realizowanej przez dzieci i młodzież w ramach tej samej grupy społecznej, w sposób powtarzalny, celowy i w sytuacji znacznej przewagi sprawców nad ofiarą proponuje **pojęcie mobbing elektroniczny (cyberbullying)**. **Agresja elektroniczna najszerzej rozumiana jest jako zbiór wrogich zachowań, który realizowany jest za pomocą Internetu lub telefonu komórkowego, określanych jako** tzw. **nowe media** lub **współczesne technologie komunikacyjne** (Pyżalski, 2009 r.). Problem agresji realizowanej za pomocą nowych mediów jest w dyskursie publicznym bardzo często odnoszony do dzieci i młodzieży. Przedstawiciele tej grupy analizowani są zarówno jako potencjalni sprawcy, jak i ofiary agresji realizowanej przy wykorzystaniu nowych mediów. **Dzieci i nastolatki należą do najbardziej aktywnych użytkowników współczesnych technologii komunikacyjnych**. Mimo starań cyberprzemoc wzrasta wraz z nowymi możliwościami w Internecie.

Kolejnym zagadnieniem jest **uzależnienie od Internetu** – szczególnie wśród młodzieży, prowadzącym do izolacji społecznej i problemów zdrowotnych. Nadmierne korzystanie z sieci skutkuje również zaniedbywaniem swoich obowiązków oraz relacji międzyludzkich. Młodzież często nie zdaje sobie sprawy z zagrożeń związanych z prywatnością w Internecie. Wiele osób udostępnia osobiste informacje, co naraża ich na kradzież danych i inne niebezpieczeństwa.

Kto może być ofiarą? Ofiarą cyberprzemocy może być każdy, niezależnie od wieku. Dzieci jak również dorośli mogą zostać ofiarami manipulacji ze strony obcych, co za tym idzie łatwo będzie im otworzyć niegroźnie wyglądający link czy ulec krytyce. Dzieci i osoby starsze bardziej narażone są na cyberprzemoc, ze względu na swoją niewiedzę w pewnych kwestiach. **Kto może być sprawcą?** Sprawcą może być każdy. Wydaje nam się, że w sieci jesteśmy anonimowi i jeśli napiszemy nielubianej przez nas osobie niemiły komentarz, to nie myślimy, czy kogoś to urazi, tylko o wyładowaniu własnej frustracji. **Co zrobić, gdy zostaniemy ofiarą?** Dbać o prywatność swoich danych osobowych, nadawać swoim profilom w sieci bezpieczny status (prywatny), chronić swoje hasło i loginy, nie zamieszczać w sieci swo-

ich zdjęć i filmów. **Telefon zaufania dla dzieci i młodzieży 116 111 POMOC** – telefon działa codziennie – 7 dni w tygodniu, 24 godziny na dobę. **Pamiętaj – Wasze rozmowy i korespondencje są poufne.** To znaczy, że nikt się nie dowie o czym rozmawiacie. W sytuacji kiedy zdecydujesz, że Twoje zdrowie lub życie jest zagrożone, skontaktuj się z osobami, które zadbają o Twoje bezpieczeństwo.

Skutki cyberprzemocy (agresji elektronicznej) mogą nieść negatywne, poważne konsekwencje przede wszystkim dla osoby, w którą (bezpośrednio lub pośrednio) jest wymierzona, ale także dla jej świadków, a nawet sprawcy. **Edukacja w zakresie cyber bezpieczeństwa jest kluczowa dla młodego pokolenia.** Zrozumienie zagrożeń oraz znajomość narzędzi zabezpieczających zwiększa szanse na bezpieczne korzystanie z Internetu. Uzupełnieniem niech będzie temat konferencyjny: Ryzykowne zachowania dzieci i młodzieży w sieci oraz ich konsekwencje (Lucyna Kirwil – SWPS. VIII Ogólnopolska Konferencja „Pomoc dzieciom – ofiarom przestępstw” 24–25.X.2011 r. Warszawa). **Ryzykowne zachowania:** szukanie przyjaciół online; dodanie nieznajomych z Internetu do listy przyjaciół lub listy adresowej; wysyłanie własnych danych personalnych osobom, których nie spotkało się twarzą w twarz; wysyłanie własnych fotografii (filmu video) osobom, których nie spotkało się twarzą w twarz; udawanie kogoś innego w Internecie niż się jest w rzeczywistości. **Jaka jest skala zagrożeń internetowych i ich skutków dla dzieci w wieku 9–16 lat?** Najczęstsze jest zagrożenie najbardziej poważne: nawiązywanie kontaktów z nieznajomymi w Internecie (co 5 dziecko), ale tylko 5% doświadcza cyberagresji, 25% tych, którzy są napastowani. Podobnie często jest ekspozycja na treści związane z seksem (co 5 dziecko), w Internecie prawie dwoje dzieci na troje (59%). **Agresja rówieśnicza** dotyka co 6 dziecko, a **agresja elektroniczna prawie co trzecie dziecko z tej grupy (29%).** Najradsze jest otrzymanie wiadomości z podtekstem seksualnym (około 13%).

Polskie dane dla oceny rzeczywistych skutków pochodzą od bardzo niewielu dzieci, trudno więc generalizować te wyniki na całą populację. Z danych dla całej UE wynika, że najwięcej dzieci doświadczających zagrożeń internetowych odczuwa negatywne emocje z powodu cyberagresji i otrzymania wiadomości z podtekstem seksualnym (około 90%) i ekspozycji na treści związane z seksem (ponad 86%), a najmniej z powodu spotykania nieznajomych (około 56%). Jednak najwięcej silnych emocji budzą zagrożenia cyberagresją i sextingiem (dla obu zagrożeń u około 45% dzieci).

Z powodu doświadczenia tych zagrożeń emocje negatywne również zalegają najdłużej. Badacze tego zjawiska wymieniają **charakterystyczne cechy agresji elektronicznej: anonimowość, ciągłość oddziaływania, nieograniczona lub tzw. niewidzialna publiczność, efekt kabiny pilota oraz łatwość atakowania nieznajomych ofiar** (Pyżalski 2009 r.). Anonimowy akt agresji posiada znacznie większy potencjał wiktyimizacyjny.

Ofiara anonimowego ataku (nie wie, czy jest prześladowana przez jednego sprawcę czy przez więcej osób, czy sprawcą jest chłopak czy dziewczyna, kolega czy wróg, ktoś znajomy czy osoba obca). Kolejną cechą agresji elektronicznej jest tzw. **efekt kabiny pilota**, porównywana do pilota bombowca, który mógł bombardować miasta, gdyż nie widział bezpośrednio cierpienia swoich ofiar. W cyberprzestrzeni mamy do czynienia z wieloma osobami i/lub ich reprezentacjami w postaci profili, stron internetowych, itp. **Typologia agresji elektronicznej** autorstwa Kowalski, Limber & Agatsone (2008 r.):

- **Flaming** – agresywna wymiana zdań pomiędzy uczestnikami kanałów komunikacji internetowej, które mają charakter publiczny, np. pokoje czatowe, grupy dyskusyjne.
- **Prześladowanie** (harassment) – przesyłanie nieprzyjemnych (agresywnych, ośmieszających) wiadomości do ofiary za pomocą elektronicznych kanałów komunikacyjnych np. komunikatora internetowego lub krótkich wiadomości tekstowych wysyłanych za pomocą telefonu komórkowego.
- **Kradzież tożsamości** (impersonation) – polega na podszywaniu się w cyberprzestrzeni pod ofiarę, sprawca działa dzięki uzyskaniu hasła lub innego użytkownika do jego profilu, komunikatora czy poczty elektronicznej (wykradzione hasło); sprawca udając, że jest ofiarą – wysyła z profilu ofiary obraźliwe informacje do innych uczniów lub nauczycieli.
- **Upublicznianie tajemnic** (outing) – prywatnych materiałów ofiary, w których posiadanie wszedł sprawca (zdjęcia, listy, zapisy rozmów); agresor upubliczni je elektronicznie innym osobom (materiały wykradzione z komputera lub telefonu ofiary (sprawca przyjaźnił się z ofiarą), która mu ufała i zdradzała sekrety).
- **Śledzenie** (cyberstalking) – bombardowanie jej niechcianymi komunikatorami;
- **Happy slapping** – prowokowanie lub atakowanie innej osoby oraz dokumentowanie zdarzenia za pomocą filmu lub zdjęć; sprawca rozpowszechnia kompromitujący materiał w Internecie lub rozsyła go innym osobom (pobicie lub zniszczenie własności innej osoby).
- **Ponížanie** (denigration) – upublicznianie za pomocą elektronicznych narzędzi komunikacji poniżających i nieprawdziwych informacji lub materiałów na temat innych osób (przerobione zdjęcia).
- **Wykluczenie** (exclusion) – celowe usunięcie bądź niedopuszczenie danej osoby do listy kontaktów internetowych bądź usunięcie z listy kontaktów w komunikatorze internetowym.
- **Agresja „techniczna”** – sprawca kieruje swoje działania przeciwko jej sprzętowi komputerowemu, oprogramowaniu (celowe rozsyłanie wirusów komputerowych, włamywanie się do komputera (hacking), blokowanie dostępu do poczty internetowej ofiary).

Po tak szczegółowej analizie agresji elektronicznej ważna jest profilaktyka i zwiększanie świadomości negatywnych skutków z cyberprzemocy. Nauczyciele spotykają się w praktyce z problemem agresji elektronicznej i spory ich odsetek tego typu agresji się obawia. Z drugiej strony są oni słabo przeszkoleni w tym zakresie i mają poczucie występowania „luki pokoleniowej” między nimi i uczniami jeżeli idzie o korzystanie z nowej technologii. **Wskazane są szkolenia dla nauczycieli w zakresie znaczenia nowych mediów w życiu dzieci i młodzieży oraz kulturowych wzorców ich używania**

oraz zwiększenia kompetencji w zakresie pozytywnego wykorzystywania mediów w procesie wychowania i komunikacji z uczniami.

Szanowne Koleżanki i Koledzy kolejny bardzo ważny problem dotyczy stalkingu.

Nękanie dziecka jest jedną z częstszych form stalkingu: zagrożenie, zaczepianie. Jak podają statystyki, aż 36,8%

ofiar dotknęło nękanie w ten sposób. Nękanie dziecka w szkole polega na: kierowaniu do dziecka, również w obecności innych uczniów, słów wulgarnych uznawanych powszechnie za obelżywe; popychaniu, rozpowszechnianiu plotek; złośliwościach takich jak ukrywanie przyborów szkolnych, części garderoby, podkładanie do plecaka zepsutych owoców czy zwierzęcych odchodów; przerabianiu zdjęć dziecka np. na portalach społecznościowych i ich dalsze udostępnianie; nagrywanie dziecka i modyfikacji nagrań w celu ośmieszenia; namawianiu innych uczniów do zaprzestania kontaktów – zaniechanie zapraszania na uroczystości; blokowanie na Facebooku. **Nękanie dziecka w szkole, kiedy będzie czynem karalnym?** (Korzystam z opracowania materiału – adwokat Barbara Szopa-Duna). Trzeba pamiętać, że aby można było mówić o czynie karalnym – stalkingu, to muszą być spełnione znamiona z art. 190a§1 k.k. **Dziecko nie popełnia przestępstwa, ale dopuszcza się właśnie czynu karalnego. Ważne!** Proceder musi być uporczywy – powtarzalny oraz rozciągnięty w czasie.

Nie wystarczy zatem, że twoje dziecko zostało kilka razy popchnięte przez kolegę albo nazwane obraźliwie. Choć takie zachowanie są naganne, to jednak trzeba odróżnić kiedy mamy do czynienia z uporczywym nękaniami i ewentualnie sprawą do sądu, a kiedy tylko ze złym wychowaniem.

Ważne! Chodzi o nastawienie sprawcy, który mimo, że jest upominany czy proszony o zaprzestanie nękania, nadal trwa przy swoim. **Ważne!** Opisane zachowania muszą wzbudzać w twoim dziecku poczucie zagrożenia lub też naruszać jego prywatność. Innymi słowy, dziecko się boi, reaguje lękiem na takie sytuacje. Dziecko dopuściło się czynu karalnego, taka sprawa nie trafi do wydziału karnego sądu, tylko do wydziału rodzinnego. Głównym aktem prawnym, jest ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich, a nie kodeksu postępowania karnego. Nie ma wyroku tylko sąd rozstrzyga sprawę postępowaniem. Wobec nieletniego mogą być stosowane środki wychowawcze oraz środek poprawczy w postaci umieszczenia w Zakładzie Poprawczym.

Sprawa o nękanie dziecka – jak się przygotować? Zanim zgłosisz sprawę odpowiednim organom, jako rodzic, którego dziecko jest nękane, powinieneś zadać sobie pytanie, które najprawdopodobniej będą Tobie i Twoim dziecku później stawiane: Od kiedy trwa nękanie – czyli określ przedział czasowy, jeśli proceder trwa mniej niż 3 tyg. Raczej nie mamy do czynienia z czynem karalnym. Na czym polega nękanie – opisz działania sprawcy lub sprawców. Z jaką częstotliwością pojawiają się te działania – raz na tydzień, raz na miesiąc, czy codziennie? Jak reaguje moje dziecko, jak opisuje tę sprawę, jakie są zmiany w jego zachowaniu? Jakie mam dowody (poza stwierdzeniem mojego dziecka) na stalking w szkole? Czy były podejmowane próby zakończenia sprawy polubownie np. z rodzicami stalkera? Czy o sprawie wiedzą nauczyciele oraz dyrektor szkoły, a także jaka była ich reakcja? **Nękanie dziecka w szkole – co na to szkoła i kuratorium? Pamiętaj, że zgłoszenie wychowawcy,**

dyrektorowi czy innym osobom ze szkoły najlepiej zgłaszać na piśmie. Kiedy rodzic albo dziecko po raz pierwszy mówią o nieprawidłowościach w zachowaniu innego dziecka w szkole, problem próbuje się załatwić poprzez rozmowy z psychologiem, specjalne godziny wychowawcze, spotkania itp. Jeśli jednak Twoim zdaniem to nie pomaga, dyrekcja nie zajmuje się odpowiednio problemem, a czas mija i nic nie zmieniło się na lepsze, sprawę można, a nawet powinno zgłosić się do kuratorium oświaty. **Kuratorium Oświaty ma prawo przeprowadzenie kontroli w szkołach, zarówno publicznych jak i niepublicznych i zbadania czy są przestrzegane prawa dziecka i prawa ucznia.** Jeśli masz już za sobą nieudane próby rozwiązania problemu stalkingu z wychowawcą klasy, z dyrektorem, czy z rodzicami ucznia, które nęka twoje dziecko, czas zastanowić się nad zgłoszeniem sprawy na piśmie organom ścigania (Policji lub Prokuraturze). **Ważne! Dziecko nie popełnia przestępstwa, tylko dopuszcza się czynu karalnego. Taka sprawa nie trafi do wydziału karnego sądu, tylko do wydziału rodzinnego.** Głównym aktem prawnym jest tu ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich a nie kodeks postępowania karnego. Choć sprawę rozpoznaje się z udziałem prokuratora to nie ma wyroku, tylko sąd rozstrzyga sprawę postanowieniem. **Wobec nieletniego mogą być stosowane środki wychowawcze oraz środek poprawczy w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym.** Kara wobec dziecka za nękanie może być orzeczona, tylko jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizację nieletniego. Katalog środków, jakie sąd rodzinny może orzec w stosunku do nieletniego za uporczywe nękanie został wymieniony w art. 6 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. **Wobec nieletnich sąd rodzinny może m.in.** udzielić upomnienia; zobowiązać do określonego postępowania, a zwłaszcza do naprawienia wyrządzonej szkody, do wykonania określonych prac lub świadczeń na rzecz pokrzywdzonego lub społeczności lokalnej, do przeproszenia pokrzywdzonego, do podjęcia nauki lub pracy, do uczestniczenia w odpowiednich zajęciach o charakterze wychowawczym, terapeutycznym lub szkoleniowym, do powstrzymywania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach albo do zaniechania używania alkoholu lub innego środka w celu wprowadzania się w stan odurzenia; ustanowić nadzór odpowiedzialny rodziców lub opiekuna; zastosować nadzór kuratora; orzec umieszczenie w zakładzie poprawczym. **Poza tym sąd rodzinny może:** zobowiązać rodziców lub opiekuna do poprawy warunków wychowawczych, bytowych lub zdrowotnych nieletniego, a także do ścisłej współpracy ze szkołą, do której nieletni uczęszcza, z poradnią psycholog-pedagog. Lub inną poradnią specjalistyczną, zakładem pracy, w którym jest zatrudniony oraz lekarzem lub zakładem leczniczym; zobowiązać rodziców lub opiekunów do naprawienia w całości lub w części szkody wyrządzonej przez nieletniego.

Postanowienie sądu w sprawie o uporczywe nękanie przez nieletniego (opisany przypadek nękania – Sąd rejonowy w Chojnicach – 2013 r. w brudnopisie). Kiedy mamy do czynienia z przestępstwem uporczywego nękania, a kiedy z wykroczeniem w postaci złośliwego niepokojenia.

Jak jest definiowane: przestępstwo z art. 190a§1 k.k. a art. 107 kodeksu wykroczeń stanowi, że kto w celu dokuczenia innej osobie złośliwie wprowadza ją w błąd lub w inny sposób złośliwie niepokoi, podlega karze ograniczenia wolności, grzywny albo karze nagany. Przykłady złośliwego niepokojenia (wysyłanie przykrych listów, głuchoe telefony, pukanie do drzwi i uciekanie). Istotą tego wykroczenia jest, że zachowanie sprawcy jest ukierunkowane na dokuczanie innej osobie i charakteryzuje się złośliwością. Art. 190a§1 k.k. mówi, że kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej, wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia lub istotnie narusza jej prywatność, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat. Nie ma tu ani słowa o złośliwości, niepokojeniu czy wprowadzaniu w błąd ofiary. Przy stalkingu konieczne jest wzbudzenie u ofiary poczucia zagrożenia, poniżenia, udręczenia lub istotne naruszenie jej prywatności. Przy uporczywym nękanu jest uporczywość działania sprawcy, a przy wykroczeniu z art. 107 k.w. tego znamienia nie ma.

Ile ma trwać uporczywe nękanie? Dane zachowanie można określić jako uporczywe, jeśli występuje przez co najmniej 30 dni i ma miejsce co najmniej 10 czynów w ciągu 30 dni (ale nie sprawdza się w praktyce). Minimalny upływ czasu po jakim można stwierdzić, że mamy do czynienia z przestępstwem uporczywego nękania to 3 miesiące. (ale też są wątpliwości tej interpretacji). **Ważne!** – ustaleń w zakresie uporczywości należy dokonywać każdorazowo na tle okoliczności konkretnej sprawy. Obecnie sądy powszechne coraz częściej skazują za nękanie, które trwało zaledwie kilka tygodni – zawsze powinien być kontakt z kancelarią prawną (Adwokat Barbara Szopa-Duna).

Przemoc rówieśnicza w środowisku szkolnym jest zjawiskiem powszechnym. Może ona przyjmować różną formę – agresji słownej, fizycznej czy też cyfrowej. Najczęściej jej ofiarami padają dzieci nieśmiałe, wycofane i mające trudności w nawiązywaniu kontaktów interpersonalnych (Ewa Junger – Hello Mama). Zjawisko nękania w grupie rówieśniczej występuje w niemal każdym środowisku szkolnym, chociaż w różnym natężeniu i w różnej formie. Zwykle zaczyna się już w podstawówce, kiedy dzieci budują swoją tożsamość poprzez kontakty z rówieśnikami. Wówczas mogą być poniżane ze względu na to, co je wyróżnia, np. charakterystyczną cechą w wyglądzie (waga, kolor skóry, kolor włosów, odstające uszy), swoje problemy (niższa sprawność fizyczna, trudności w mówieniu, kłopoty z nauką), bądź też różne niedostatki materialne (brak najnowszego modelu telefonu, niemodne ubranie). **Przemoc szkolna może przyjmować różne formy – począwszy od agresji werbalnej przez fizyczną, aż po elektroniczną.** **Agresja słowna** (werbalna) przejawia się wyśmiewaniem, obrażaniem, grożeniem, rozpuszczaniem plotek itp. **Agresja fizyczna** charakteryzuje się biciem, kopaniem, szarpaniem, popychaniem, szczypaniem ale również wyłudzeniem pieniędzy, zabieraniem przedmiotów, niszczeniem własności. Szczególnym typem przemocy rówieśniczej jest **przemoc cybernetyczna**,

która z uwagi na powszechną cyfryzację jest obecnie coraz częściej spotykana. Może ona przybierać formę wyśmiewających wpisów na portalach społecznościowych, rozpowszechniania ośmieszających zdjęć lub wyszydzania na grupach dyskusyjnych (klasowych).

Nękanie w szkole, interpretowane jako stosowanie przemocy fizycznej, werbalnej bądź cybernetycznej jest czynem karalnym, o czym mówi art. 190a§1 k.k. Warto jednak pamiętać, że muszą wystąpić ku temu odpowiednie przesłanki – przede wszystkim zachowania agresywne muszą być powtarzalne w dłuższej perspektywie czasowej. Ważne jest również nastawienie sprawcy przemocy – jeśli mimo podjętych działań interwencyjnych upominanie, rozmowy itp.) nadal szykanuje swojego rówieśnika, to jego zachowanie można uznać za czyn karalny. Charakter i stopień kary za przemoc szkolną są uzależnione m.in. od wieku sprawcy. W przypadku osoby nieletniej mamy do czynienia nie z przestępstwem, lecz z czynem karalnym, a sprawę rozstrzyga sąd rodzinny. Może on zastosować szereg środków wychowawczych, w tym upomnienie, zobowiązanie do odpowiedniego zachowania (np. przeprosin ofiary), ustanowienie nadzoru rodziców bądź opiekunów prawnych lub ustanowienie nadzoru kuratora. Ostatniością jest umieszczenie nieletniego w zakładzie poprawczym.

Gdzie zgłosić nękanie dziecka w szkole? Gdy nasze dziecko jest ofiarą przemocy w środowisku szkolnym, w pierwszej kolejności powinniśmy zgłosić to wychowawcy lub dyrektorowi szkoły w celu podjęcia przez nich stosowanych działań interwencyjnych. W przypadku gdy reakcja szkoły jest niedostateczna, możemy złożyć skargę do kuratora oświaty sprawującego bezpośredni nadzór nad placówką, do której uczęszcza nasze dziecko. Bardzo ważne jest, by zarówno do szkoły, jak i do kuratorium oświaty, złożyć zawiadomienie na piśmie, aby w razie braku stosownej interwencji mieć dowody na podjęte działania. W uzasadnionych przypadkach przemoc szkolną możemy zgłosić na policję lub złożyć zawiadomienie do prokuratury o wystąpieniu czynu karalnego. Jest to konieczne w przypadku, kiedy mimo podjętych działań dziecko nadal doświadcza nękania. **Przemoc rówieśnicza może odcisnąć piętno na psychice naszego dziecka nawet na całe życie. Dlatego, jeśli tylko zauważymy symptomy, które mogą świadczyć o tym, że dziecko jest ofiarą nękania, powinniśmy natychmiast zareagować i otoczyć je stosownym wsparciem emocjonalnym.**

Konieczne jest zapewnienie dziecka, że może nam o wszystkim powiedzieć i przy nas czuć się bezpieczne. Możemy też zapewnić mu pomoc specjalisty psychologa bądź psychiatry dziecięcego. Problem przemocy rówieśniczej jest niezwykle złożony i obejmuje wiele czynników, które wymagają poprawy. Winny jest nie tylko sam sprawca, który jest osobą nieletnią, ale również jego otoczenie: nauczyciele, rówieśnicy oraz jego rodzina. Dlatego też rozwiązanie problemu nękania w szkole wymaga podjęcia działań nie tylko wobec sprawcy, ale również wobec osób, które powinny czuwać nad porządkiem w szkole (nauczyciele) oraz rodziców, którzy powinni przekazywać dziecku, że przemoc jest czymś złym. Niekiedy pomocna może być rozmowa pomiędzy rodzicami ofiary, nauczycielami i rodzicami

”

Nie ma złych dzieci.
Są tylko dzieci niekochane.

– Marcel A. Marcel

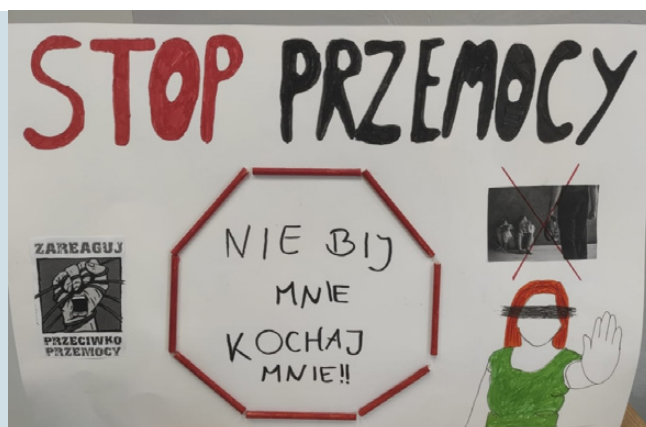
sprawcy. Niezbędne jest również podjęcie rozmowy interwencyjnej i udzielanie pomocy nie tylko ofierze ale również sprawcy.

Dziecko zastraszane w szkole. Przemoc – hejt – nękanie. Rodzice są najczęściej zmartwieni i zastanawiają się, jak najskuteczniej pomóc dziecku i jednocześnie nie zaszkodzić w tej drażliwej sytuacji. W każdym takim przypadku mówimy jednak o formach przemocy, dlatego potrzebna jest szybka reakcja ze strony zarówno opiekunów, jak i szkolnych pedagogów (Piotr Kallalas). Najczęściej pierwszym miejscem, gdzie takie sytuacje są odkrywane, jest szkoła kiedy dziecko zgłasza, że było nękanie, przezywane, że pojawiły się groźby. Mówimy o przemocy rówieśniczej – przemocy fizycznej, psychicznej, wirtualnej, gdy dotyczy hejtu w Internecie, przerabiania i uwypuklania zdjęć czy innych patologicznych aktywności mówi – Marta Sulewska z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Gdyni. **Dzieci bywają bezwzględne i przede wszystkim nie myślą empatycznie, często nie zastanawiają się nad tym, jaką krzywdę może wyrządzić dane zachowanie.** Do tego dochodzi mentalność grupy, nikt nie chce się wyłamać i będzie „krakać”, tak jak reszta. Podstawowa zasada jednak jest taka, że aby móc funkcjonować w grupie, ktoś musi funkcjonować poza grupą. Specjaliści wskazują jednak, że działania w grupie to tylko jeden z elementów mogących napędzić hejt.

„Przyczyn takich sytuacji może być wiele i zawsze rozpatruje się indywidualnie każdą sytuację. Na takie zachowania mogą składać się względy osobowościowe dziecka, zaburzenia emocjonalne, niedojrzałość społeczna, działanie w grupie rówieśniczej, wzorce zachowania w rodzinie, brak zainteresowania się dzieckiem ze strony opiekunów lub też nadmierne oczekiwania czy wreszcie kryzys psychiczny” – wskazuje Marta Sulewska. Po pierwsze zaprzestać przemocy. Czasami uczeń musi borykać się ze wspomnianą grupą, czasami jednak dochodzi do konfliktów. Nie zmienia to faktu, że ofiara borykająca się z ostracyzmem czy wręcz prześladowaniem albo nękaniami powinna otrzymać pomoc od otoczenia domowego i szkolnego. To dla wielu może być największe wyzwanie – opowiedzieć o swoich doświadczeniach, aby osoby dorosłe mogły zareagować. **Środki zaradcze:** opieka powinna postępować równolegle, zarówno w środowisku szkolnym, jak i domowym. Pierwszy krok to zawsze doprowadzenie do zaprzestania działań o charakterze przemocy. Kolejnym krokiem może być zawiadomienie służb takich jak policja, kiedy doszło np. do pobicia czy przerabiania zdjęć w Internecie. Ta inicjatywa należy już do rodziców – dodaje Marta Sulewska. Do takich

sytuacji nie dochodzi często, jednak każdy rodzic musi zdawać sobie sprawę, że jeśli mówimy o przemocy, to możemy mówić również o następstwach karnych. Jakakolwiek przemoc podważa prawo obowiązujące w naszym kraju, dlatego sprawa zawsze może zostać zgłoszona na policję. Następstwa karne zachowań z zakresu nękania zależą od wieku, w jakim znajduje się oprawca. Jeżeli sprawca ukończył już 17 lat to według polskiego prawa odpowiada wedle założeń sprecyzowanych w kodeksie karnym lub w kodeksie wykroczeń. Jeśli jednak sprawca znajduje się w przedziale wiekowym 13–17 lat, to odpowiadać będzie zgodnie z przepisami Ustawy o postępowaniu w sprawach osób nieletnich – mówi adwokat Katarzyna Bórawska.

Dyrekcja szkoły może zgłosić sprawę do sądu rodzinnego lub wnioskujeć w kuratorium o przeniesienie agresywnego ucznia. Pedagodzy muszą zaopiekować się wszystkimi stronami. Takie rozwiązanie to ostateczność. Gdy już dorośli zostaną włączeni w rozwiązanie konfliktu, głównym narzędziem jest rozmowa i konsultacje. Co istotne, opieką powinny zostać objęte ofiary, ale również agresorzy i świadkowie zdarzenia. „Należy doprowadzić do rozmów, które uwzględniają zarówno konsultację z ofiarą, stroną agresywną jak i ze świadkami wydarzenia, którzy również być może z różnych względów się czegoś obawiali. To bardzo ważne, aby zaopiekować się wszystkimi stronami – także napastnikami, aby pokazać im konsekwencje zachowań. Jak już dochodzi do przemocy, to bardzo ważne jest wspólne działanie rodziców i szkoły.

Najkorzystniejsze jest, kiedy nauczyciele, rodzice i instytucje mówią jednym głosem” – dodaje Marta Sulewska. **Wiele dzieci jest nękanym przez rówieśników. Jak reagować w takiej sytuacji?** Aż 1/3 uczniów w szkołach w Polsce doświadcza agresywnych zachowań co najmniej kilkakrotnie w ciągu miesiąca; 10% dzieci można uznać za tzw. kozły ofiarne. To przerażające dane. Nękanie dziecka przez rówieśników może przybierać różne formy – od przemocy fizycznej, przez wyzwiska aż po przemoc w Internecie. Takie zachowania nie pozostają bez wpływu na psychikę dziecka, dlatego w każdym takim przypadku konieczna jest odpowiednia reakcja ze strony rodziców. **Jakie sygnały mogą świadczyć o tym, że dziecko jest ofiarą nękania?** Powodów do prześladowań może być naprawdę wiele. Niektóre dzieci napiętnowane są ze względu na inny kolor skóry czy pochodzenie z biednej rodziny. Kozłem ofiarnym może stać się także dziecko, które świetnie się uczy, choć przecież powinno być z tego dumne. Jeszcze gorzej, jeśli taki zdolny uczeń źle radzi sobie na lekcjach wychowania fizycznego. Rodzice nieraz nie są świadomi istniejącego problemu. Dzieci niechętnie opowiadają o sytuacjach, których doświadczają w szkole, na podwórku czy na zajęciach dodatkowych. Często wstydzą się, że padły ofiarą dręczenia. Zdarza się też, że nękańcy rówieśnicy grożą, że powiadomienie kogoś o problemie tylko pogorszy sprawę.

Dziecko rzadko potrzebuje dobrego mówcy, częściej dobrego słuchacza.

– Jacob Bosshart

Kiedy taka sytuacja długo się utrzymuje, może mieć naprawdę poważne konsekwencje. Wśród nich można wymienić lęk, niskie poczucie własnej wartości czy nawet depresję i myśli samobójcze. Każde dziecko chce się czuć akceptowane i lubiane, a kiedy zamiast tego spotyka się z ciągłymi wyzwiskami, ośmieszeniem i negatywnym nastawieniem rówieśników, z pewnością odbije się to na jego psychice. Nękanie może też negatywnie wpływać na rozwój dziecka. Właśnie dlatego tak ważne jest, by reagować na wszystkie niepokojące sygnały. Jeśli dziecko wraca do domu z obrażeniami niewiadomego pochodzenia; często gubi i niszczy przedmioty; notorycznie choruje czy szuka sposobów na uniknięcie pójścia do szkoły; odczuwa bezradność i lęk; ma problemy ze snem; nagle traci przyjaciół czy zainteresowanie, nieoczekiwanie opuszcza się w nauce- mogą to być oznaki nękania dziecka przez rówieśników. **Nękanе dziecko musi mieć przede wszystkim poczucie, że nie ponosi winy za bycie ofiarą rówieśników. Rodzic powinien więc zacząć od rozmowy, okazać wsparcie i zapewnić, że jego dziecko może liczyć na pomoc. Dobrze też, by podziękował dziecku za otwartość czy opowiadanie o problemie i zapewnił, że jeśli sytuacja się powtórzy, syn czy córka może o tym powiedzieć.**

Rodzicom łatwiej uwierzyć, że ich dziecko jest nękanе, niż że to ono jest agresorem. I choć każdy rodzic chce wierzyć, że jego dziecko nigdy by czegoś takiego nie zrobiło, to skoro są nękani, muszą być też nękający. Jeśli pojawiają się więc jakiegokolwiek niepokojące sygnały należy reagować. U uczniów doświadczających przemocy rówieśniczej, szczególnie bullingu, często występują objawy lęku społecznego, depresji, samotności, wycofania i chorób fizycznych (ból brzucha, głowy). **Uczniowie ci odmawiają chodzenia do szkoły, wagarują. Mogą stać się agresywni wobec swoich prześladowców lub autoagresywni: obniża się ich poczucie własnej wartości, samo okaleczają się bądź podejmują próby samobójcze.**

”

Dziecko, kładąc się do snu, nie chce zerwać kontaktu z realną rzeczywistością, trzyma za rękę matkę lub ojca, a gdy ich nie ma, przytula do siebie swego misia.

– Antoni Kępiński

Nękanie dziecka przez rówieśników wymaga zdecydowanej reakcji, ale lepiej postawić na rozwiązanie problemu z dzieckiem niż działanie na własną rękę. W przeciwnym razie dziecko może czuć się jeszcze gorzej z tym, że rodzic musi je we wszystkim wyręczyć. Czasami sytuacja rozwiąże się bez dodatkowej interwencji. Nieraz jednak konieczna okaże się rozmowa z rodzicami zastraszających dzieci. Prawdopodobnie nie są oni świadomi problemu.

Uczniowie ci odmawiają chodzenia do szkoły, wagarują. Mogą stać się agresywni wobec swoich prześladowców lub autoagresywni: obniża się ich poczucie własnej wartości, samo okaleczają się bądź podejmują próby samobójcze.

Jeśli rodzic dowie się, że jego dziecko zastrasza innych nie powinien ignorować problemu. Tu też najlepiej zacząć od rozmowy i wytłumaczyć, że takie zachowanie jest niewłaściwe i krzywdzące. Warto podkreślić, że dziecko wciąż może liczyć na miłość rodzica, ale jego obecne postępo-

”

łzy uporu i kaprysu – to łzy niemocy i buntu, rozpaczliwy wysięk protestu, wołanie o pomoc, skarga na niedbałą opiekę, świadectwo, że niezrozumienie krępują i zmuszają, objaw złego samopoczucia, a zawsze cierpienie.

– Janusz Korczak

wanie nie jest akceptowane. **Jeśli twoje dziecko jest nękanie w szkole, należy podjąć następujące kroki: Porozmawiaj** z dzieckiem: ważne jest, aby wysłuchać tego, co ma do powiedzenia twoje dziecko i udzielić mu wsparcia. **Skontaktuj** się z nauczycielem lub dyrektorem szkoły o sytuacji i poproś o pomoc w rozwiązaniu problemu. **Skorzystaj** z pomocy specjalisty psychologa lub pedagoga, którzy mogą pomóc dziecku przetrwać trudną sytuację. **Zgłoś** sprawę odpowiednim władzom (kuratorium, policja, rzecznik praw dziecka). **Wspieraj** swoje dziecko. Pamiętaj, że twoje dziecko potrzebuje twojego wsparcia i zrozumienia, aby poradzić sobie z nękaniami.

Ważne! jest, aby jak najszybciej reagować w takich sytuacjach, aby zapewnić dziecku bezpieczeństwo i pomóc mu poradzić sobie z nękaniami.

Szkoła powinna być bezpiecznym miejscem. Tu się uczysz, bawisz i poznajesz nowych przyjaciół. Masz prawo czuć się bezpiecznie. Przeszkodą może być przemoc rówieśnicza. Przemoc rówieśnicza to złe zachowanie, które oznacza nękanie. Przemoc powoduje, że dzieci czują się skrzywdzone, samotne i smutne. Nikt nie powinien doświadczać przemocy.

Co zrobić, gdy dziecko jest ofiarą przemocy w szkole? Kluczowym elementem jest zapewnienie wsparcia emocjonalnego dziecku oraz poczucia bezpieczeństwa. Jeśli dziecko doświadcza przemocy i nie uzyskuje wsparcia od dorosłych, może zniechęcić się do wyjaśniania swoich trudności w przeszłości. Rodzic musi interweniować w szkole, kiedy dochodzi do aktów przemocy. W rozmowie z dzieckiem

warto podkreślić wyraźnie, że **nie jest winne sytuacji**, która ma miejsce i że **osoby stosujące wobec niego przemoc nie mają prawa tego robić**. W trakcie podejmowania dowolnego rodzaju interwencji bardzo ważne jest, **aby dziecko wiedziało, co robimy w jego sprawie**, kto z jakiego powodu dowiędzie się o jego sytuacji, dzięki temu możemy zwiększyć jego poczucie kontroli nad tym, co się dzieje i sprawić, że **poczucie się bezpiecznie**. **Należy doceniać dziecko za szczerość i przyjście z trudnym tematem, odwagę do szukania pomocy, aby wiedziało, że zrobiło słusznie**. Ponadto, trzeba **zapewnić je**, że jest się po jego stronie, a zachowania krzywdzących go uczniów są jednoznacznie złe. **Dobrze jest doradzić dziecku, jak powinno zachowywać się w trudnych sytuacjach w szkole** (wezwać pomoc, pójść do pedagoga lub wychowawcy, a także zadzwonić

”

Dziecko chce być dobre. Jeśli nie umie – naucz. Jeśli nie wie – wytłumacz. Jeśli nie może – pomóż.

– Janusz Korczak

do rodziców), a przede wszystkim jak najszybciej skontaktować się ze szkołą. Rodzic powinien niezwłocznie po rozmowie z dzieckiem i pierwszych sygnałach przemocy, umówić się na rozmowę z wychowawcą klasy, a także pedagogiem. Jeżeli akty przemocy nie są łatwe do udowodnienia, a także nie znamy uczniów, którzy stosują agresję w szkole, to nauczyciele powinni szczególną uwagę otoczyć dziecku pokrzywdzone. Obserwować jak i z kim spędza przerwy.

Uczeń który jest nękanym, powinien także odbyć konsultacje ze szkolnym psychologiem lub ze specjalistą w poradni pedagogiczno-psychologicznej, aby dorośli lepiej zrozumieli formy nękania, jakich doświadcza ich dziecko, a sam uczeń poradził sobie z konsekwencjami emocjonalnymi. Kiedy wiadomo, kim są uczniowie sprawcy, **szkoła powinna** przeprowadzić rozmowy z rodzicami i z dziećmi, a także wypracowanie planu wychowawczego, który ułatwi zrozumienie motywów uczniów nękańcych i ich zniwelowanie we współpracy z rodzicami. Jeżeli przemoc jest efektem trwającego między uczniami konfliktu, warto rozważyć **mediacje rówieśnicze**. Warto przeprowadzić warsztaty grupowe oraz spotkania edukacyjne dla wszystkich uczniów i rodziców. Również ankieta anonimowa wśród uczniów na temat przemocy w szkole może być narzędziem, które wiele uświadomi dorosłym i pomoże im zająć się kwestiami, które przeoczyli. Są to rozwiązania, które w rozmowach z wychowawcą czy dyrekcją może zaproponować rodzic. **Co zrobić, gdy szkoła bagatelizuje problem przemocy?** W przypadku braku skutecznych działań ze strony szkoły, rodzice mogą zgłosić się z wnioskiem o dokonanie oceny działań szkoły w sprawie dziecka, do odpowiedniego dla danej placówki oddziału Kuratorium Oświaty. Dodatkowo istnieje możliwość zgłoszenia agresji w szkole na policję lub do Rzecznika Praw Dziecka. Według raportu z 2023 r. Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę pt. „Diagnoza przemocy wobec dzieci”, aż 66% badanych nastolatków odpowiedziało, że najczęściej doświadczają przemocy ze strony rówieśników. **Jednocześnie badania pokazały, że w ciągu 10 lat zmniejsza się przemoc wobec dzieci ze strony dorosłych, ale zwiększyła się właśnie przemoc rówieśnicza. Najbardziej znaczące zmiany w rozpowszechnieniu przemocy wobec dzieci i nastolatków w ostatnich latach wskazują na spadki, ale też wzrosty. Wzrost** odsetek osób, które doświadczyły ze strony rówieśników przemocy fizycznej (z 41% w 2013 do 48% w 2023 r.) i przemocy psychicznej (odpowiednio z 28% do 43%), a **spadł** odsetek osób, które doświadczyły przemocy fizycznej ze strony bliskich dorosłych (odpowiednio z 33% do 24%).

Walka z przemocą rówieśniczą to wspólny wysiłek rodziców i szkół, aby zapewnić dzieciom bezpieczne i zdrowe środowisko do nauki i rozwoju. Rozpoznanie różnych form nękania oraz odpowiednie działania wobec nich są kluczowe w ochronie naszych dzieci przed skutkiem przemocy rówieśniczej. Przemoc rówieśnicza jest zjawiskiem, które dotyka wielu dzieci i młodzieży na całym świecie. Polega ona na stosowaniu agresji przez jedne dzieci wobec drugich, również dzieci. Przemoc rówieśnicza jest najbardziej rozpowszechnioną kategorią wiktymizacji, jakiej doznają dzieci i młodzież. Ma wiele różnych form. Może być motywowana uprzedzeniami związanymi m.in. z płcią, seksem, pochodzeniem, niepełnosprawnością czy wyglądem.

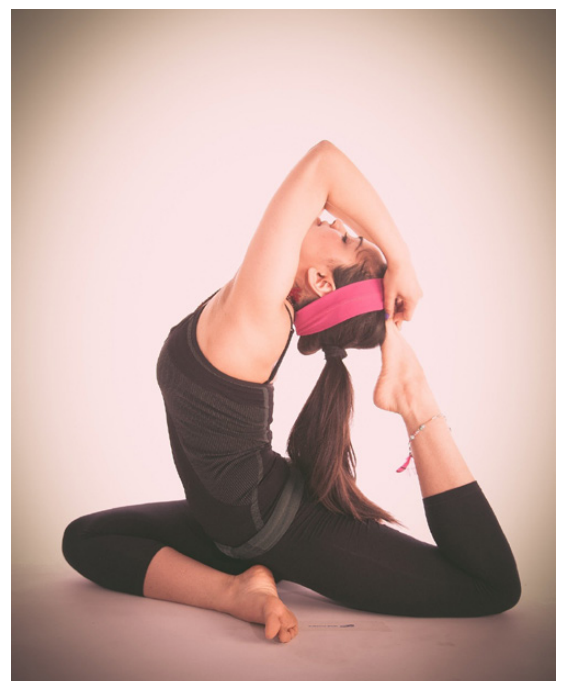

Szanowne Koleżanki i Koledzy kolejny problem do przedstawienia to – Przemoc wobec dzieci w sporcie. Raport z badań ilościowych styczeń 2024 r. przeprowadzonych przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę. Regularne uprawianie sportu przynosi dzieciom liczne korzyści i pozytywnie wpływa na ich rozwój i zdrowie. Niestety, wiąże się również z ryzykiem nadużyć oraz przemocy. **W Polsce przemoc wobec dzieci uprawiających wyczynowo sport to wciąż mało dostrzegany problem, stąd wiedza na temat**

skali negatywnych doświadczeń młodych sportowców jest ograniczona. Diagnoza Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę dotycząca przemocy wobec dzieci w sporcie stanowi pierwszą próbę oszacowania skali tego problemu w Polsce. **Problem dotyka nawet 90% dzieci.** Raport „Przemoc wobec dzieci w sporcie” opisuje wyniki pierwszego w Polsce badania dotyczącego doświadczania przemocy przez młodych zawodników trenujących wyczynowo.

Według diagnozy „Przemoc wobec dzieci w sporcie” doświadczenie przemocy dotyczy 91% dziewcząt i 89% chłopców, co jednoznacznie wskazuje na istnienie poważnego problemu z przemocą w środowisku sportowym. Krzywdzenie ze strony współzawodników doświadczyło 83% badanych, a ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę 72%. Wśród tych ostatnich zdecydowanie najczęściej wskazywano trenera/trenerkę, ale także rodziców, działaczy sportowych, asystentów, masażystów i kierowników drużyn. Badanie „Przemoc wobec dzieci w sporcie” przeprowadzona w styczniu 2024 r. przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę. Celem badania było wypełnienie luki w wiedzy poprzez oszacowanie skali występowania różnych form przemocy doświadczanej przez dzieci uprawiających sport. **W naszym kraju temat przemocy wobec dzieci uprawiających sport wyczynowo jest nadal pomijany i mało dostrzegany, dlatego skala wiedzy na temat negatywnych doświadczeń młodych sportowców jest ograniczona.** Badania przeprowadzone w innych krajach, w tym Belgii, Holandii, Wielkiej Brytanii, Kanadzie jednoznacznie ukazują, że istnieje znaczący problem, przemocy wobec dzieci uprawiających sport.

Mimo dużego zainteresowania sportem w Polsce do tej pory brakowało badań ilościowych oceniających skalę przemocy wobec dzieci i nastolatków trenujących sport wyczynowo. W przeprowadzonym przez FDDS badaniu

wyróżniono trzy kategorie przemocy: fizyczną, seksualną oraz emocjonalną wraz z zaniedbaniem. Według wyników badań najczęstszą formą przemocy jest **przemoc emocjonalna**, w tym ze strony współzawodników (79%) oraz przemoc emocjonalna i zaniedbanie ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę, czyli rodziców, trenerów i innych osób z otoczenia sportu (65%). **Przemoc fizyczna** ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę dotknęła 41% respondentów, a przemoc fizyczna ze strony współzawodników 33%. Natomiast **przemoc seksualną** zgłosiło w badaniu ankietowanych odpowiednio 11% i 30%.

Ważne! Mimo ogromnej skali problemu, tylko niewielka część pokrzywdzonych dzieci zwraca się o pomoc do osób dorosłych, co wskazuje na konieczność zwiększenia świadomości i dostępności wsparcia dla osób pokrzywdzonych przemocą. Najczęściej o wsparcie osoby dorosłej zwracały się dzieci doświadczające przemocy fizycznej ze strony współzawodników (21%)

podczas gdy najrzadziej uczyniły to osoby pokrzywdzone przemocą fizyczną ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę (9%). Przemoc seksualna również rzadziej skłaniała dzieci do zwrócenia się o pomoc niezależnie od tego, czy przemoc pochodziła od współzawodników (15% zgłaszających), czy opiekunów (14%). Jednocześnie aż 75% ankietowanych zgodziło się ze stwierdzeniem, że problem przemocy wobec dzieci w sporcie wymaga zdecydowanych działań ze strony związków sportowych. Wyniki badania potwierdzają także związek doświadczenia przemocy w sporcie i w dzieciństwie z wyższym ryzykiem występowania zachowań autodestrukcyjnych, takich jak samookaleczenie i próby samobójcze. **Niemal co czwarta badana osoba (24%), która uprawiała sport wyczynowo w dzieciństwie okaleczała się. Ponadto 6% badanych przyznało, że próbowało popełnić samobójstwo.**

Rekomendowane przez FDDS działania mające na celu zapewnienie bezpieczniejszego otoczenia dla dzieci w sporcie obejmują wprowadzenie standardów ochrony małoletnich, prowadzenie profilaktyki przemocy rówieśniczej, kontrolę kadr trenerskich, szkolenia dla osób pracujących z dziećmi w sporcie oraz zapewnienie wsparcia psychologicznego i prawnej pomocy dla osób pokrzywdzonych przemocą. **Wprowadzenie Standardów Ochrony Małoletnich jest kluczowe.**

Konieczne jest także koordynowanie działań wszystkich instytucji związanych ze sportem w celu stworzenia bezpiecznego i wspierającego środowiska dzieci i młodzieży uprawiających sport. Musimy działać wspólnie, angażując trenerów, rodziców, działaczy sportowych oraz inne instytucje sportowe, aby zapewnić ochronę i wsparcie naszym młodym sportowcom –

”

Zjawisko tak częste, dziecko zawiniło, stłukło szybę. Powinno mieć poczucie winy. Gdy czynimy słuszne wymówki, rzadziej spotykamy skrucę niż bunt, gniew w zmarszczonych brwiach, spojrzeńiach spod łba rzuconych. Dziecko chce, by wychowawca właśnie wtedy okazał mu życzliwość, gdy winne, gdy złe, gdy je spotkało nieszczęście.

– Janusz Korczak

podkreślała Renata Szredzińska, prezeska Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę. **Wyniki badań** (pytanie i odpowiedź). **Jaka jest skala doświadczania przemocy wśród dzieci i młodzieży uprawiających sport wyczynowo?** 90% badanych doświadczyło w dzieciństwie przynajmniej raz przemocy w środowisku sportowym; 86% badanych doświadczyło przemocy emocjonalnej i zaniedbania; 54% młodych sportowców było pokrzywdzonych przemocą fizyczną; 33% respondentów doświadczyło przemocy seksualnej. **Kto jest sprawcą przemocy wobec dzieci i młodzieży w środowisku sportowym?** 83% badanych doświadczyło przemocy ze strony współzawodnika; 73% badanych doświadczyło przemocy ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę. **Czy dajemy przyzwolenie na przemoc wobec młodych zawodników?** 68% uważa, że to, „co się dzieje między zawodnikami w szatni, powinno pozostać w szatni”. 43% uważa, że „Trener ma zawsze rację”. 75% przyznaje, że problem przemocy wobec dzieci uprawiających sport wymaga zdecydowanych działań ze strony związków sportowych. **Czy młodzi ludzie mówią o doświadczanej przemocy?** W większości przypadków młodzi zawodnicy nie ujawniają tych zdarzeń. 21% osób doświadczających przemocy fizycznej ze strony współzawodnika prosiło o wsparcie dorosłego. 14% pokrzywdzonych przemocą seksualną zgłaszało to osobom dorosłym. 9% najrzadziej swoje doświadczenie przemocy ujawniali zawodnicy pokrzywdzeni przemocą fizyczną ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę. **Czy doświadczenie przemocy w sporcie ma wpływ na podejmowanie zachowań autodestrukcyjnych?** Osoby, które doświadczyły przemocy w środowisku sportowym częściej deklarowały podejmowanie zachowań autodestrukcyjnych niż osoby bez takiego doświadczenia. 24% okaleczało się. 6% próbowało popełnić samobójstwo.

Rzeczniczka Praw Dziecka Monika Horna-Cieślak podkreśliła, że są to pierwsze w Polsce badania dotyczące bezpieczeństwa dzieci w sporcie. Zwróciła uwagę, że wszystko zaczyna się od marzeń, kiedy rodzic widzi u dziecka potencjał np. w piłce nożnej lub w pływaniu i chce go rozwijać. „Potem rodzi się pytanie, kogo dziecko spotka na swojej drodze, jakich spotka dorosłych, czy to będą mądrzy dorośli, czy może niekoniecznie. Jako adwokatka mierzyłam się z takimi sytuacjami, kiedy dzieci z poziomu marzeń były na poziomie często depresji, kryzysu zdrowia psychicznego, dlatego że doświadczyły krzywdzenia” – powiedziała Monika Horna-Cieślak. Zaznaczyła, że trener w sporcie często jest dla dziecka mentorem, osobą, która kształtuje jego postawy. „Dlatego ta relacja w sporcie jest tak szczególna, bo kiedy dowiadujemy się, że osoba, która miała nam pomagać, może też nas krzywdzić, to jest bardzo trudna sytuacja psychologiczna dla samego dziecka” – dodała rzecznicz-

ka. M. Horna-Cieślak poinformowała, że w resorcie sportu trwają prace nad projektem w sprawie zapewnienia bezpieczeństwa dzieciom zaczynającym swoją przygodę w różnych dyscyplinach.

Prezeska Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę, Renata Szredzińska wskazała, że według badań – dzieci zaangażowane w sport dużo częściej niż w ogólnej populacji doznają przemocy. Podkreśliła, że młodzi ludzie doświadczają złych zachowań nie tylko od trenerów, ale także od rówieśników. To – jak dodała prezeska – skutkuje u dzieci obniżonym poczuciem własnej wartości, depresją, czy też tendencją do sięgania po używki. Najbardziej narażoną grupą na doświadczenie przemocy ze strony współzawodników byli zawodnicy w wieku 12–17 lat. **Rekomendowane przez fundację działania obejmują wprowadzenie standardów ochrony małoletnich, prowadzenie profilaktyki przemocy rówieśniczej, kontrolę kadr trenerskich, szkolenia dla osób pracujących z dziećmi w sporcie oraz zapewnienie wsparcia psychologicznego i prawnej pomocy dla osób pokrzywdzonych przemocą.** Przemoc wobec dzieci w sporcie jest tematem tabu. Istnieje przekonanie, zgodnie z którym mówienie o przemocy w sporcie zniechęci do niego tych, których należy do niego zachęcić. **Jest dokładnie odwrotnie: to niemówienie o problemie sprawi, że młodzi ludzie nie będą chcieli uczestniczyć w zajęciach, w których nie szanuje się ich godności, a czasem – po prostu krzywdzi – powiedział dr Szymon Wójcik, koordynator badań FDDS. Badania pokazują, że przemoc wobec dzieci i młodzieży w środowisku sportowym jest czymś powszechnym i nagminnym.**

Rozmawiamy blisko rok od uchwalenia przez Sejm tzw. „ustawy Kamilka” – dokumentu wprowadzającego obowiązek wdrożenia Standardów Ochrony Małoletnich (SOM) przez instytucje, do których uczęszczają albo mają uczęszczać dzieci. Zgodnie z ustawą, do 15 sierpnia 2024 r. wszystkie instytucje mają czas na wdrożenie tzw. SOM-ów: zbioru konkretnych zasad panujących w danej organizacji, którego celem jest wypracowanie spójnej polityki w zakresie ochrony małoletnich, wypracowanie zasad „bezpiecznych relacji” (z wyszczególnieniem zachowań niedozwolonych wobec małoletnich), aż po zasady dokumentowania i przechowywania informacji o zgłoszonych incydentach. **„Nic nie zabija radości oraz spontaniczności w sporcie bardziej niż doświadczenie przemocy – czy to ze strony współzawodników, trenerów, rodziców, czy innych osób sprawujących opiekę i kontrolę”** – powiedział dr Szymon Wójcik koordynator badań FDDS. Kolejne badanie FDDS (inna wersja): przykłady przemocowych zachowań wobec młodych sportowców to bezwzględne, agresywne czy lekceważące traktowanie, groźby, działania prowadzące do przetrenowania zawodnika i nadmierne wymagania fizyczne.

Z badań (Szymon Wójcik, Katarzyna Makaruk, Joanna Kopycka) wynika, że najczęściej doświadczaną kategorią przemocy wobec sportowców była przemoc emocjonalna. Doświadczanie przez młodych zawodników przemocy w środowisku sportowym może powodować wiele problemów zdrowotnych – zarówno psychicznych, jak fizycznych w tym niestabilność emocjonalną, depresję, inne zaburzenia psychiczne i zaburzenia odżywiania. Dzieci te mogą także doświadczać niepokoju, lęku i bezsenności, a ich samoocena i jakość życia są niższe w stosunku do innych młodych zawodników. Według danych GUS (2023 r.) w Polsce w 2022 r. w klubach sportowych ćwiczyło 789 tys. dzieci i nastolatków, w tym 31,2% dziewczyn. W Polskich związkach sportowych trenowało 469 tys.

”

Szukaj własnej drogi. Poznaj siebie, zanim zechcesz dzieci poznać. Zdaj sobie sprawę z tego, do czego sam jesteś zdolny, zanim dzieciom pocznieś wykreślać zakres praw i obowiązków. Ze wszystkich sam jesteś dzieckiem, które musisz poznać, wychować i wykształcić przede wszystkim.

– Janusz Korczak

juniorów. Do grupy tej zaliczamy wszystkich ćwiczących w klubach sportowych chłopców i dziewczyn tj. juniorów, młodzików. **W Polsce nie prowadzono dotychczas badań ilościowych, które oceniłyby skalę przemocy wobec dzieci i nastolatków, trenujących wyczynowo sport.**

Niniejsze badanie stawia sobie za cel wypełnienie tej luki poprzez oszacowanie skali występowania różnych form przemocy doświadczanej przez tę grupę i ich uwarunkowania. Przyjęta została bezpieczna dla dzieci perspektywa retrospektywna tj. nie pytano bezpośrednio dzieci, tylko młodych dorosłych (studentów I roku kierunków sportowych) o ich doświadczenia z okresu przed ukończeniem 18 lat. Narzędziem badawczym był kanadyjski kwestionariusz VTAQ, który jest przeznaczony dla nasto-

latków i młodych dorosłych wyczynowo uprawiających w dzieciństwie sport. Kwestionariusz składa się z 50 pozycji i zawiera szczegółowy opis związanych ze sportem krzywdzących zachowań o charakterze psychologicznym, fizycznym i seksualnym oraz zaniedbania. Kwestionariusz uzupełniono o dodatkowe pytania o zachowania autodestrukcyjne i postawy względem przemocy wobec dzieci w środowisku sportowym. Ankiety wypełniło 845 studentów z czego 700 spełniało kryteria uprawiania sportu w dzieciństwie. Badanie zrealizowała w styczniu 2024 roku agencja badawcza PBS na zlecenie Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę. **Kategorie i formy przemocy w sporcie wg kwestionariusza VTAQ: Przemoc emocjonalna ze strony współzawodnika.** Formy przemocy: wykluczenie, plotki, krzywdzące komentarze, kradzież lub uszkodzenie własności, groźenie, poniżanie. **Przemoc fizyczna ze strony współzawodnika.** Formy przemocy: uderzenie, popchnięcie podczas zawodów i poza czasem zawodów. **Przemoc seksualna ze strony współzawodnika.** Formy przemocy: obraźliwe komentarze o charakterze seksualnym, niechciane zachowania seksualne, zmuszanie do kontaktu seksualnego. **Przemoc fizyczna ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę.** **Formy przemocy:** potrząsanie, popychanie, rzucanie przedmiotami w zawodnika, uderzanie dłonią, uderzanie pięścią, kopnięcie, uderzenie twardym przedmiotem, duszenie, podduszenie, rzucanie przedmiotami, zmuszanie lub zachęcanie do poniżania przeciwnika, zmuszanie lub zachęcanie do groźenia przeciwnikowi, przyzwolenie na zrobienie krzywdy przeciwnikowi, przyzwolenie na groźenie przeciwnikowi. **Przemoc emocjonalna i zaniedbanie ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę.** **Formy przemocy:** groźba porzucenia, wyrządzenia krzywdy, obrażanie, poniżanie, przesadna krytyka, odrzucenie lub wykluczenie, zamknięcie w pomieszczeniu, zachęcanie do ograniczenia kontaktów towarzyskich, ignorowanie lub brak zainteresowania, zmuszanie do dodatkowych treningów, zmuszanie do trenowania z kontuzją, zmuszanie do wykonywania zbyt trudnych ruchów, zmuszanie do utraty wagi, zmuszanie do stosowania środków dopingujących, przyzwolenie na trenowanie z kontuzją, przyzwolenie na utratę wagi, przyzwolenie na stosowanie środków dopingujących, zachęcanie do przerywania nauki, odmowa opieki medycznej. **Przemoc seksualna ze strony osoby sprawującej opiekę lub kontrolę.**

Formy przemocy: komentarze o charakterze seksualnym, niechciane zachowania seksualne, obserwowanie podczas czynności seksualnych, rozmowy o charakterze seksualnym, filmowanie/fotografowanie czynności seksualnych, ekshibicjonizm, dotykание genitaliów, dotykание innych części ciała, całowanie w sposób seksualny, próba penetracji seksualnej, penetracja seksualna. **Wyniki – charakterystyka respondentów.** Większość 61,2% badanych trenowała w dzieciństwie co najmniej dwie dyscypliny sportowe, a 38,8% trenowało jedną dyscyplinę. Trzy czwarte 74,2% badanych uprawiało sporty kontaktowe, 89,0% – sporty drużynowe, 70,0% – sporty indywidualne. Najpopularniejszymi dyscyplinami sportu wśród badanych, była piłka nożna 42,6%, pływanie 30,7%, piłka siatkowa 22,7%, taniec 15,9%, koszykówka 13,3%, lekkoatletyka 12,6%. **Postawy i opinie na temat przemocy wobec dzieci uprawiających sport: Trener ma zawsze rację:** zgadzam się 43,3%; ani się zgadzam, ani się nie zgadzam 25,7%; nie zgadzam się 31,0%. **Co dzieje się między zawodnikami w szatni, powinno pozostać w szatni:** 68,5%; 18,6%; 12,8%. **Problem przemocy wobec dzieci uprawiających sport wymaga zdecydowanych działań ze strony związków sportowych:** 75%; 16%; 9%. **Rozpowszechnienie doświadczeń poszczególnych kategorii przemocy w sporcie. Ze strony współzawodnika:** przemoc emocjonalna 78,5%; przemoc fizyczna 33,2%; przemoc seksualna 29,6%.

Ważne! – przemoc emocjonalna: ponad połowa respondentów 78,5% wskazywała obrażanie, grożenie lub poniżanie oraz wykluczanie z grupy m.in. przez ignorowanie oraz niezapraszanie na imprezy i zajęcia klubowe.

Ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę: przemoc emocjonalna i zaniedbanie 65,4%; przemoc fizyczna 41,4%; przemoc seksualna 11,1%. Przemocy emocjonalnej i zaniedbania w dzieciństwie ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę także doznała większość 65,4% badanych.

Formy przemocy: przesadna krytyka, obrażanie, poniżanie, wyśmiewanie, celowe odrzucenie lub wykluczenie. **Przemoc fizyczna:** co trzecia (33,2%) badana osoba doświadczyła w dzieciństwie przemocy fizycznej ze strony współzawodnika, częściej dotyczyło to mężczyzn niż kobiet. 27,7% respondentów zostało uderzonych, kopniętych, popchniętych, potrząśniętych przez współzawodnika. Na przemoc fizyczną ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę wskazywało 41,4% badanych.

Formy przemocy: najczęściej pojawiało się potrząsanie i popychanie, przytrzymywanie zawodnika lub rzucanie przedmiotów zawodnika. **Przemoc seksualna: ze strony współzawodnika** doświadczyło w dzieciństwie aż 29,6% badanych i nie było tu istotnych różnic ze 24,1% oraz niechciane zachowania seksualne, także względu na płeć. Najczęściej były to obraźliwe i krzywdzące komentarze o charakterze seksualnym, takie jak: Zmuszanie do kontaktu seksualnego przez imitowanie stosunku oralnego czy gwizdanie 13,3%. Zmuszanie do kontaktu seksualnego przez współzawodników zadeklarowało 4% respondentów. Co dziewiąta (11,1%) badana osoba doświadczyła w dzieciństwie przynajmniej jednej formy przemocy seksualnej **ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę**. Częściej kobiety niż mężczyźni. Formy przemocy: wypowiedzanie obraźliwych lub krzywdzących komentarzy o charakterze seksualnym (8,4%) ogółu respondentów, ocieranie, gwizdanie lub niechciane masowanie (4,2%) oraz dotykание intymnych części ciała (3,2%). W przypadku 1% przemoc przybrała formę kontaktu seksualnego z penetracją, dodatkowo 1,4% deklarowało próbę takiej penetracji a 0,9% doświadczyła filmowania lub fotografowania w trakcie czynności seksualnych. **Opis dotyczący postawy względem przemocy wobec dzieci w sporcie.** Więcej niż dwie piąte (43,3%) respondentów zgodziło

się ze stwierdzeniem, że trener ma zawsze rację. Odmienne zdanie miała niecała jedna trzecia (31,0%) badanych. Większość ankietowanych (68,5%) osób uważała, że to, co dzieje się między zawodnikami, nie powinno być ujawniane na zewnątrz. Jedynie 12,8% badanych wyraziło aprobatę wobec możliwości i ujawniania spraw, które dotyczą zawodników, a 18,6% respondentów nie wyraziło swojego zdania. **Zdaniem 75% badanych problem przemocy wobec dzieci uprawiających sport wymaga zdecydowanych działań ze strony związków sportowych.** W badaniu zapytano respondentów o przemoc, jakiej doznawali w dzieciństwie ze strony zarówno współzawodników (zazwyczaj swoich rówieśników), jak i osób sprawujących opiekę i kontrolę: trenerzy, działacze, terapeutyci a także rodzice. Najczęściej była to przemoc emocjonalna ze strony współzawodnika (78,5%) oraz przemoc emocjonalna i zaniebdanie ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę (65,4%). Przemocy fizycznej ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę doświadczyło (41,1%) badanych, a ze strony współzawodnika (33,2%), czyli co trzecia osoba. Przemoc seksualna ze strony współzawodnika została pokrzywdzonych (29,6%) badanych, a ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę (11,1%).

Sprawcy przemocy: większość badanych – zarówno kobiet i mężczyzn doświadczyła przemocy ze strony współzawodników (83,3%) oraz ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę (72,6%). **Więcej respondentów dotknęła przemoc ze strony współzawodnika niż ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę.** Niemal trzy czwarte (74,0%) pokrzywdzonych w dzieciństwie tą przemocą wskazywało swojego trenera/swoją trenerkę. Co dziewiąta (11,1%) osoba doświadczyła przemocy od swojego rodzica lub opiekuna w kontekście sportowym. **Wiek w momencie doświadczenia przemocy:** najbardziej narażoną grupą na doświadczenie przemocy ze strony współzawodników byli zawodnicy w wieku 12–17 lat. Większość badanych doświadczyła przemocy i zaniebdania emocjonalnego (78,7%) przemocy fizycznej (81,3%), seksualnej (77,1%). **Około jednej czwartej dzieci, które doświadczyły przemocy emocjonalnej (26,1%) oraz przemocy fizycznej (24,8%) ze strony współzawodników, była wtedy w wieku 11 lat i młodsza.** W takiej samej grupie wiekowej było 14,6% dzieci, które doświadczyły przemocy seksualnej ze strony współzawodników. **Aż 16,1% badanych nie chciało odpowiedzieć na pytanie dotyczące tego, w jakim byli w wieku, gdy doświadczyli przemocy seksualnej.** W przypadku doświadczenia przemocy ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę najczęściej pokrzywdzonymi byli sportowcy w wieku 12–17 lat. W tej grupie wiekowej było 83,4% osób, które doświadczyły przemocy emocjonalnej i zaniebdania i 79,8% badanych, wobec których stosowano przemoc fizyczną. Doświadczenie przemocy seksualnej ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę dotyczyło blisko dwóch trzecich (63,6%) przypadków sportowców w wieku 12–17 lat. **Aż 27% osób, które doświadczyło tej formy przemocy nie chciało powiedzieć, ile miały wtedy lat.** **Ujawnienie doświadczeń przemocy:** osoby pokrzywdzone w dzieciństwie przemocą zapytano również, czy po tym zdarzeniu zwróciły się o pomoc do osoby dorosłej. **Jest to kluczowa informacja z punktu widzenia budowania systemu bezpieczeństwa dla dzieci.** Z odpowiedzi respondentów wynika, że była to relatywnie rzadka praktyka. Najczęściej o wsparcie kogoś dorosłego poprosiły osoby z doświadczeniem przemocy fizycznej ze strony współzawodnika (21,3%), najrzadziej pokrzywdzeni przemocą fizyczną ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę (9,4%). Rzadziej zgłaszano również przemoc seksualną ze strony zarówno współzawodników (14,6%) jak i opiekuna (14,3%).

Doświadczenie przemocy w dzieciństwie a zachowania autodestrukcyjne. Aby ocenić potencjalny negatywny wpływ doświadczenia przemocy w dzieciństwie na psychikę młodych ludzi, zadaliśmy dodatkowe pytania o zachowania autodestrukcyjne – samookaleczenie się i podejmowanie prób samobójczych. Niemal co czwarta (24%) badana osoba, która uprawiała wyczynowo sport w dzieciństwie, okaleczała się. Częściej były to kobiety niż mężczyźni. Ponadto 6% badanych przyznało, że próbowano popełnić samobójstwo. W toku badania potwierdziła się hipoteza, zgodnie z którą respondenci, którzy doświadczyli w dzieciństwie przemocy w kontekście sportu, częściej deklarowali podejmowanie zachowań autodestrukcyjnych niż osoby bez takiego doświadczenia.

Wnioski i podsumowanie. Badanie „Przemoc wobec dzieci w sporcie” jest jedną z pierwszych prób oszacowania skali tego problemu w Polsce. Bazując na ustaleniach naukowych i narzędziach badawczych opracowanych za granicą, podjęto próbę przeprowadzenia diagnozy na próbie studentów pierwszych lat uczelni sportowych, którzy w dzieciństwie uprawiali wyczynowo sport. **Wyniki badania ujawniły bardzo wysoką skalę doświadczeń przemocy, które były udziałem aż 89% respondentów.** Bardziej rozpowszechniona 83% była przemoc ze strony współzawodników, choć niemal trzy czwarte (73%) respondentów doświadczyło jej ze strony osób sprawujących opiekę i kontrolę. Zdecydowanie najczęściej wskazywano trenera/trenerkę, ale wśród sprawców byli także rodzice, działacze sportowi, kierownicy drużyn, masażyści. W badaniu uwzględniono ponad 50 form przemocy podzielonych na sześć kategorii. **Najczęściej doświadczaną była przemoc emocjonalna i zaniedbanie ze strony osoby sprawującej opiekę i kontrolę (65%),** przemoc fizyczną ze strony opiekuna (41%) i współzawodników (33%) oraz przemoc seksualna ze strony współzawodnika (30%) i opiekuna (11%). **Do przemocy najczęściej dochodziło, gdy dzieci miały 12–17 lat.** Tylko znikoma część pokrzywdzonych dzieci zwracała się w tej sytuacji o pomoc do osoby dorosłej. **Badanie pokazało także potencjalnie duże szkody psychiczne związane z doświadczeniem przemocy. Wśród osób doświadczających przemocy poziom samookaleczeń i prób samobójczych był znacząco wyższy niż w całej grupie badanej.** Wyniki te wskazują na palącą potrzebę działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa dzieci w sporcie. **Najważniejsze rekomendacje działań w tym zakresie obejmują:** **Wprowadzenie** w klubach, związkach i stowarzyszeniach sportowych standardów ochrony dzieci i procedur bezpiecznego zgłaszania incydentów przemocy. **Rozwijanie** profilaktyki przemocy rówieśniczej w środowisku sportowym. **Wprowadzenie** mechanizmów kontroli kadr trenerskich, osób pracujących z dziećmi w kontekście sportowym w celu ograniczenia skali przemocy. **Zapewnienie** pomocy psychologicznej i prawnej wszystkim ofiarom przemocy w sporcie.

Szanowni Państwo przedstawiam – Diagnozę przemocy wobec dzieci w Polsce 2023 r. (Autorzy: Katarzyna Makaruk, Katarzyna Drabarek, dr Anzhela Popych, dr Szymon Wójcik). Najważniejsze wyniki (pytania i odpowiedzi).

Jaka jest skala przemocy wobec dzieci i nastolatków w Polsce? Większość dzieci i nastolatków (79%) doświadczyło w swoim życiu choć raz przemocy lub zaniedbania. W roku poprzedzającym badanie było to 52% respondentów.

Niech dzieci będą wolne.
Zachęcaj ich do biegania na zewnątrz, gdy pada deszcz.
Niech zdejmą buty, gdy znajdą kałużę wody. A gdy trwa łąka będzie mokra od rosy, niech biegną po niej i depczą ją bosymi stopami. Niech odpoczywają spokojnie, gdy drzewo zaprasza ich do spania w swoim cieniu.
Niech krzyczą i śmieją się, gdy słońce obudzi ich rano.

– Maria Montessori

SZKOŁA RADOSNA

Jakiej przemocy doświadczają dzieci i nastolatki? Najczęściej zgłaszanymi formami przemocy były: przemoc ze strony rówieśników (66%); przemoc ze strony bliskiego dorosłego (32%); wykorzystanie seksualne bez kontaktu fizycznego (26%). Ponadto 23% dzieci i nastolatków było zaniebanych emocjonalnie, 20% doświadczyło parentyfikacji, a 14% było świadkami przemocy w domu. Wykorzystywanie seksualne z kontaktem fizycznym doświadczyło 8% respondentów, tyle samo (8%) było zaniebanych fizycznie.

Kto najczęściej doświadcza przemocy? Dziewczyny częściej niż chłopcy deklarują, że: doświadczyły przemocy ze strony bliskich dorosłych 36% vs 29%; były świadkami przemocy w domu 18% vs 11%; były zaniebywane 9% vs 7%; były wykorzystywane seksualnie bez kontaktu fizycznego 34% vs 17%; jak i z kontaktem fizycznym 13% vs 3%. Mieszkańcy miast częściej niż mieszkańcy wsi deklarują doświadczenie przemocy rówieśniczej 70% vs 63%; i wykorzystania seksualnego bez kontaktu fizycznego 29% vs 23%.

Kto najczęściej stosuje przemoc wobec dzieci i nastolatków? Sprawcami przemocy psychicznej i fizycznej wobec dzieci ze strony bliskich dorosłych najczęściej byli rodzice – ojcowie (39% i 35%) i matki (43% i 31%); sprawcami psychicznej przemocy rówieśniczej 87%, znęcania się 76% lub fizycznej przemocy rówieśniczej 54% były najczęściej dzieci i nastolatki spoza rodziny; sprawcami wykorzystania seksualnego byli mężczyźni.

Jaka jest skala zachowań autodestrukcyjnych wśród dzieci i nastolatków? Co piąty nastolatek (22%) okaleczał się, a co jedenasty (9%) miał za sobą próbę samobójczą. Dziewczyny częściej niż chłopcy deklarują zarówno samookaleczenia (29% vs 14%) jak i próby samobójcze (14% vs 5%).

Jakie są najbardziej znaczące czynniki ryzyka przemocy? Spośród badanych czynników ryzyka przemocy najbardziej znaczące okazały się nadużywanie alkoholu przez domownika, choroba psychiczna domownika i używanie narkotyków przez domownika.

Czy osoby doświadczające przemocy podejmują zachowania autodestrukcyjne? Wyniki badania wskazują na związek między doświadczaniem przemocy, a podejmowaniem zachowań autodestrukcyjnych.

SAMOBÓJSTWO TO UCIECZKA OD ŚWIATA

Na okaleczanie się najsilniej wpływa doświadczenie przemocy rówieśniczej, a na próby samobójcze – doświadczenie wykorzystania seksualnego z kontaktem fizycznym. **Do kogo zwracają się dzieci i nastolatki w trudnej sytuacji?** Osobą na której wsparcie mogły liczyć dzieci i nastolatki, byli: matka (65%), rówieśnicy spoza rodziny (64%), ojciec (45%), rodzeństwo lub inne dziecko z rodziny (38%), inny dorosły z rodziny (26%), psycholog lub pedagog (13%), nauczyciel (11%). Osiem procent dzieci i nastolatków przyznaje natomiast, że nie miało ani jednej osoby, do której mogło się zwrócić w trudnej sytuacji.

Jakie są najbardziej znaczące zmiany w rozpowszechnianiu przemocy wobec dzieci i nastolatków w ostatnich latach? Wzrost odsetka osób, które doświadczyły ze strony rówieśników przemocy fizycznej (z 41% w 2013 r. do 48% w 2023 r.); przemocy psychicznej (odpowiedni z 28% do 43%); a spadł odsetek osób, które doświadczyły przemocy fizycznej ze strony bliskich dorosłych (odpowiednio z 33% do 24%). **Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce w 2023 r. jest lekturą obowiązkową dla profesjonalistów pracujących z dziećmi i młodzieżą oraz wszystkich osób, które dbają o dobro dzieci** (Monika Sajkowska Prezeska Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę). **Wiedza o problemie krzywdzenia dzieci powinna być podstawą planowania działań z zakresu z zakresu polityki społecznej, której celem jest przeciwdziałanie temu zjawisku. Diagnoza przemocy wobec dzieci w Polsce 2023 to trzecia edycja raportu poświęconego wiktyimizacji młodych osób** (Renata Szredzińska FDDS). Badanie jest przeprowadzane cyklicznie co 5 lat przez FDDS od roku 2013. Czas między poprzednią a obecną edycją został naznaczony trudnymi wydarzeniami, które wpłynęły na życie dzieci i ich rodzin, takimi jak pandemii COVID-19 czy wojna w Ukrainie. Tegoroczną edycję zrealizowano na reprezentatywnej próbie ponad 2 tys. uczniów w wieku 11–17 lat. Wykorzystane w badaniu narzędzie powstało na podstawie kwestionariusza wiktyimizacji młodzieży (Juvenile Victimization Questionnaire – JVQ) autorstwa Sherry L, Hamby, D. Finkelhora, który jest szeroko stosowany do badań zjawiska krzywdzenia dzieci na całym świecie. W tym roku oprócz wcześniej poruszanych tematów postanowiliśmy uwzględnić problem zaniedbania emocjonalnego dzieci oraz parentyfikacji, czyli zaangażowaniu dziecka w nieodpowiednie rozwojowo role w rodzinie i przejmowaniu roli rodzica. Zagadnienia te nie były dotąd w dostatecznym stopniu obecne w badaniach realizowanych w Polsce.

Kolejny raport z badań: Ogólnopolska diagnoza skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci (FDDS Warszawa 2018 r. Autorzy: Joanna Włodarczyk, Katarzyna Makaruk, Piotr Michalski, Monika Sajkowska). Diagnoza skali problemu przemocy wobec dzieci powinna być prowadzona systematycznie by śledzić i interpretować trendy oraz oceniać, czy zmieniamy się jako społeczeństwo i czy udaje się nam zapobiegać złemu traktowaniu dzieci. „**Ogólnopolska diagnoza skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci**” przeprowadzona przez FDDS jest jednym z nielicznych badań w Polsce mających na celu pogłębienie oraz uaktualnienie wiedzy na temat wiktyimizacji dzieci i młodzieży oraz jej uwarunkowań.

Wiktymizacja – bycie ofiarą krzywdzenia. Ogólnopolską diagnozę skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci przeprowadzono na ogólnopolskiej próbie 1155 uczniów w wieku 11–17 lat. Zamiarem Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę jest powtarzanie badania w kolejnych latach. **Najważniejsze wyniki:** siedmiu na dziesięciu nastolatków (72%) w wieku 11–17 lat doświadczyło w swoim życiu przynajmniej jednej z siedmiu badanych kategorii krzywdzenia. Co trzecia badana osoba (32%) doświadczyła co najmniej jednej formy przestępstw konwencjonalnych (wandalizm, rozbój, napaść). Przemoc ze strony bliskich dorosłych przemocy fizycznej; co piąty (20%) – przemocy psychicznej. Sprawcami obu tych form przemocy najczęściej byli rodzice. Świadcami przemocy domowej (między rodzicami lub osoby dorosłej wobec innego dziecka) było 13% badanych uczniów. Ponad połowa respondentów (57%) padła ofiarą przynajmniej jednej formy przemiany rówieśniczej. Spośród wszystkich badanych form przemocy rówieśniczej najwyższy odsetek nastolatków padł ofiarą przemocy fizycznej (42%), a w dalszej kolejności przemocy psychicznej (29%), napaści zbiorowej ze strony rówieśników (18%) znęcania się (14%) i przemocy na randce (6%). Co piąty nastolatek w wieku 13–17 lat miał obciążające doświadczenie seksualne obejmujące przemoc seksualną, werbowanie do celów seksualnych w Internecie i exhibicjonizm. Siedem procent badanych w wieku 13–17 lat doświadczyło kiedykolwiek wykorzystania seksualnego. Najwięcej respondentów doświadczyło wykorzystania seksualnego ze strony rówieśnika, następnie kontaktu seksualnego przed 15 r.ż. z osobą dorosłą oraz niechcianego dotyku ze strony znajomego lub obcego dorosłego. Najczęściej występującą dysfunkcją w rodzinach badanych było nadużycie alkoholu (15%). Rodzice co siódmego nastolatka (14%) rozstali się lub rozwiedli. Dziewięć procent badanych w wieku 13–17 lat zadeklarowało, że ktoś z domowników chorował na depresję lub inną chorobę psychiczną, a 5% badanych w wieku 15–17 lat, przyznało, że domownik próbował popełnić samobójstwo. Zdecydowana większość badanych (89%) wskazała choć jedną osobę w swoim otoczeniu,

do której może się zwrócić w trudnej sytuacji. Siedem procent dzieci przyznało, że nie ma takiej osoby. Najczęściej osobą wspierającą jest matka, następnie kolega lub koleżanka, a na trzecim miejscu ojciec. Co szósty polski nastolatek 11–17 lat (16%) okaleczał się, a 7% badanych podjęło próbę samobójczą (pytano osoby w wieku 13–17 lat). Istotnie częściej zachowania autodestrukcyjne występowały wśród dziewczyn – co czwarta (23%) okaleczała się, a co dziesiąta (10%) próbowała się zabić.

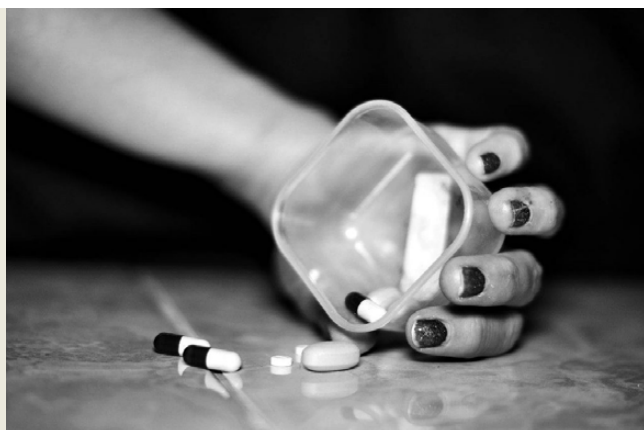
Badani, których członkowie rodziny nadużywali alkoholu, pięciokrotnie częściej padali ofiarą przemocy ze strony bliskich dorosłych, trzykrotnie częściej doświadczali przemocy rówieśniczej i wykorzystywania seksualnego oraz byli dwukrotnie bardziej narażeni na obciążające doświadczenia seksualne. Zazywanie narkotyków przez członka rodziny ponad pięciokrotnie zwiększyło szansę respondenta na doświadczenie przemocy rówieśniczej i trzykrotnie na doświadczenie przemocy ze strony bliskich dorosłych. Nastolatki (w wieku 13–17 lat), których członkowie rodziny cierpieli na depresję lub inną chorobę psychiczną, ponad czterokrotnie częściej niż pozostałe osoby doświadczaly przemocy rówieśniczej. Dzieci, które doświadczyły przemocy rówieśniczej, oraz te, które doznały przemocy ze strony bliskich dorosłych, trzykrotnie częściej okaleczały się. Natomiast te, które były zaniebawane fizycznie lub miały obciążające doświadczenia seksualne, podejmowały takie zachowania dwa razy częściej. **Dzieci, które doznały przemocy rówieśniczej ponad siedem razy częściej podejmowały próby samobójcze.** Te, które doświadczaly wykorzystania seksualnego lub bycia świadkiem przemocy domowej – trzy razy częściej.

”

Pewne tematy wychowawcze omawiane są chętnie i przez licznych, inne – starannie unikane. Przyjemnie poznać, jak być powinno, niż zwierzać się z tego, jak jest, szczególnie gdy w braku dającego się łatwo stosować przepisu, zmuszeni jesteśmy działać niezbyt chwalebnie.

– Janusz Korczak

Kiedy dziecku dzieje się krzywda – jak rozpoznać i reagować na przemoc (Anna Foltynska – Centrum Terapii). Przemoc zgodnie z najnowszymi wynikami badań (2023 r.) Fundacji Dajemy Dzieciom Siłę, dotyka prawie 80% dzieci i młodzieży. 66% przypadków tego zjawiska, dotyczy przemocy rówieśniczej, a 32% przemocy ze strony bliskich osób dorosłych. **Nasze dzieci żyją więc w środowisku niesprzyjającym ich harmonijnemu rozwojowi. Przemoc w dzieciństwie stanowi jedną z głównych przyczyn trudności i zaburzeń psychicznych. Destrukcyjnie wpływa na rozwój społeczny, emocjonalny, fizyczny i poznawczy dziecka.** W życie niedawno weszła „ustawa Kamilka”, który zmarł na skutek przemocy, jakiej doświadczył ze strony swojego ojczyma. W tragicznym przypadku tego dziecka zawiedli przede wszystkim dorośli. I nie chodzi tutaj tylko o jego kata, ale o rodzinę, sąsiadów, środowisko szkolne. Wiele sygnałów świadczących o tym, że doznaje dotkliwej przemocy zostało zbagatelizowanych. **Przemoc**, z definicji jest działaniem jednej osoby wobec drugiej

w taki sposób, aby wyrządzić mu krzywdę. **W relacji przemocowej mamy do czynienia z rolą sprawcy i ofiary, silniejszego i słabszego, krzywdzącego i krzywdzonego.**

Te role nigdy się nie odwracają. **Form przemocy jest bardzo dużo.** Od agresywnej przemocy fizycznej, czyli bicia, kopania, szarpania, przez przemoc seksualną, po emocjonalną i psychiczną. Ta ostatnia to ośmieszanie, upokarzanie, wyśmiewanie, zaniebywanie podstawowych potrzeb bytowych i emocjonalnych, obojętność, wyzywanie i odpychanie czy parentyfikacja. Wiktymizacja dzieci – dzieci są szczególnie narażone na przemoc ze strony dorosłych, z uwagi na to, że w relacji zawsze są tymi słabszymi i zależnymi od opiekunów. Tym trudniej jest nam zrozumieć doniesienia medialne o tragicznych historiach bezbronnych dzieci. Każda z form przemocy może niestety dotyczyć także ich. Choć czasy i normy społeczne wobec przemoc domowej znacząco się zmieniły przez ostatnie dziesięciolecia, nadal często spotykamy się z powszechnym przyzwoleniem na klapsa. **Wiele osób uważa, że klaps, kiedy „dziecko przekroczy granice rodzica”, nic złego nie robi. Mylą się niestety!**

Wymierzanie kar cielesnych nawet w formie ostrzegawczego klapsa, który być może nie sprawia fizycznego bólu, a raczej dyskomfort, nie tylko jest przemocą fizyczną, a także psychiczną. Jest to bowiem zachowanie, które upokarza małego człowieka, naruszając jego cielesność. Jest to nadużycie siły silniejszego, wobec słabszego, tak aby wyrządził mu krzywdę. **Czy klaps, wobec tego jest przemocą?**

Zgodnie z definicją TAK klaps to przemoc wobec dziecka. Świadkowie często nie reagują na takie sytuacje, nawet jeśli zdarzają się w miejscach publicznych. Dlaczego? Czynników jest wiele. Od tych szerokich, kulturowych – „bo to tylko klaps, ja dostawałem regularnie pasem i wyrosłem na ludzi”, po indywidualne trudności rodziców, takie jak uzależnienia, choroby psychiczne, doświadczenie przemocy w dzieciństwie, niskie kompetencje wychowawcze, najczęściej wynikające z przekazów pokoleniowych. Bez względu na to, czy chodzi o klapsy, czy bardziej wyszukane formy przemocy, dziecko nią dotknięte, zostaje poddawane **procesowi wiktymizacji**. Staje się ofiarą. **Sam proces przebiega w trzech etapach i im bardziej się rozwinie, tym poważniejsze będą jego skutki intra psychiczne.** Dziecko wzrastające w środowisku, w którym chronicznie doznaje przemoc, buduje sobie obraz świata zagrażającego, niebezpiecznego. Początkowo może się buntować przeciwko temu i szukać pomocy w najbliższym otoczeniu. To kluczowy moment w ratowaniu jego tożsa-

mości tak, aby nie stała się tożsamością ofiary na całe życie. Od reakcji otoczenia zależy, czy proces zostanie przerwany. **Dziecko, które uzyska pomoc na czas ma szansę uwierzyć jeszcze, że świat nie jest taki zły, że jego los nie jest obojętny dla innych i warto walczyć o swoje bezpieczeństwo. Kiedy otoczenie nie zareaguje na sygnały, dziecko utwierdza się w przekonaniu, że nic nie znaczy, świat jest obcy i niebezpieczny, czuje, że chyba zrobiło coś złego, bo skoro nikt nie zareagował, to może nie dzieje się nic strasznego, a ono przesadza. Może czuć się skrzytkowane i odrzucone. Wzrasta poczucie bezradności i osamotnienia. Utwierdza się w przekonaniu, które zasiał w niej sprawca, że „coś z nim jest nie tak”.** Ofiara dostosowuje się do warunków, aby przetrwać. Ostatni etap **wiktymizacji** niesie za sobą przekonanie o tym, że już taki los jest jej przeznaczony. Pomimo tego, że zauważa wśród rodzin rówieśników istotne różnice w funkcjonowaniu, uznaje, że jej rodzina widocznie tak ma. **Dziecko traci nadzieję na wyrwanie się z patologicznego domu. Najczęściej do momenty tragedii, jaką może być próba samobójcza czy doznanie dotkliwych obrażeń ciała. Dlaczego nie reagujemy?** Niestety często realizuje się zły scenariusz i otoczenie nie reaguje w porę na sygnały dziecka. Pierwszym z nich zazwyczaj jest lęk. Osoby z otoczenia obawiają się, że oskarżenie kogoś o przemoc wobec dziecka to bardzo poważny zarzut i mogą narobić sobie kłopotów. **Należy jednak pamiętać, że zgłoszenie to nie oskarżenie, od przedstawienia oskarżeń są instytucje, a jeśli mamy wiedzę o tym, że ktoś może być krzywdzony i nie reagujemy na to, zawiadamiając odpowiednie służby, to tak naprawdę jesteśmy współwinni krzywdy tego człowieka.** Zostając przy zgłaszaniu okazuje się, że wiele osób nie wie, gdzie można zgłosić taką sprawę i jakie mogą być konsekwencje tego zgłoszenia dla nich. **To kolejny powód braku reakcji na przemoc.** Innym jest to, że często osoby, które nie reagują, same pochodzące ze środowisk przemocowych. Są lub były ofiarami przemocy w dzieciństwie i ich wyuczona bezradność mówi „nie mieszaj się, nie warto i tak nikt z tym nic nie zrobi”.

Wiktymizacja staje się skutkiem jak i przyczyną, podtrzymując przemoc. Prowadzi także do powszechnego zjawiska chronienia sprawcy przez ofiary. Często trudno jest zrozumieć osoby, które doznają przemocy, latami tkwiąc w toksycznych, niebezpiecznych relacjach i nic z tym realnie nie robią, zaprzeczając problemom. Otoczenie często także wycofuje się, nie podejmując żadnej interwencji. U dzieci zazwyczaj występuje ten problem z uwagi na to, że tuż obok lęku w reakcji z przemocowym rodzicem, idzie także silna zależność i jeszcze silniejsza potrzeba bycia kochanym przez niego.

Ważne! Długotrwała przemoc, bez względu na jej formę, niesie wiele negatywnych konsekwencji na całe życie. Osoby doznające przemocy w dzie-

Wszystko co osiągnięte tresurą, naciskiem, przemocą, jest nietrwałe, niepewne, zawodne.

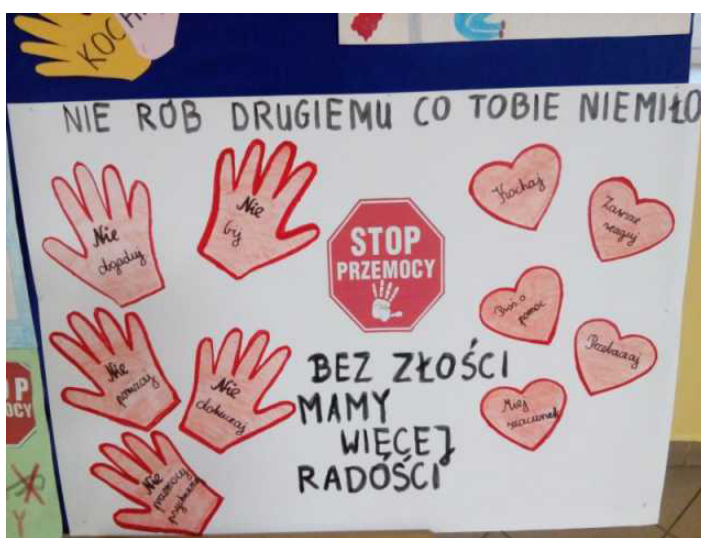
– Janusz Korczak

ciństwie, mogą przejawiać tendencje do wchodzenia w przemocowe relacje partnerskie. Potwierdzenie „**przemoc rodzi przemoc**” idealnie oddaje sposób jej powstawania w systemach rodzinnych. To długofalowe skutki przemocy: obrażenia ciała i urazy, wielokrotne złamania kończyn, siniaki, zadrapania czy pobyty w szpitalu, nie zawsze są skutkiem nieostrożnej zabawy. Inne fizyczne objawy to zmęczenie, trudności w nauce i koncentracji uwagi, problemy ze snem czy moczenie. Często nieobecność w szkole, nieodpowiedni ubiór także może niepokoić. Pełnienie opieki nad młodszym rodzeństwem. **Dziecko doświadcza parentyfikacji i jest zaniedbywane.** Agresja jest kolejnym skutkiem i objawem przemocy. Często dzieci krzywdzone, nie potrafią w inny sposób załatwić konfliktów i radzić sobie z trudnościami. Zdarza się, że znęcają się nad słabszymi w szkole czy nad rodzeństwem. Ucieczki z domu mogą być jasnym dowodem na to, że dziecko z jakichś ważnych powodów źle w nim się czuje i mało bezpiecznie. U starszych dzieci, nastolatków obserwuje się eksperymentowanie z alkoholem i narkotykami, ryzykowne zachowania związane z seksem, myśli samobójcze i samookaleczenia. Jak widać sygnałów jest wiele i mogą, choć oczywiście nie muszą świadczyć o doznawanej w domu krzywdzie. **Warto zapytać**, co niepokoi w funkcjonowaniu dziecka i jego rodziny. Wystarczy anonimowo powiadomić policję, opiekę społeczną czy szkołę, do której uczęszcza dziecko lub zadzwonić pod numer alarmowy. Może to stanowić ważny punkt zwrotny w życiu młodego człowieka. **Pomóc przerwać proces wiktylizacji, uwierzyć w dobro innych ludzi i odzyskać poczucie bezpieczeństwa. Niejednokrotnie może to uratować życie tego dziecka.** Sprawca wtedy także otrzymuje jasny sygnał, że nie ma przyzwolenia na krzywdzenie i to być może pozwoli mu się zatrzymać, choć na chwilę. **Należy pamiętać, że żyjąc we współczesnym społeczeństwie, mamy obowiązek reagować w sytuacji, kiedy wiemy, że komuś dzieje się krzywda. Tym bardziej, kiedy w grę wchodzi los osoby bezbronnej, jaką jest dziecko. „Odwracając wzrok od zaniedbań, siniaków i klapsów, tym samym przyzwalamy na przemoc i poniekąd sami stajemy się jej sprawcami”** Anna Foltyńska – Centrum Terapii.

Szanowne Koleżanki i Koledzy zapobieganie przemocy, to wyraźny sprzeciw – STOP. Szkoła powinna być bezpiecznym miejscem. Przeszkodą może być przemoc rówieśnicza.

Nikt nie powinien doświadczać przemocy. Przemoc powoduje, że dzieci czują się skrzywdzone, samotne i smutne. Przemoc rówieśnicza to złe zachowanie, które oznacza nękanie, straszenie lub robienie komuś przykrości: powtarza się, jest umyślne, szkodzi innym z powodu tego, kim są, jak wyglądają lub co robią. **Wszystkie dzieci i młodzież mają swoje prawa.** Konwencja Praw Dziecka przyjęta przez Organizację Narodów Zjednoczonych mówi, że: **Masz prawo do ochrony przed krzywdą. Masz prawo do nauki. Z powodu przemocy rówieśniczej dzieci i młodzież nie mogą skorzystać z tych praw.**

Wszyscy słyszeliśmy lub czytaliśmy historię skrzywdzonych dzieci. Media ciągle donoszą o kolejnych tragediach dzieci. Gdy wychodzą na jaw, nie możemy w nie uwierzyć. Jeszcze więcej krzywdy dzieje się za zamkniętymi drzwiami, nikt o nich nie pisze. **Czy takim przypadkiem można zapobiec?** Na pewno nie wszystkim, ale istnieją dowody, że pewne działania prowadzone systematycznie, systemowo i na dużą skalę mogą znacząco ograniczyć liczbę przypadków przemocy i zaniedbywania dzieci. Wśród najczęściej przywoływanych strategii przeciwdziałania przemocy wobec dzieci wymienia się: znajomość czynników ryzyka krzywdzenia dzieci; podejmowanie wczesne interwencji opartej na współpracy interdyscyplinarnej między różnymi służbami, a także profilaktykę uniwersalną i edukację skierowaną do

rodziców. **Dlaczego zapobieganie przemocy wobec dzieci jest takie ważne?** Zapobieganie przemocy wobec dzieci jest niezwykle ważne ze względu na głębokie i długotrwałe skutki, jakie przemoc może mieć na rozwój dziecka, zarówno w krótkim, jak długim okresie. Oto kilka kluczowych powodów dla których zapobieganie przemocy wobec dzieci jest tak istotne:

♥ **Ochrona zdrowia fizycznego i psychicznego** – dzieci, które doświadczyły przemocy, często cierpią na różnego rodzaju zaburzenia zdrowotne, w tym na skomplikowane traumy, zaburzenia lękowe i depresję. Zapobieganie przemocy pozwala uniknąć tych konsekwencji.

♥ **Wpływ na rozwój** – przemoc może poważnie zakłócić normalny rozwój emocjonalny, poznawczy i fizyczny dzieci. Dzieci, które czują się zagrożone lub są krzywdzone mogą mieć problemy z nauką i koncentracją, a także z budowaniem zdrowych relacji rówieśniczych.

♥ **Cykl przemocy** – istnieje ryzyko, że dzieci, które doświadczyły przemocy, mogą w przyszłości powielać te zachowania. Przerwanie cyklu przemocy przez jej zapobieganie może pomóc w zbudowaniu zdrowszego społeczeństwa.

♥ **Zdolność do uczenia się i funkcjonowania w społeczeństwie** – przemoc wobec dzieci może zakłócać ich edukację i zdolność do funkcjonowania w społeczeństwie. Dzieci, które czują się bezpieczne i są wspierane, mają lepsze szanse na sukces w szkole i w przyszłych karierach.

♥ **Koszty społeczne i ekonomiczne** – skutki przemocy wobec dzieci odczuwa całe społeczeństwo. Obejmują one koszty opieki zdrowotnej, interwencji prawnych i społecznych oraz utracona produktywność i potencjał.

♥ **Prawa człowieka** – dzieci mają prawo do bezpieczeństwa i ochrony przed przemocą, co jest uznane w międzynarodowym prawie praw człowieka, takim jak Konwencja o Prawach Dziecka.

♥ **Wzorce zachowań** – zapobieganie przemocy pozwala na promowanie zdrowych wzorców zachowań i relacji interpersonalnych wśród dzieci, co ma pozytywny wpływ na ich przyszłe życie dorosłe.

♥ **Resilience, czyli odporność psychiczna** – zapobieganie przemocy wzmacnia odporność psychiczną dzieci, umożliwiając im rozwijanie zdrowych strategii radzenia sobie ze stresem i wyzwaniem życiowymi. Angażowanie się społecznie w działania prewencyjne i edukacyjne, wsparcie rodzin w trudnych sytuacjach i budowanie świadomości na temat przemocy i jej konsekwencji to kluczowe elementy strategii zapobiegania przemocy wobec dzieci.

♥ **Jakie są znaki ostrzegawcze, że dziecko może być ofiarą przemocy?** Oznaki ostrzegawcze, że dziecko może być ofiarą przemocy, są zróżnicowane i zależą od rodzaju przemocy, jakiej dziecko doświadcza.

Poniżej niektóre z sygnałów, na które należy zwrócić uwagę:

○ **Fizyczne znaki ostrzegawcze:** niewyjaśnione siniaki, zadrapania lub inne obrażenia; ślady urazów, które wydają być wynikiem uderzenia przedmiotem; częste wypadki lub urazy; dziecko unika fizycznego kontaktu, wydaje się przerażone dotykiem.

○ **Emocjonalne i behawioralne znaki ostrzegawcze:** nagłe zmiany w zachowaniu lub osobowości np. dziecko staje się wycofane, agresywne, lękliwe; zaburzenia snu, koszmary nocne i moczenie nocne; zmiany w wynikach w szkole, trudności z koncentracją; regresja do wcześniejszych zachowań rozwojowych, takich jak ssanie kciuka czy nadmierna infantylność; brak chęci do powrotu do domu lub

”

Szkoła powinna być kuźnią, gdzie wykuwają się najświętsze hasła – ona najgłośniej wołać winna o prawa człowieka, piętnować najsmielej i najbezwzględniej to, co jest w życiu zabagnione.

– Janusz Korczak

wyraźny lęk przed określonymi osobami; wyraźne beznadziejności, niska samoocena, depresyjne symptomy.

● **Znaki ostrzegawcze związane z zaniebdaniem:** dziecko często jest głodne, kradnie jedzenie lub ma nadwagę z powodu niezdrowego odżywiania; zaniedbany wygląd, brudne ubranie, niedostateczna higiena; braki w regularnym uczęszczaniu do szkoły lub opieki zdrowotnej; dziecko często pozostawiane same bez nadzoru lub w sytuacjach nieodpowiednich dla jego wieku.

● **Znaki ostrzegawcze związane z przemocą seksualną:** problemy z chodzeniem lub siedzeniem; nagła świadomość seksualna lub zachowania seksualne nieadekwatne dla wieku dziecka; bolesność lub wydzielina w okolicach genitaliów; niewyjaśniony strach przed określonymi miejscami lub osobami.

● **Inne znaki ostrzegawcze:** zbyt duże zainteresowanie sprawami seksualnymi; autoagresja, myśli samobójcze lub próby samobójcze; używanie alkoholu lub narkotyków.

Pamiętać należy, że obecność jednego z tych sygnałów nie musi automatycznie oznaczać, że dziecko jest ofiarą przemocy. Jednak każdy z tych znaków wymaga uwagi i potencjalnie dalszego dochodzenia, aby zapewnić bezpieczeństwo dziecka. W przypadku podejrzenia przemocy wobec dziecka ważne jest zgłoszenie sprawy odpowiednim służbom, takim jak policja, lokalne centra wsparcia dla dzieci czy opieki społecznej.

Co każdy z nas może zrobić, aby zapobiegać przemocy wobec dzieci? Zapobieganie przemocy wobec dzieci to zadanie dla całego społeczeństwa. Co każdy z nas może zrobić, aby pomóc w ochronie najmłodszych przed przemocą:

👉 **Edukacja i świadomość** – zwiększ swoją wiedzę na temat przemocy wobec dzieci i jej konsekwencji. Zrozumienie problemu jest pierwszym krokiem do jego rozwiązania.

👉 **Zwracaj uwagę na znaki ostrzegawcze** – bądź świadomy potencjalnych sygnałów wskazujących na to, że dziecko może być ofiarą przemocy i reaguj, gdy je zauważysz.

👉 **Zgłaszanie podejrzeń** – jeśli podejrzewasz, że dziecko jest ofiarą przemocy, zgłoś to odpowiednim służbom. W wielu krajach zgłaszanie takich podejrzeń jest obowiązkowe i chronione prawnie.

👉 **Wspieraj rodziny w potrzebie** – przemoc w rodzinach często ma miejsce w sytuacji izolacji i stresu. Wspieranie rodzin, które przeżywają trudności, może zapobiec eskalacji napięć do przemocy.

👉 **Propaguj pozytywne metody wychowania** – promuj w swojej społeczności metody wychowania bez przemocy i zachęcaj do korzystania z pozytywnych technik dyscyplinowania, takich jak dialog, wzmacnianie pozytywnych zachowań i ustanawianie jasnych granic.

👉 **Wolontariat i wsparcie organizacji** – włącz się w działalność lokalnych organizacji pracujących na rzecz zapobiegania przemocy wobec dzieci i wspierania ofiar.

👉 **Edukacja dzieci** – ucz dzieci, jak rozpoznać niebezpieczne sytuacje, jak mówić „NIE” i jak szukać pomocy u zaufanych dorosłych.

👉 **Bądź dobrym przykładem** – dzieci uczą się poprzez obserwację. Praktykowanie empatii, szacunku i nienagannego zachowania jest kluczowe, aby być dobrym przykładem dla dzieci.

👉 **Angażuj się w politykę społeczną** – wspieraj politykę i programy społeczne mające na celu ochronę dzieci, poprawę systemów opieki społecznej i edukacyjnej oraz zapewnienie wsparcia dla ofiar przemocy.

👉 **Szkolenia i warsztaty** – uczestnicz w szkoleniach dotyczących zapobiegania przemocy wobec dzieci, aby lepiej zrozumieć, jak pomagać i reagować w odpowiedni sposób.

Ważne! Każdy z nas może przyczynić się do zapewnienia dzieciom bezpiecznego dzieciństwa i przyszłości wolnej od przemocy. To wspólna odpowiedzialność i działania każdego z nas mogą mieć realny wpływ na zmniejszenie tego problemu w społeczeństwie. Dzieci, które doświadczyły przemocy, mają dostęp do różnego rodzaju wsparcia, które ma na celu ochronę ich dobrostanu, zdrowia i rozwoju. Rodzaje dostępnego wsparcia mogą się różnić w zależności od kraju, w którym dziecko mieszka. **W Polsce istnieje kilka form wsparcia dla dzieci, które doświadczyły przemocy. Do najważniejszych należą:**

☎ **Linie pomocy** – specjalne telefony zaufania lub linie pomocy dla dzieci, które oferują wsparcie i porady oraz mogą działać jako pierwszy punkt kontaktu dla dzieci w kryzysie; telefon zaufania dla Dzieci i Młodzieży pod numerem **116 111**; jest to ogólnopolska anonimowa i bezpłatna linia wsparcia, dostępna codziennie, która oferuje pomoc psycholog. i poradnictwo;

☎ **Niebieska Linia** – infolinia ogólnopolska – Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie, dostępna tel. **800 12 00 02** – również oferuje wsparcie dla dzieci i dorosłych doświadczających przemocy.

☎ **Usługi ochrony dzieci** – organizacje rządowe lub lokalne, które odpowiadają na zgłoszenia dotyczące przemocy wobec dzieci, badają takie przypadki i podejmują działania w celu ochrony dziecka;

☎ **Ośrodki interwencji kryzysowej** – świadczą wsparcie psychologiczne, prawne i socjalne dla ofiar przemocy oraz ich rodzin; poradnie psycholog – pedagog. – oferują pomoc specjalistów: psychologów, pedagogów, logopedów, którzy wspierają dzieci w trudnej sytuacji życiowej;

☎ **Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę** (dawniej Dzieci Niczyje) – zajmuje się ochroną dzieci przed krzywdzeniem i pomaga dzieciom, które doświadczyły przemocy;

☎ **Ośrodki pomocy społecznej** – mogą oferować pomoc materialną, wsparcie w formie interwencji domowej oraz kierować do odpowiednich instytucji;

☎ **Komisje ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych** – mogą interweniować w sytuacjach, gdy w rodzinie występuje problem alkoholowy – wiąże się często z przemocą domową;

☎ **Rzecznik Praw Dziecka** – instytucja państwowa, która zajmuje się ochroną praw i dobra dzieci, również w przypadku doświadczania przemocy;

☎ **Policja** – w przypadku bezpośredniego zagrożenia, należy wezwać policję dzwoniąc na numer **112** Policja ma obowiązek interweniować w przypadkach przemocy domowej i wobec dzieci; Centra Praw Kobiety – oferują pomoc prawną i psychologiczną dla ofiar przemocy w tym dla dzieci.

☎ **Poradnictwo psychologiczne i terapia** – profesjonalna pomoc psychologiczna jest kluczowa dla dzieci, które doświadczyły traumy; terapia może przyjąć różne formy, w tym indywidualną terapię, terapię grupową, terapię rodzinną, terapię specjalistyczną.

☎ **Opieka medyczna** – dzieci, które doświadczyły przemocy fizycznej, mogą potrzebować opieki medycznej, w tym leczenia obrażeń, profilaktyki chorób przenoszonych drogą płciową i wsparcia zdrowia reprodukcyjnego.

 Edukacja społeczna i programy zapobiegawcze – programy mające na celu podniesienia świadomości społecznej i zapobieganie przemocy przez edukację i profilaktykę.

Ważne jest, aby pamiętać, że pomoc powinna być dostosowana do indywidualnych potrzeb każdego dziecka i jego rodziny. W przypadku podejrzenia, że dziecko jest ofiara przemocy, należy jak najszybciej skontaktować się z odpowiednimi służbami lub organizacjami pomocowymi. W przypadku, gdy dziecko doświadcza przemocy, bardzo ważne jest szybkie zareagowanie i zapewnienie mu bezpiecznego środowiska oraz specjalistycznej pomocy, która pomoże mu uporać się z traumą i zapewni odpowiednie wsparcie w procesie leczenia i odzyskania poczucia bezpieczeństwa.

”

Całe wychowanie współczesne pragnie, by dziecko było wygodne, konsekwentnie krok za krokiem dąży, by uspić, stłumić wszystko, co jest wolą i wolnością dziecka, hartem jego ducha, siłą jego dążeń i zamierzeń. Grzeczne, posłuszne, dobre, wygodne, a bez myśli o tym, że będzie bezwolne wewnątrz i niedołążne życiowo.

– Janusz Korczak

Monitorowanie stanu przestrzegania praw dziecka to jedno ze zobowiązań organów państwowych wynikających z przyjęcia Konwencji o prawach dziecka. To również statutowe zadanie licznych organizacji pozarządowych, a także moralny obowiązek nas wszystkich, by zapewnić bezpieczeństwo i harmonijny rozwój najmłodszych mieszkańców naszego kraju. Realizacja tego zobowiązania wymaga rzetelnej diagnozy zagrożeń i skuteczności prowadzonej polityki społecznej. Jest to szczególnie istotne w szybko zmieniających się czasach, gdy na wezwania cywilizacyjne nakładają się zagrożenia epidemiczne czy wojenne. **Wiedza o problemie krzywdzenia dzieci jest podstawą planowania działań z zakresu polityki społecznej, której celem jest przeciwdziałanie przemocy. Musimy wiedzieć, jak poważny jest to problem oraz czy wprowadzane rozwiązania profilaktyczne i pomocowe są skuteczne. Bagatelizowanie zjawiska bullyingu jako niewinnej zabawy prowadzi do intensyfikacji i brutalizacji zachowań, a u ofiar prowadzi do ideacji suicydalnej.** Czynności wychowawcze mające przeciwdziałać i zwalczać agresję i przemoc **powinny obejmować** wiele płaszczyzn życia szkolnego. Istotna jest umiejętność rozwiązywania tych problemów przez nauczycieli – wychowawców. **Ważne!** Zjawisko bullyingu należy traktować wielowymiarowo, z uwagi na jego niejednorodny charakter. Istotne jest odróżnienie go od innych przypadków agresji rówieśniczej. Dzięki temu można planować skuteczne rozwiązania interwencyjne i jednocześnie działania profilaktyczne. Agresja u młodzieży często jest sposobem odreagowania nagromadzonych napięć. **Rolą dorosłych jest ograniczenie do niezbędnego minimum ilości sytuacji trudnych wywołujących u uczniów stres. Należy traktować ich podmiotowo, indywidualnie, oceniając sprawiedliwie.** Nie można całkowicie wyeliminować z życia uczniów stresu szkolnego, ale można zapobiegać jego kumulowaniu się i konieczne są działania umożliwiające wyładowanie stresu dzieci i młodzieży w sposób bezpieczny i aprobowany społecznie. Najlepszą formą ku temu są zajęcia sportowe i działalność artystyczna (Dworakowski 2000 r.). Nawet niewielkie kłopoty u naszych uczniów zaniebane dydaktycznie czy wychowawczo **mogą urosnąć** do rozmiarów z którymi dziecko nie będzie umiało sobie poradzić. **Skuteczna i konstruktywna pomoc w rozwiązywaniu problemów, zapobieganie konfliktom i stosowaniu metod siłowych.** Zaprezentowany materiał, wyniki badań ujawniają konieczność posiadania przez nauczycieli specjalistycznej wiedzy i kompetencji dotyczących przemocy rówieśniczej. Ważna jest również świadoma rola rodziców, wczesne rozpoznanie, zareagowanie oraz właściwa interwencja ochro-

ni dziecko przed groźnymi skutkami przemocy. Warto zwrócić uwagę na **szczególony rodzaj bullingiu i przemoc relacyjną**, która w codziennych działaniach wychowawczych jest zaniedbywana, co prowadzi do wyalienowania uczniów z grupy rówieśniczej i trudno ją zdiagnozować.

Ofiary odbierają bullying relacyjny bardziej dotkliwie niż agresję fizyczną skierowaną przeciwko nim (Slonje, Smith 2008 r.). Profilaktyka bullingiu przynosi długoterminowe korzyści. Badania wskazują, że wśród dzieci i młodzieży stosujących przemoc istnieje zwiększone ryzyko popełnienia w przyszłości przestępstw oraz wszelkiego rodzaju uzależnień. Istotne jest wprowadzenie doraźnych działań zwiększających bezpieczeństwo.

Szanowni Państwo do refleksji diagnoza szkolna przedstawiona przez Dyrektorkę LO w Warszawie Aleksandrę Puculek w Radiu Zet z 19 listopada 2024 r. – rzeczywistego obrazu zachowań dzieci i młodzieży w szkole. W klasie nie znają swoich imion i nazwisk – posługują się przezwiskami. Przycho- dzą do szkoły robią swoje i wychodzą. Na przerwach siedzą sami ze słuchawkami na uszach albo obok siebie wpatrzeni w telefon. Na lekcjach robią swoje i biegną dalej: na korepetycje, zajęcia dodatkowe, na ostatni autobus czy pociąg, treningi itp. Po szkole jeśli się spotykają to w małych grupach. Dzieciom i młodzieży coraz trudniej przychodzi nawiązywanie i utrzymywanie kontaktu z rówieśnikami. **Ostatni dzwonek kończy zajęcia i często kończy relacje** – alarmują nauczyciele. Wspólnie spędzony czas ogranicza się do lekcji. Mają problem w nawiązywaniu relacji, mniej ze sobą rozmawiają, tracą ze sobą kontakt (takie zachowania nauczyciele i rodzice obserwują wśród dzieci coraz częściej). Powodem zo- bojętnienia może być pandemia i nauczanie online. Ale to nie jedyny powód – funkcjonowanie młodych ludzi przeniosła się w przestrzeń internetową – stwierdziła Puculek. **Świat wirtualny okazuje się bar- dziej absorbujący, niż bezpośrednie relacje** (klasy integracyjne, spotkania klasowe, czy wycieczki). Młodzież woli pisać na Messengerze niż podejść do osoby i porozmawiać. Internet stanowi szybką for- mę porozumiewania się, wiele ułatwia, ale po pierwszym kontakcie online dobrze byłoby, żeby dzieci umiały się dogadać, porozmawiać na żywo, a tych umiejętności nie ma – ocenia psycholożka Joanna Poprawska. Postępujący proces osłabienia relacji rówieśniczej, to wielkie zadanie dla pedagogów i psy- chologów. Króluje indywidualizm. Młodzież ma swoje plany, jest skupiona bardziej na realizacji celu niż na czasie wspólnym. Rzadko na kilkudniową wycieczkę pojechali wszyscy z klasy! Brakuje przestrzeni na bezpośrednie relacje rówieśnicze. Są dzieci, które nie potrafią wyrażać swoich emocji w inny sposób, bo nikt ich tego nie nauczył. Występują również zaniedbania ze strony dorosłych (rodziców, nauczycieli), wychodzą też przy okazji naduży- wania elektroniki. „Nie możemy pozwolić na to, by telefon był nieod- łącznym elementem także naszego życia, bo przecież dzieci nas obser- wują i naśladują” – przypomina psycholożka. **Szkoła ma integrować**. W dzisiejszym świecie rodzice muszą szczególnie dbać o bezpieczeń- stwo swojego dziecka – również tym cyfrowym. Czasami w Internecie czeka na dzieci więcej zagrożeń niż w realnym świecie. Podstawą jest edukacja cyfrowa, czyli nauczanie dziecka bezpiecznego korzystania z sieci internetowej. Warto omówić zagrożenia.

”

Mów dziecku co jest dobre, że może, że potrafi.

– Janusz Korczak

FUNDACJA DAJEMY DZIECIOM SIŁĘ FDDS – Jak pomagamy?

Jesteśmy organizacją pozarządową, która kompleksowo zajmuje się problematyką przemocy i wykorzystywania seksualnego dzieci. **79% dzieci i nastolatków przynajmniej raz w swoim życiu doświadczyło przemocy. 26% nastolatków zostało wykorzystywanych seksualnie bez kontaktu fizycznego, 8% z kontaktem fizycznym, 32% dzieci doświadczyło przemocy ze strony bliskiej osoby dorosłej. Udzielamy bezpłatnej pomocy dzieciom, które doświadczyły krzywdzenia. Prowadzimy sieć Centrów Pomocy Dzieciom (CPD) – specjalistycznych placówek, w których udzielamy kompleksowej i bezpłatnej pomocy dzieciom pokrzywdzonym przestępstwem. Więcej informacji dostępnych jest na stronie: centrapomocyrodzinie.fdds.pl.**

Główne działania CPD to pomoc psychologiczna, prawna, medyczna dzieciom i młodzieży pokrzywdzonym przestępstwem, przede wszystkim z doświadczeniem przemocy i wykorzystania seksualnego. Prowadzimy również szkolenia dla profesjonalistów oraz udostępniamy Przyjazny Pokój Przesłuchań. **Pomagamy telefonicznie dzieciom i młodzieży w kryzysie. Udzielamy wsparcia rodzicom i nauczycielom w sprawie przeciwdziałania i pomocy dzieciom przeżywającym kłopoty i trudności.** Telefon zaufania dla dzieci i młodzieży **116-111** – udziela wsparcia dzieciom i młodzieży do 18rż. Telefon jest anonimowy i bezpłatny, działa 7 dni w tygodniu, 24 godziny na dobę. Dzieci mogą porozmawiać z nami o wszystkim: o przyjaźni, miłości, dojrzewaniu, konfliktach z rodzicami, rodzeństwem, problemach w szkole czy emocjach, których doświadczają. Gdy czują się dyskryminowane, kiedy doświadczają przemocy lub są jej świadkiem. Główne działania: wsparcie psychologiczne dzieci i młodzieży: telefoniczne i mailowe, interwencje ratujące zdrowie lub życie. **Wsparcie rodziców – Poradnia dla Rodziców – Latarnia Morska.** W głównych działaniach Poradni wykorzystujemy metodę mentalizacji, postrzegamy rodzica jak latarnię morską w oparciu o Lighthouse MBT Parenting Programme. W tych ramach proponujemy konsultacje całych rodzin, terapię indywidualną i grupową rodziców, wsparcie psychoedukacyjne. **Ponadto współpracujemy z profesjonalistami pracującymi z rodzicami małych dzieci.** Warszawa 03-926 ul. Walecznych 59 tel. **22/616 16 69** e-mail: poradnia@fdds.pl **Telefon dla rodziców i nauczycieli w sprawie bezpieczeństwa dzieci 800 100 100.** Udzielamy wsparcia i informacji rodzicom i nauczycielom w zakresie przeciwdziałania i pomocy dzieciom przeżywającym kłopoty i trudności wynikające z problemów i zachowań ryzykownych takich jak: agresja i przemoc w szkole, cyberprzemoc i zagrożenia związa-

ne z nowymi technologiami, wykorzystywanie seksualne, kontakt z substancjami psychoaktywnymi, uzależnieniem, depresją, myślami samobójczymi, zaburzeniem odżywiania.

Główne działania: pomoc telefoniczna i online, psychologiczna, terapeutyczna i prawna dla rodziców i nauczycieli: **tel. 800 100 100** Pomagamy w sytuacjach zagrożenia bezpieczeństwa dzieci w Internecie www.rodzice@fdds.pl **Poradnia Dziecko w Sieci** – zajmujemy się pomocą dzieciom, które doświadczyły: cyberprzemocy, kontaktu ze szkodliwymi treściami w Internecie, m.in. pornografią, uwodzenia i wykorzystania seksualnego online, innych trudnych sytuacji związanych z korzystaniem z urządzeń ekranowych. **Wspieramy rodziców w kształtowaniu właściwych nawyków korzystania z nowych technologii przez rodzinę. Doradzamy profesjonalistom**, gdy niebezpieczne sytuacje dotyczą ich uczniów, wychowanków lub klientów udzielając wsparcia w podejmowaniu interwencji na rzecz dziecka doświadczającego zagrożeń online. **Główne działania:** stacjonarne i online konsultacje psychologa, terapia indywidualna i grupowa, rodzinne spotkania rozwojowe, grupy wsparcia dla młodzieży i dorosłych, grupy psychoedukacyjne i rozwojowe, szkolenia i warsztaty. Tel. 22/826 88 62 e-mail poradniadws@fdds.pl **Podpowiadamy, co można zrobić, gdy pojawia się podejrzenie, że dziecko jest krzywdzone; jakie instytucje mają obowiązek sprawdzić, co dzieje się w domu dziecka i udzielić pomocy.** Czasem trudno zdecydować się, co zrobić. Możesz nie mieć pewności czy dziecko doświadcza krzywdzenia. Niepokojący wygląd i zachowanie dziecka mogą przecież nie mieć związku z krzywdzeniem np. dzieci się posiniaczone, bo często się przewracają, małe dzieci częściej też płaczą. Możesz się obawiać, że wejdiesz w konflikt z sąsiadami lub że swoją interwencją dodatkowo pogorszysz sytuację dziecka, w skutek czego rodzina rozpadnie się, a dziecko trafi do domu dziecka.

Pamiętaj jednak, że być może jesteś jedyną osobą, która zauważyła, że dziecko potrzebuje pomocy! Jeśli nie jesteś pewna/y, czy Twoje podejrzenia są słuszne, możesz zwrócić się do instytucji, które mają obowiązek sprawdzić, co dzieje się w domu dziecka i jeśli jest taka potrzeba, udzielić pomocy dziecku i rodzicom. Ale żeby instytucje te mogły zacząć działać, muszą otrzymać informację, że dane dziecko lub rodzina potrzebuje wsparcia. **Dlatego Twoja reakcja jest bardzo ważna. Co możesz zrobić aby pomóc dzieciom doświadczającym przemocy? Naucz się zwracać uwagę na objawy przemocy wobec dzieci.** Jeśli masz wątpliwości, **porozmawiaj z kimś** na temat sytuacji, która budzi Twoje podejrzenia. **Powiadom** o swoich podejrzeniach przedszkole lub szkołę, do której uczęszcza dziecko – **powiedz** pedagogowi o swoich podejrzeniach dotyczących sytuacji dziecka. Możesz powiadomić ośrodki pomocy społecznej. Możesz także wysłać do sądu rodzinnego (nawet anonimowo) pismo z opisem sytuacji. Ważne jest, aby podać w nim dane krzywdzonego dziecka i rodziny, tak aby sąd

mógł podjąć interwencję. Możesz powiadomić policję lub prokuraturę. **Poinformuj dzieci o 116 111 – telefonicznie zaufania dla dzieci i młodzieży.** Skontaktuj się z konsultantami: Telefon dla Rodziców i Nauczycieli w sprawie Bezpieczeństwa Dzieci **800 100 100** **Twoja reakcja jest bardzo ważna, gdy podejrzewasz, że dziecko jest krzywdzone.** Czy wiesz, że 8 na 10 osób było świadkiem przemocy wobec dzieci. **Zareaguj! Zauważ! Obserwuj!**

Nawiąż kontakt wzrokowy. Pokaż, że zauważyłeś sytuację i wyraż swoje zaniepokojenie. Rodzic/opiekun, który czuje się obserwowany może zaniechać niepokojących zachowań. **Odwróć uwagę!** Kiedy rodzicem/opiekunem targają silne emocje, spróbuj obniżyć jego napięcie, np. przez zainicjowanie rozmowy. Pomocne może być powiedzenie: „Czasem trudno się dogadać” lub „Widzę, że jest Pani trudno. Ja też czasem mam problem, żeby zapanować nad sobą”. **Bądź odważny!** Reagowanie i rozmowa z nieznanymi to wyzwanie, podczas którego czujemy się niekomfortowo. Bywa, że rodzice biją dzieci, bo nie radzą sobie z presją i silnymi emocjami lub nie znają innych metod wychowawczych. Wtedy najczęściej sami potrzebują wsparcia. **Co możesz zrobić:** kiedy jesteś świadkiem silnej agresji wobec dziecka; gdy podejrzewasz, że sytuacja się powtarza; jeśli wiesz, że przemoc jest stosowana w domu dziecka stale? **Zapytaj specjalistę! Porozmawiaj z konsultantem** tel. **800 100 100** (w godz. 12–15 od poniedziałku do piątku), prowadzonego przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę (FDDS). **Porozmawiaj z pedagogiem lub psychologiem** w szkole lub przedszkolu. **Powiadom lokalny Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS).** Pracownik socjalny zbierze wywiad środowiskowy i zaplanuje odpowiednie działania. Udzieli informacji rodzicom o możliwościach uzyskania pomocy. **Zgłoś sprawę do Sądu Rodzinnego.** Pismo z prośbą o wgląd w sytuację dziecka można wysłać anonimowo. Sąd rodzinny nie decyduje o tym, że rodzic stosujący klapsy trafi do więzienia. Sąd oceni sytuację rodziny i w razie potrzeby udzieli jej odpowiedniego wsparcia. **Zawiadom Policję!** Jesteś świadkiem silnej agresji wobec dziecka i obawiasz się o jego zdrowie lub życie niezwłocznie wezwij Policję. Zadzwoń na 997 lub 112, gdy policja dostanie takie zgłoszenie ma obowiązek zająć się sprawą.

Ważne! Krzywdzone dziecko Cię potrzebuje. Twoje obawy i wątpliwości, jak zareagować w przypadku krzywdzenia dziecka są zupełnie normalne. Czasem jednak jesteś jedyną osobą, która może zmienić trudną sytuację dziecka. Każda sytuacja jest inna. Żadna reakcja nie jest uniwersalna i trudno jednoznacznie określić, jakie działania będą skuteczne. Zdaj się na intuicję, oraz działaj zgodnie z własnymi przemyśleniami i emocjami.

Od 2010 r. w Polsce obowiązuje prawny zakaz stosowania wobec dzieci kar cielesnych, w tym także klapsów. Kary fizyczne nie są wyrazem troski i uczenia dziecka zasad. Mają długotrwałe i negatywne konsekwencje dla rozwoju, zdrowia i zachowania dziecka. **Udzielamy bezpłatnej i specjalistycznej pomocy dzieciom i rodzinom z Ukrainy.** Wsparcia udzielają psycholożki, które porozumiewają się w języku ukraińskim i rosyjskim. Rodziny ukraińskie, które przybyły do Polski na skutek wojny w Ukrainie w pierwszej kolejności potrzebują zapewnienia im podstawowych potrzeb takich jak mieszkanie, żywność, wsparcie kryzysowe. W dłuższej perspektywie to nie wystarczy. Większość z nich będzie zmagająca się z objawami traumy spowodowanymi bliskim doświadczeniem

wojny, lękiem o życie własne i swoich najbliższych, rozłąką z rodziną, pobytem w obcym kraju. **Kolejnym bardzo ważnym krokiem będzie zapewnienie im wsparcia psychologicznego oraz terapeutycznego, które jest jednym z głównych obszarów naszych działań. Wsparcie psychologiczne dla dzieci i nastolatków do 18 lat, w telefonie zaufania dla dzieci i młodzieży pod numerem 116 111 (od pon. do pt. między 14:00 – 20:00).**

Ważne! Mamy obowiązek chronić nasze dzieci przed przemocą, agresją i hejtem.

Przemoc niszczy dzieciństwo.

Musimy zgłębiać wiedzę, zdobywać umiejętności aby wcześniej diagnozować zagrożenia i posiadać narzędzia profilaktyki. Wprowadzenie programów profilaktycznych, budowanie

świadomości i edukacja na temat relacji międzyludzkich mogą pomóc w zmniejszeniu tego zjawiska. Wszystkie kampanie przeciw przemocy wobec dzieci i młodzieży podkreślają konieczność reagowania na przemoc. Główne ich cele to: kształtowanie świadomych postaw wobec przemocy, zwiększanie uważności społeczeństwa na zjawisko przemocy, kształtowanie pozytywnych postaw wśród dzieci i młodzieży poprzez promowanie i wzmacnianie zachowań empatycznych wobec rówieśników dotkniętych krzywdzeniem.

Na zakończenie zapraszam Państwa do refleksji nad cytatem

**Dzieci same się nie obronią!
Reaguj na przemoc wobec dzieci!
Kampanie są po to, aby świat dzieci
był wolny od przemocy.**

Gdybym mogła od nowa wychowywać dziecko, częściej używałabym palca do malowania, a rzadziej do wytykania. Mniej bym upominała, a bardziej dbała o bliski kontakt. Zamiast patrzeć stale na zegarek, patrzyłabym na to co robi. Widziałabym mniej, lecz za to umiałabym okazać troskę. Robilibyśmy więcej wycieczek i puszczać więcej latawców. Przestałabym odgrywać poważną, a zaczęła poważnie się bawić. Przebiegłabym więcej pól i obejrzała więcej gwiazd. Rzadziej bym szarpała, a częściej przytulała. Rzadziej byłabym nieugięta, w częściej wspierała. Budowałabym najpierw poczucie własnej wartości, a dopiero potem dom. Nie uczyłabym zamiłowania do władzy, lecz potęgi miłości.

– Diane Loomans

Szanowne Koleżanki i Koledzy przedstawiłam materiał dotyczący przemocy wobec dzieci bardzo szeroko i wieloaspektowo ze względu na wagę problemu. Załączyłam również obszernie raporty z badań – wyniki przerażają.

Nie takie ważne, żeby człowiek dużo wiedział, ale żeby dobrze wiedział, nie żeby umiał na pamięć, a żeby rozumiał, nie żeby go wszystko troszkę obchodziło, a żeby go coś naprawdę zajmowało

– Janusz Korczak

**STOP
PRZEMOCY**

Bądźmy uważni i reagujmy! Przemoc dotyczyć może naszych dzieci, naszych wnuków, kuzynów. Troska i odpowiedzialność nie pozwala nam na brak zainteresowania się tym problemem. Warto zatem o zjawisku wiedzieć jak najwięcej, a przede wszystkim wiedzieć jak mu zapobiegać. To nasz obowiązek i powinność zapewnić im bezpieczeństwo.

„Manifestuj i powiedz **NIE** przemocy wobec dzieci w Polsce”.

STOP PRZEMOCY!

**JEŻELI JESTEŚ OFIARĄ PRZEMOCY
LUB JEJ ŚWIADKIEM
PRZERWIJ MILCZENIE!
REAGUJ!**

”

Najpiękniejsze chwile dzieciństwa to te, w których dzieci uczą się i odkrywają świat.

– Maria Montessori

Zapraszam Państwa do kolejnego mojego opracowania. Temat – Syndrom wypalenia zawodowego. Dziękuję za spotkanie. Przesyłam serdeczne pozdrowienia. Z wyrazami szacunku i poważania.

Barbara Kaliwoda

Słownik

Agresja – jest zachowaniem. Zamierzone i w pełni świadome działanie, którego celem jest wyrządzenie krzywdy drugiemu człowiekowi. **Cechy agresji elektronicznej:** anonimowość, ciągłość oddziaływania, nieograniczona lub tzw. niewidzialna publiczność, efekt kabiny pilota oraz łatwość atakowania nieznanymi ofiar.

Antycypacja – przewidywanie, umiejętność przekonania; przecucie, zakładanie czegoś, przewidywanie pewnych następstw czy zdarzeń.

Bullying – agresja rówieśnicza – przemoc rówieśnicza, działanie (**dręczenie**) ma na celu wyrządzenie komuś krzywdy (intencjonalność), ma charakter systematyczny (powtarzalny, regularny) a ofiara jest słabsza od sprawcy (nierównowaga sił); **bullying fizyczny** – polegający na biciu lub niszczeniu własności; **bullying słowny** (werbalny) polegający na przezywaniu, obrażaniu, ignorowaniu, ironizowaniu, złośliwości; **bullying elektroniczny** (cyberprzemoc) agresja jest stosowana za pomocą narzędzi internetowych; **bullying relacyjny** – polegający na wykluczeniu kogoś z grupy, niezapraszaniu go do wspólnych czynności – brak aktywności.

Cyberprzemoc (cyberbullying) – forma przemocy z użyciem technologii informacyjnych i komunikacyjnych. **Cyberbullying** (przemoc cyfrowa, elektroniczna, stalking) prowadzony za pośrednictwem Internetu i telefonów komórkowych (obraźliwe SMS-y, e-maile, wpisy na portalach społecznościowych, umieszczanie w Internecie zdjęć i filmików ośmieszających ofiarę, agresywne ataki na czatach lub w ramach grup dyskusyjnych, przesyłanie nieprzyjemnych wiadomości do ofiary, kradzież tożsamości, upublicznianie tajemnic i prywatnych materiałów oraz poniżających informacji na temat ofiary, śledzenie ofiary, nękanie za pomocą zdjęć). **Cechy cyberbullyingu:** powtarzalność, intencja skrzywdzenia, przewaga sprawców – nierównowaga sił, anonimowość.

Ekshibicjonizm – obnażanie się, pokazywanie genitaliów, demonstrowanie i osiąganie satysfakcji seksualnych.

Ideacja – tworzenie wyobrażenia, planowanie – intuicyjne poznanie; działanie wyobraźni, tworzenie pojęć i wyobrażeń.

Intencjonalność – zachowanie zamierzone świadomie, sprawca chce przejąć kontrolę i władzę nad osobą, która jest jego ofiarą.

Nękanie – powtarzające się prześladowanie (dokuczanie, niepokojenie), uporczywe długotrwałe zachowanie, wywołujące poczucie zagrożenia, poniżenia, naruszenia prywatności; nękanie jest przestępstwem.

Parentyfikacja – zaangażowanie dziecka w nieodpowiednie dla niego rozwojowo, dorosłe role, w których zastępuje ono lub przejmuje role rodzica lub opiekuna; **parentyfikacja instrumentalna** – gdy dziecko opiekuje się swoim rodzicielstwem lub rodzicami, wykonując obowiązki dorosłych i emocjonalna, gdy pełni rolę powiernika/mediatora rodzica, czując się odpowiedzialne za stan emocjonalny opiekuna.

Przemoc – to świadome wykorzystanie swojej przewagi (fizycznej, emocjonalnej, społecznej, ekonomicznej) nad drugim człowiekiem. **Przemoc** – to proces długofalowy, cykliczny (okresy nasilenia zachowań przemocowych), w którym występuje nierównowaga sił pomiędzy sprawcą a ofiarą oraz utrwalone są role sprawcy i ofiary.

Przemoc rówieśnicza – wg Słownika Języka Polskiego „przewaga wykorzystywania w celu narzucenia komuś swojej woli, wymuszenia czegoś na kimś, narzucona komuś bezprawnie władza”; wg Niebieskiej Linii „Przemoc to intencjonalne działanie lub zaniechanie jednej osoby wobec drugiej, które wykorzystując przewagę sił narusza prawa i dobra jednostki, powodując cierpienia i szkody”.

Reaktancja – dążenie do przywrócenia wolności wyboru danej osoby zagrożonej przez inną osobę, próbującą jej coś narzucić, lub czegoś zakazać.

Resilience – odporność, wytrzymałość, zdolność zdrowienia, elastyczność.

Rezyliencja – odporność psychiczna na szkodliwe czynniki; umożliwia reagowanie na przeciwności losu; to umiejętność do pozytywnej adaptacji w zmieniających się warunkach – proces dostosowywania się ludzi do otoczenia; to zdolność radzenia sobie ze stresem, trudnymi sytuacjami i nieszczęściami.

Suicydalność – zespół zachowań samobójczych – myśli samobójcze – autodestrukcyjność.

Stalking – prześladowanie, nękanie, natrętne, uporczywe, namolne, długotrwałe (wysyłanie gróźb, listów, SMS, telefonów), stalking jest przestępstwem.

Wiktyimizacja – proces stawania się ofiarą przemocy; proces wchodzenia w rolę ofiary, w wyniku którego zmienia się jej tożsamość; **wiktyimizacja** przebiega w trzech etapach: burzenie utrwalonych zachowań, wtórne zranienie i przyjęcie tożsamości ofiary

Wiktyimizacja rówieśnicza – jest doświadczeniem wśród dzieci będących celem agresywnych zachowań innych dzieci, które nie są rodzeństwem.

Wiktyimizacja dziecka – doświadczenie przez dziecko jednej formy lub większej liczby form przemocy, zaniedbanie lub wykorzystania seksualnego.

Wiktyimizacja pośrednia – bycie świadkiem przemocy w rodzinie np. ze strony jednego opiekuna w stosunku do drugiego lub innego dziecka w rodzinie.

Wyalienowanie – wyłączenie ze środowiska, z otoczenia, stracić więź, wyobcowanie, odizolowanie, osamotnienie.

Wykorzystanie seksualne bez kontaktu fizycznego – odbywająca się bez zaangażowania kontaktu fizycznego ekspozycja dziecka na działania lub treści seksualne, które mogą być dla niego traumatyczne, szkodliwe oraz nieodpowiednie w związku z jego wiekiem i rozwojem, kontakt z treściami o charakterze pornograficznym lub uwodzenie w Internecie.

Zaniedbanie emocjonalne – niezaspokojenie podstawowych potrzeb emocjonalnych dziecka kluczowych dla jego prawidłowego rozwoju, takich jak: uwaga, troska, wsparcie emocjonalne, zrozumienie.

Zaniedbanie fizyczne – niezaspokojenie podstawowych potrzeb fizycznych dziecka np. zaniedbanie opieki nad jego zdrowiem, zaniedbywanie potrzeb higienicznych, nieodpowiednie żywienie itp.

REAGUJ !
na przemoc wobec dzieci

Literatura

1. <https://www.tvp.info/przemoc-wobec-dzieci-reaguj>
2. <https://www.unicef.org/Twój-głos-jest-kluczem-w-walce-z-przemocą>
3. <https://www.edu.akcja.pl/Przemoc-rówieśnicza-w-szkole>
4. <https://www.dzieckokrzywdzone.fdds.pl/Renata-Szredzińska-wyniki-badań>
5. <https://www.academia.edu/Przemoc-w-rodzinie-wyniki-badań>
6. <https://www.Reasearchgate.net/Dręczenie-rówieśnicze>
7. <https://www.madroochrona.pl/Zachowania-ryzykowne-Mądra-ochrona>
8. <https://www.stawiamnaedukacje.pl/Przemoc-rówieśnicza>
9. <https://www.poradniabutterfly.pl/Prześladowanie-i-przemoc-rówieśnicza>
10. [https://www.twojapsychologia.pl/Prześladowanie-przemoc-rówieśnicza-oprac. Joanna Łucka](https://www.twojapsychologia.pl/Prześladowanie-przemoc-rówieśnicza-oprac.-Joanna-Łucka)
11. <https://www.epedagogika.pl/Bullying-w-szkole>
12. J. Pyżalski, *Bullying – tradycyjny mobbing, Profilaktyka agresji i przemocy*. ORE, Warszawa 2015
13. <https://polish-version-challenging-bullying>
14. <https://www.gov.vales/Przemoc-rówieśnicza>
15. <https://www.hbsc.org/Zdrowie-dzieci>
16. <https://www.gov.pl/web/edukacja/przeciwdziałanie-agresji-i-przemocy>
17. <https://www.fdds.pl/Przemoc-rówieśnicza>
18. <https://www.stalking.com.pl/2024/nękanie-dziecka-w-szkole-adwokat-Barbara-Szopa-Duma>
19. [https://trójmiast.pl/Dziecko-zastraszane-w-szkole-Przemoc-hejt-nękanie-oprac. Piotr Kallalas](https://trójmiast.pl/Dziecko-zastraszane-w-szkole-Przemoc-hejt-nękanie-oprac.-Piotr-Kallalas)
20. <https://www.poradnia.fdds.pl/Jak-pomagamy>
21. <https://www.fdds.pl/Przemoc-w-sporcie-Raport-FDDS>
22. <https://www.fdds.pl/Barometr-postaw-wobec-krzywdzenia-dzieci-w-Polsce-2024-Raport>
23. <https://www.commission.europa.eu/news/Komisja-Europejska-stanowisko-wobec-Przemocy-wobec-dzieci>
24. <https://www.privacywall.org/strategia-bez-przemocy-wśród-dzieci>
25. <https://www.wikipedia-definicje>
26. <https://www.centrumterapii.com/Anna-Foltyńska-Jak-rozpoznawać-i-jak-reagować-na-przemoc>
27. <https://www.centrumsynteza.pl/Jak-wykryć-i-jak-reagować-na-przemoc-wobec-dzieci>
28. <https://www.institutzdrowiamentalnego.pl/Jak-skutecznie-chronić-dzieci-przed-krzywdzeniem?>
29. <https://www.edupolis.pl/Przemoc-w-sporcie-Raport>
30. <https://www.parenting.pl/Przemoc-w-dziecięcym-sporcie>
31. D. Olweus, *Mobbing. Fala przemocy w szkole. Jak ją powstrzymać?* Jacek Santorski & Agencja Wydawnicza, Warszawa, 2007
32. J. Pyżalski, *Agresja elektroniczna dzieci i młodzieży. Różne wymiary zjawiska. Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka* 2009, s.12-27
33. J. Pyżalski, *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków, 2012
34. J. Pyżalski, *Agresja elektroniczna dzieci i młodzieży*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2010
35. <https://www.Ore.edu.pl/polscy-nauczyciel-i-uczniowie-a-agresja-elektroniczna>
36. <https://www.Repozytorium.amu.edu.pl/Agresja-elektroniczna-dzieci-i-młodzieży-różne-wymiary-zjawiska>
37. <https://www.academia.edu/Agresja-elektroniczna-dzieci-i-młodzieży-różne-wymiary-zjawiska-Jacek-Pyżalski>
38. <https://view.genially.com/presentation-cyberprzemoc>
39. <https://prezi.com/internet-szanse-i-zagrożenia-dla-młodego-pokolenia>

40. [https://www.researchgate/publication/Bullying – przemoc – rówieśnicza – znęcanie się](https://www.researchgate/publication/Bullying-przemoc-rowieśnicza-znecanie-się) – Magdalena Leżucha
41. [https://www.genially.com/interactive – content – stop cyberprzemocy](https://www.genially.com/interactive-content-stop-cyberprzemocy)
42. [https://mamydziecko.pl/nękanie – dziecka – przez -rówieśników](https://mamydziecko.pl/nękanie-dziecka-przez-rowieśników)
43. [https://www. StrefaEdukacji.pl/przemoc rówieśnicza w szkole](https://www.StrefaEdukacji.pl/przemoc-rowieśnicza-w-szkole)
44. [https://www.podrugie.pl/scenariusz – przemoc rówieśnicza pdf](https://www.podrugie.pl/scenariusz-przemoc-rowieśnicza-pdf)
45. <https://www.fdds.pl> Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę – kampania
46. [https://stalking.com.pl/stalking wobec dziecka/ofiary](https://stalking.com.pl/stalking-wobec-dziecka-ofiary) – adwokat Barbara Szopa-Duma
47. [https://www. Stalking.com.pl/nękanie dziecka w szkole](https://www.Stalking.com.pl/nękanie-dziecka-w-szkole)
48. [https://www.adwokatmdp.pl/przestępstwo – stalking](https://www.adwokatmdp.pl/przestępstwo-stalking)
49. [https://www.raprt diagnozy przemocy wobec dzieci 2023](https://www.raprt-diagnozy-przemocy-wobec-dzieci-2023)
50. [https://zwalczanie przemocy wobec dzieci](https://zwalczanie-przemocy-wobec-dzieci) – Komisja Europejska

STOP **P**
PRZEMOCY!

**JEŻELI JESTEŚ OFIARĄ
PRZEMOCY
LUB JEJ ŚWIADKIEM
PRZERWIJ MILCZENIE!
REAGUJ!**

Maria Kerth

Jak przetrwać

HEJTY

**jak rozpoznać czy twoje dziecko
hejtuje lub jest hejtowane?**